ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ

พระราชปฏิภาณโสภณ (กุญชร ประสังสิต)

ณ ฌาปนสถานวัดแก้วพิจิตร อ. เมือง จ. ปราจีนบุรี

๒๖ ธันวาคม ๒๕๓๐

ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ พระราชปฏิภาณโสภณ (กุญชร ประสังสิต)

ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ

พระราชปฏิภาณโสภณ (กุญชร ประสังสิต)

ณ ฌาปนสถานวัดแก้วพิจิตร อ. เมือง จ. ปราจีนบุรี

๒๖ ธันวาคม ๒๕๓๐

(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่ ๔๘๕๖ **สำนักพระราชวัง**

๒๐ กรกฎาคม ๒๕๓๐

พระราชปฏิภาณโสภณ (กุญชร วรนาโค) อายุ ๙๐ ปี ถึงมรณภาพด้วยโรคระบบทางเดินหายใจไม่สะดวก ณ โรงพยาบาลจังหวัดปราจีนบุรี วันอาทิตย์ ที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๓๐ เวลา ๐๐.๑๔ น.

<u>วันจันทร์ ที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๓๐</u> เวลา ๑๗.๐๐ น. พระราชทานน้ำหลวงสรงศพพร้อมด้วยเครื่องเกียรติยศประกอบศพ ณ หอประชุมสงฆ์ วัดแก้วพิจิตร อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี

ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานหีบทองทึบประกอบศพ.

บุญสม พิมพ.
เวียนทาน.

วัน	หน้าที่
	พนักงานพระราชพิธี
	นำนายเรียน เจ้าภาพศพ พระราชปฏิภาณโสภณ
	เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ค.)

หมายรับสั่งที่ ๑๖๔๑๗ สำนักพระราชวัง

๓ ธันวาคม ๒๕๓๐

พระราชทานเพลิงศพ พระราชปฏิภาณโสภณ (กุญชร วรนาโค) อดีตเจ้าอาวาสวัดแก้วพิจิตรและเจ้าคณะจังหวัดปราจีนบุรี (ธ) ณ เมรุวัดแก้วพิจิตร อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี

วันเสาร์ ที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๓๐ เวลา ๑๕.๐๐ น. พระราชทานเพลิง.

วิม/พิมพ์/[illegible]/ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระราชปฏิภาณโสภณ เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

พระราชปฏิภาณโสภณ (กุญชร ประสังสิต)

ชาตะ ๑๔ กรกฎาคม ๒๔๔๐

มตะ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๓๐

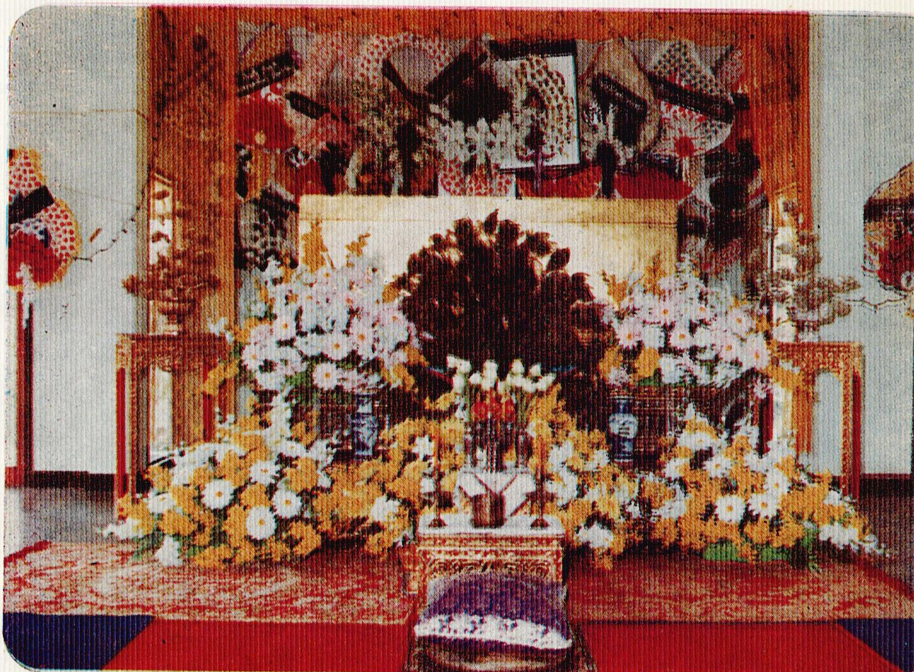
สัญญาบัตรพัดยศ ผ้าไตร บาตร ของท่านเจ้าคุณ
พระราชปฏิภาณโสภณ (กุญชร ประสังสิต)

พล.ต. สกัณห์ สถิตยุทธการ ผบ.มทบ. ๑
รายงานประวัติ ฯ ถวายในพิธีสรงน้ำงานทำบุญอายุ ๙๐ ปี
เมื่อ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๐

พระเถรานุเถระจากอารามต่าง ๆ ถวายน้ำสรง
งานทำบุญอายุ ๙๐ ปี เมื่อ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๐

หีบทองทึบประกอบศพท่านเจ้าคุณ พระราชปฏิภาณโสภณ
(กุญชร ประสังสิต)

งานบำเพ็ญกุศล ครบ ๕๐ วัน
เมื่อ ๖ กันยายน ๒๕๓๐

ประวัติย่อ

ของ

พระราชปฏิภาณโสภณ (กุญชร ประสังสิต)
อดีตเจ้าอาวาสวัดแก้วพิจิตร
และเจ้าคณะจังหวัดปราจีนบุรี

ชาติภูมิ

พระราชปฏิภาณโสภณ นามเดิม **กุญชร ประสังสิต** เกิดเมื่อ วันพุธที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๐ ปีระกา แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ เวลา ๐๗.๑๕ นาฬิกา เป็นบุตรคนที่ ๓ ของ ขุนบริบูรณ์พัฒนา (ชม ประสังสิต) และ นางบริบูรณ์พัฒนา (นิเทศ ประสังสิต) ณ บ้านหมู่ ๔ ตำบลบางบริบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี มีพี่น้องร่วมบิดามารดา รวม ๖ คน ดังนี้.-

๑. นางลิ้ว ประสังสิต (ถึงแก่กรรม)

๒. นายวิชัย ประสังสิต (ถึงแก่กรรม)

๓. พระราชปฏิภาณโสภณ

๔. พลเอก หลวงสถิตยุทธการ (โฉม ประสังสิต) (ถึงแก่กรรม)

๕. นางแช่ม มณีวงศ์

๖. นายสุดใจ ประสังสิต (ถึงแก่กรรม)

การบรรพชาและอุปสมบท

เมื่ออายุได้ ๒๑ ปี ท่านได้บรรพชาและอุปสมบทเป็นพระภิกษุเมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๐ ณ วัดแก้วพิจิตร ต. บางบริบูรณ์ อ. เมือง จ. ปราจีนบุรี (ซึ่งเป็นวัดที่นางประมูล โภคา (แก้ว ประสังสิต) โยมย่า ได้สร้างขึ้น ต่อมาเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ได้ปฏิสังขรณ์ สร้างโรงเรียน สร้างหอพระไตรปิฎกเพิ่มเติมภายหลัง) โดยมีสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ อดีตเจ้าอาวาส วัดเทพศิรินทราวาส จังหวัดกรุงเทพฯ เป็นพระอุปัชฌาย์ และมีพระเทพญาณเวที อดีตเจ้าอาวาส วัดบูรณศิริมาตยาราม จังหวัดกรุงเทพฯ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ได้รับนามฉายาว่า "วรนาโค" หลังจากอุปสมบทเป็นพระภิกษุแล้ว ได้จำพรรษาอยู่ ณ วัดแก้วพิจิตรจนถึงมรณภาพ สิริรวมพรรษาได้ ๗๐ พรรษา

การศึกษาและหน้าที่ทางคณะสงฆ์

พ.ศ. ๒๔๖๑ สอบได้นักธรรมชั้นตรี

พ.ศ. ๒๔๖๓ เป็นครูสอนนักธรรมชั้นตรี

พ.ศ. ๒๔๖๕ สอบได้นักธรรมชั้นโท

พ.ศ. ๒๔๖๖ สอบได้นักธรรมชั้นเอก และได้รับแต่งตั้งจากคณะสงฆ์ปราจีนบุรี ให้เป็นพระกรรมวาจาจารย์

พ.ศ. ๒๔๖๗ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดแก้วพิจิตร และเป็นกรรมการตรวจนักธรรมตรี นักธรรมโท และนักธรรมเอก

พ.ศ. ๒๔๗๓ ได้รับสมณศักดิ์เป็น พระครูธรรมธร (ฐานาของเจ้าคณะมณฑล ปราจีนบุรี)

พ.ศ. ๒๔๗๙ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้รักษาการตำแหน่งเจ้าคณะแขวง เมืองปราจีนบุรี

พ.ศ. ๒๔๘๐ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าคณะแขวงเมืองปราจีนบุรี

พ.ศ. ๒๔๘๑ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์พระครูชั้นสัญญาบัตร ในนาม "พระครูวาทีวรญาณ"

พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งพระอุปัชฌาย์

พ.ศ. ๒๔๙๘ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระคณะวินัยธร

พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดปราจีนบุรี และเจ้าคณะจังหวัดนครนายก ฝ่ายคณะสงฆ์ธรรมยุติ

พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ "พระปราจีนมุนี"

พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช "พระราชปฏิภาณโสภณ"

ทำบุญอายุครบ ๙๐ ปี

คณะศิษยานุศิษย์ ได้จัดงานทำบุญอายุวันครบ ๙๐ ปี พระราชปฏิภาณโสภณ ณ วัดแก้วพิจิตร โดยมี พระราชปัญญาโกศล ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาส เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ และมี พลตรี สกัณห์ สถิตยุทธการ ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๑ (หลาน) เป็นประธานฝ่ายฆราวาส ได้นิมนต์พระเกจิอาจารย์ที่สำคัญมาจากวัดต่าง ๆ ทำพิธีพุทธาภิเษกวัตถุมงคลภายในพระอุโบสถวัดแก้วพิจิตร เมื่อ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๐ และทำบุญถวายภัตตาหารพระภิกษุสงฆ์จากอารามต่าง ๆ เสร็จแล้วคณะศิษยานุศิษย์ได้ทำพิธีสรงน้ำท่าน เมื่อ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๐

มรณภาพ

พระราชปฏิภาณโสภณ ได้ล้มป่วยด้วยโรคระบบลมหายใจไม่สะดวก เมื่อ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๓๐ คณะศิษยานุศิษย์ได้นำท่านส่งไปรักษาโรงพยาบาลอภัยภูเบศน์ ปราจีนบุรี วันที่ ๑๖ – ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๓๐ อาการป่วยก็กำเริบขึ้นไม่ทุเลา คณะแพทย์ได้นำท่านเข้ารักษาที่ห้องฉุกเฉินในคืน วันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๓๐ เวลา ๒๔.๑๖ น. ท่านได้ถึงแก่มรณภาพด้วยอาการสงบ สิริรวมอายุได้ ๙๐ ปี ๕ วัน

ประวัติ

พระราชปฏิภาณโสภณ

จากใบสุทธิบรรณ

ฉายา	วรนาโค
ชื่อ	กุญชร
นามสกุล	ประสังสิต
วิทยะฐานะ	ม. ๓
อาชีพ	ค้าขาย
บิดา	ขุนบริบูรณ์พัฒนา
มารดา	นางบริบูรณ์พัฒนา
สีเนื้อ	ดำแดง
สันฐาน	สันทัด
ตำหนิ	แผลเป็นใต้ขากรรไกรขวา
ชาติกาล	๔ ๆ ๘ ปีระกา
วันที่	๑๔ เดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๐ เวลา ๐๑.๐๐ น.
อายุ	๙๐ ปี
ตำบล	เขตเทศบาลเมือง (บางบริบูรณ์)
อำเภอ	เมือง
จังหวัด	ปราจีนบุรี ภาค ๑๒

อุปสมบท

ชื่อ	พระปราจีนมุนี
ฉายา	"วรนาโค"
อุปัชฌายะ	สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์
กรรมวาจารย์	พระเทพญาณเวที
อุปสมบท	เมื่ออายุ ๒๑ ปี เวลา ๑๓.๔๙ น.
วันที่	๑๖ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๐
วัดแก้วพิจิตร	ตำบลเขตเทศบาลเมือง

ให้ไว้ ณ วันที่ ๕ เดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๕

ราชปฏิภาณโสภณานุสรณ์

ท่านเจ้าคุณพระราชปฏิภาณโสภณ (กุญชร วรนาโค) มีความสนิทกับผู้เขียนทั้งในด้านทางโลกทั้งด้านทางธรรมมานาน

ในด้านทางโลก ท่านคุ้นเคยกับครอบครัวของผู้เขียนดี ท่านรู้จักพ่อแม่พี่น้องในครอบครัวเราทุกคน เช่นเดียวกับที่เราทุกคนก็รู้จักท่าน โดยเฉพาะผู้เขียนนั้น ท่านรู้จักมาตั้งแต่ผู้เขียนยังเพิ่งสอนคลาน คือ เพิ่งเกิดและติดต่อกันเรื่อยมา เมื่อโยมผู้หญิงของผู้เขียนถึงแก่กรรม ก็นิมนต์ท่านไปในงานศพ เมื่อโยมผู้ชายถึงแก่กรรมก็นิมนต์ท่านไปในงานศพ และได้ติดต่อมาจนท่านถึงมรณภาพ พี่ชายของผู้เขียนเกิดปีระกา ปีเดียวกับท่าน เป็นผู้คุ้นเคยกับท่าน ที่บ้านเรา ท่านก็เคยมาพักเมื่อสมัยพี่ชายบวชอยู่กับท่าน พวกเราเรียกท่านว่า **หลวงพี่**

ในด้านทางธรรม ท่านเป็นสัทธิวิหาริกร่วมกับพี่ชายของผู้เขียน ตัวผู้เขียน และลูกของพี่ชายผู้เขียน พระอุปัชฌาย์ของเรา คือ เจ้าพระคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวรเถระ) แห่งวัดเทพศิรินทราวาส ท่านเป็นสัทธิวิหาริกที่ ๕๘๐ ได้ฉายาว่า วรนาค พี่ชายของผู้เขียนชื่อบุญร่วมเป็นสัทธิวิหาริกที่ ๙๓๘ ได้ฉายาว่า กตกุสล ผู้เขียนเป็นสัทธิวิหาริกที่ ๓๓๖๐ ได้ฉายาว่า สนฺตงฺกุโร ประมวลลูกของพี่บุญร่วมเป็นสัทธิวิหาริกที่ ๔๑๕๗

ได้ฉายาว่า วิสโมธาน สรุปแล้ว ท่านก็เป็นหลวงพี่ของผู้เขียนทางธรรมอีก พี่ชายของผู้เขียน หลาน และญาติอีกมากคน ได้มาบวชอยู่ที่วัดแก้วพิจิตรกับท่านในฐานะที่ท่านเป็นพระพี่เลี้ยงบ้าง เป็นพระกรรมวาจาจารย์บ้าง เป็นพระอุปัชฌาย์บ้าง เป็นเจ้าอาวาสบ้าง เมื่อท่านเดินทางไปกรุงเทพ ฯ ก็ได้เมตตาไปพักที่กุฏิผู้เขียนและได้เล่าเรื่องนั้น เรื่องนี้ให้ผู้เขียนฟัง ทำให้ผู้เขียนได้ความรู้ที่ควรจะรู้อีกหลายเรื่อง

ท่านเป็นผู้มีความสามารถในการแสดงธรรมเทศนาจนได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็น **พระครูวาทีวรญาณ** เป็นครั้งแรกและเป็นพระราชาคณะที่ **พระราชปฏิภาณโสภณ** เป็นครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ท่านยังมีความสามารถพิเศษในด้านวรรณกรรมในด้านการแต่งกาพย์กลอนโคลงฉันท์ แม้ผู้เขียนเองก็ยังเทียบท่านไม่ติด

ในด้านการปกครอง ท่านเป็นนักปกครองที่สามารถ คือสามารถปกครองไปถึงใจของผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชา เมื่อท่านสั่งให้ทำอะไรแล้ว ไม่มีใครแสดงอาการขัดขืน อธิกรณ์ในวัดไม่เคยมี

ในด้านการศึกษา สำนักเรียนวัดแก้วพิจิตรสมัยหนึ่งมีชื่อมาก จนเป็นสนามสอบนักธรรมประจำจังหวัด ในสมัยที่ยังไม่มีการแยกสำนักสอบ แม้เปรียญก็มี

ในด้านการก่อสร้าง สมัยก่อนกุฏิ เสนาสนะของวัดแก้ว

พิจิตรยังไม่เป็นที่เรียบร้อยอย่างทุกวันนี้เพิ่งมาเป็นระเบียบเข้าแถวเข้าแนวในสมัยท่านเป็นเจ้าอาวาส และอุโบสถวัดแก้วพิจิตรนับว่าเป็นอุโบสถที่งามที่สุดแห่งหนึ่งในภาคตะวันออก รูปทรงก็แปลก ภายในอุโบสถมีพระประธาน ฉัตรและภาพเขียน ผิดกว่าที่อื่น

ในด้านศีลาจารวัตร ท่านเป็นพระที่เคร่งครัดต่อระเบียบวินัยมาก พูดถึงการวางตัว ถ้าเป็นด้านการปกครอง ด้านเป็นกิจลักษณะแล้ว ท่านจะวางตัวเป็นผู้ใหญ่ฝ่ายปกครอง แต่โดยทั่วไปแล้ว ท่านจะวางตัวเป็นหลวงพ่อหลวงปู่ผู้มีความเมตตากรุณาต่อผู้น้อย เคยเห็นท่านคุยกับเด็กลูกศิษย์ของผู้เขียนเป็นชั่วโมง ท่านเป็นพระเถระมีอายุพรรษาดูเหมือนจะมากที่สุดในจังหวัดปราจีนบุรี เป็นปูชนียบุคคลที่เคารพนับถือทั่วไปทั้งฝ่ายคณะสงฆ์ทั้งฝ่ายประชาชน

บัดนี้ ท่านมาสิ้นไปแล้วพร้อมกับความสูญเสียพระเถระผู้เป็นพระราชาคณะชั้นราชองค์เดียวประจำจังหวัดปราจีนบุรี ผู้เป็นหลักและเป็นที่เคารพนับถือรูปหนึ่งของชาวจังหวัดปราจีนบุรี

สำหรับพวกเราที่ยังอยู่นั้น ตถาวาห์ วันหนึ่งก็จะเป็นอย่างท่าน คือ สิ้นชีวิตเหมือนกัน แต่ปัญหามีอยู่ว่า เราจะสิ้นไปด้วยมีความดีอย่างท่านได้หรือไม่

พระญาณวโรดม

วัดเทพศิรินทราวาส

จาก
ศิษยานุศิษย์ วัดแก้วพิจิตร

กราบเท้า

ท่านอุปัชฌายะ ของพวกเราทั้งหลาย ได้มรณะจากพวกเราไปในครั้งนี้ ทำให้พวกเราศิษยานุศิษย์ทั้งหลายเกิดความเศร้าโศกเสียใจ อาลัยรักเป็นอย่างยิ่ง ทั้ง ๆ ที่รู้อยู่ว่าสังขารทั้งหลายเมื่อเกิดมาแล้วต้องประสบพบกับความตายทุกผู้คน ไม่เว้นว่ามนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย แต่พวกเราก็มีอาลัยรัก ไม่อยากให้ท่านจากพวกเราไป แต่มัจจุราชไม่เข้าใครออกใคร ไม่เคยเว้นให้ใครว่าจะเป็นคนยากจนเข็ญใจหรือผู้มั่งมีศรีสุข พระราชามหากษัตริย์ และพระภิกษุสามเณรก็ตาม ไม่ว่าสัตว์หรือมนุษย์ เมื่อเกิดมาแล้ว มัจจุราชต้องเอาความตายมาให้ทุกคนไป อุปัชฌายะของพวกเราก็เช่นกัน มัจจุราชนำความตายมาให้แล้ว นับวันเวลาพวกเราศิษยานุศิษย์ต้องห่างไกลนับวันลืมท่านไปทุกที ถึงอย่างไรพวกเราศิษยานุศิษย์ ทั้งหลายก็ยากที่จะลืมคุณธรรมที่ท่านฝากไว้ เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ก็แนะนำตักเตือนให้พวกเราทั้งหลายให้ประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในขนบธรรมเนียมอันที่ดีงาม เมื่อท่านมีชีวิตอยู่ พวกเราก็ได้รับความอบอุ่นใจจากท่านมาก เปรียบเสมือน

เป็นร่มโพธิ์ร่มไทร เป็นที่พึ่งอาศัยของผู้ที่จรมาพักแรม ผู้ที่มาย่อมได้รับความแช่มชื่น ในการปฏิปทาสันฐานในการต้อนรับเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป ยามเมื่อพบปะพูดจา ทั้งศิษยานุศิษย์ผู้ใกล้ชิด และห่างไกล ยามมีภัยท่านช่วยเหลือแก้ไขปัญหาให้ทุกคนไปแบบบัวไม่ช้ำน้ำไม่ขุ่น ให้คุณธรรมเป็นที่แนะนำสอนให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่จะนำตนให้พ้นภัยทุกข์อบายมุขสิ่งมัวเมาทำให้ผู้หลงผิด ให้กลับจิตคลายความคิดกลับมาประพฤติสุจริตทั่วทุกคนไป

บัดนี้ ท่านอุปัชฌายะของพวกเราทั้งหลายท่านได้ละสังขารเป็นวาระสุดท้ายที่พึงปฏิบัติให้มั่นคงสืบไป ให้รักษาและปฏิบัติยึดมั่นใน ขนบธรรมเนียมเป็นตัวอย่างที่ที่ท่านได้นำประพฤติปฏิบัติมาแล้วนั้นเถิด

ขอคุณงามความดีทั้งหลายที่ศิษยานุศิษย์ได้บำเพ็ญประพฤติสุจริตธรรม ในอดีต และปัจจุบันก็ดี นำมาเป็นพละกำลังให้อุปัชฌายะของพวกเราทั้งหลายที่ศิษยานุศิษย์ อุทิศคุณงามความดีให้ท่าน อยู่ ณ สถานภพใดจงมีแต่ความสุขความเจริญเถิด

พระครูยุตติคุณากร

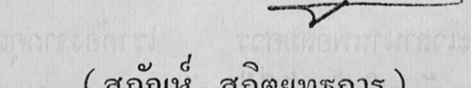
รักษาการ เจ้าอาวาสวัดแก้วพิจิตร

อาลัยแด่หลวงลุง

"หลวงลุง" เป็นที่รู้จักกันดีในบรรดาวงศาคณาญาติของพวกเรา ในวงศ์สกุล **ประสังสิต, สถิตยุทธการ** และ **ธรรมชุน** หรือบรรดาญาติพี่น้องอื่น ๆ ที่มีหลักฐานพื้นเพในจังหวัดปราจีนบุรี ท่านเป็นที่เคารพของพวกเราทุกคน มิใช่แต่จะเพียงในหมู่ญาติพี่น้องเท่านั้น ท่านยังเป็นที่รักและเคารพของบรรดาชาวปราจีนทั้งหลายอีกมากมาย ก็ด้วยเหตุที่ท่านเป็นพระภิกษุอาวุโสที่เคร่งครัดในพระธรรมวินัย ท่านเป็นที่พึ่งแก่คนทั่วไปในหลาย ๆ เรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่ผู้ที่มีความทุกข์ต้องพึ่งรสพระธรรมให้เป็นเครื่องบรรเทาต่อความทุกข์ ซึ่งข้าพเจ้าเองก็มิอาจจะสรรหาคำพูดใดมาบรรยายไว้ ณ ที่นี้ได้ นอกจากจะรู้อยู่เพียงในใจตนเองเท่านั้นว่า กิจกรรมทางด้านสงฆ์นั้นท่านได้สร้างสรรค์ไว้มากมายเหลือที่จะคณานับได้ ข้าพเจ้าในฐานะหลานและได้เคยรับใช้ท่านมาตั้งแต่ข้าพเจ้ายังเป็นเด็กเล็ก ๆ คนหนึ่งที่ได้เคยมาอยู่ ณ จังหวัดปราจีนบุรี ร่วมกับครอบครัวของข้าพเจ้าอันได้แก่ คุณแม่และพี่น้องอีกหลายคน เมื่อครั้งหลบภัยจากการทิ้งระเบิดของข้าศึกในสงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นระยะเวลานานพอสมควร เราต้องจากคุณพ่อของเราซึ่งเป็นทหารต้องปฏิบัติหน้าที่ป้องกันประเทศ ณ กองบัญชาการทหารสูงสุดในขณะนั้น เราได้หลวงลุงองค์นี้เป็นผู้ดูแลพวกเราให้การ

สั่งสอนและการศึกษาแก่พวกเรา พระคุณอันนี้ย่อมจารึกอยู่ในหัวใจของพวกเราทุกคนอย่างมิรู้ลืม ข้าพเจ้าขอเขียนคำอาลัยนี้แทนพี่น้องทุกคน บุญคุณที่ท่านได้อุปการะเลี้ยงดูพวกเรามาในยามยากคงไม่สามารถที่จะทดแทนให้หมดสิ้นได้ในชาตินี้ ท่านมิใช่พ่อเป็นเพียงลุงแต่ก็เหมือนพ่อบังเกิดเกล้า โอกาสที่ท่านต้องจากพวกเราไปในครั้งนี้ เรารู้ดีว่าใครก็ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ แต่เราก็ไม่สามารถจะทำใจหรือหักใจต่อความเศร้าเสียดายในพระคุณท่าน และก็ไม่สามารถที่จะหยุดหรือห้ามมิให้ชะตากรรมอันนี้มาพรากท่านไปจากเราได้ เนื่องจากเป็นวัฏสงสารซึ่งไม่มีผู้ใดหลีกหนีได้พ้น สิ่งที่จะกระทำได้ในขณะนี้เพียงอย่างเดียวก็คือ ขอตั้งจิตอธิษฐานต่อคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายขอให้ดวงวิญญาณของท่าน "หลวงลุง" ของพวกเราไปสู่สุคติ ณ สัมปรายภพด้วยเถิด หลานจะตั้งมั่นอยู่ในคติธรรมและกตัญญู ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมและศาสนาทุกประการตามที่หลวงลุงได้สั่งสอนไว้

นมัสการด้วยอาลัยรักและเคารพ

พลตรี

(สกัณห์ สถิตยุทธการ)

ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๑

ศาลาหน้าวัดแก้วพิจิตร (ท่าน้ำ)

พระอุโบสถวัดแก้วพิจิตร

ประวัติวัดแก้วพิจิตร

วัดแก้วพิจิตร เป็นวัดธรรมยุตมาแต่เดิม และเป็นครั้งแรกที่เกิดมีพระคณะธรรมยุตขึ้นในจังหวัดปราจีนบุรี โดยนางประมูล โภคา (แก้ว ประสังสิต) เป็นผู้สร้าง ตั้งอยู่ริมลำน้ำบางปะกงฝั่งเหนือ บ้านหมู่ที่ ๕ ตำบลบางบริบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ห่างจากศาลากลางจังหวัดปราจีนบุรี ๒ กิโลเมตร และอยู่ทางทิศตะวันออกห่างจากที่ตั้งมณฑลทหารบกที่ ๒ ๒ กิโลเมตร มีถนนยุทธศาสตร์ (ถนนสฤษดิ์ยุทธ-ศิลป์) ตั้งต้นออกจากตัวมณฑลทหารบกที่ ๒ ตรงลงลำน้ำ ติดต่อกับเขตวัดแก้วพิจิตร ทางทิศตะวันออก ๑ สาย ถนนกว้าง ๑๑ เมตร ฝั่งตรงกันข้ามมีถนนของจังหวัด (ถนนสามัคคี) ตั้งต้นที่ศาลากลางจังหวัดปราจีนบุรี ไปโรงพยาบาลจังหวัดปราจีนบุรี ๑ สาย ขนานไปตามลำน้ำ ถนนกว้าง ๘ เมตร ถนนทั้ง ๒ สายนี้ผู้คนยวดยาน และสัตว์พาหนะใช้สัญจรไปมาทั้งฤดูแล้งและฤดูน้ำ

เนื้อที่ของวัดในยุคปัจจุบัน ๑๒ ไร่ ๒ งาน ๗๘ ตารางวา ทิศเหนือติดต่อกับที่ดินของ นายลิ ขุนราญรอน และ นายด้วง ทิศใต้ติดต่อกับลำน้ำบางปะกง ทิศตะวันออกติดต่อกับถนนยุทธ-ศาสตร์ ทิศตะวันตกติดต่อกับที่ดินของ นางปลั่ง จันทรานุวัตร

และ นางเผื่อน อุบลเหนือ ภูมิฐานของบริเวณอาวาสเรียบร้อย ตั้งอยู่ริมลำน้ำตอนย่านตรง จึงมองเห็นเป็นสง่าประกอบกับมีต้นไม้ใหญ่น้อย ร่มรื่นเป็นรมณียรโหฐาน สมเป็นที่บำเพ็ญพรตของสมณะผู้อภิรมย์ในพระบวรพุทธศาสนา การคมนาคมสะดวกทั้งทางน้ำและทางบก ฉะนั้น เมื่อคราวประเทศไทยพิพาทกับอินโดจีน ฝรั่งเศส พ.ศ. ๒๔๘๒ – ๒๔๘๓ ทางราชการทหารจึงเลือกเอาวัดนี้เป็นที่ตั้งหน่วยกองพลาทหารบก

อนึ่ง วัดแก้วพิจิตรนี้ เคยเป็นวัดที่ทางราชการใช้กระทำพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยามาแต่เดิม และทายกทายิกาผู้แสวงบุญจะเดินทางมาก่อสร้างกองการกุศลก็ได้โดยไม่ลำบากทุกสมัย นางประมูล โภคา (แก้ว ประสังสิต) ซึ่งเป็นเศรษฐีนีผู้มั่งคั่งได้สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๒ โดยความร่วมมือกับ พระครูสิริ-บัญญามุนี (อ่อน ตงติ๊ด) แรงงานทำใช้ทาสของ นางประมูล โภคา มูลเหตุสังเขปที่สร้างวัดแก้วพิจิตร คือ เดิม นางประมูล โภคา ได้เคยไปทำบุญถือศีลฟังธรรมอยู่ที่วัดหลวงปรีชากูล ในสมัยนั้น แม้ นางประมูล โภคา จะเป็นผู้มั่งคั่งมีทาสกรรมกรมากก็จริง แต่ไม่สะดวกด้วยการคมนาคมและด้วยเหตุอีกหลายประการ จึงมาดำริที่จะจัดการทำบุญตักบาตรถือศีลฟังธรรมขึ้นที่บ้านตนเอง เพื่อญาติมิตรและทาสบริวารจะได้มีโอกาสทำบ้างแล้วนำความดำรินี้ไปเรียนหารือกับพระครูปราจีนมุนี (ทอง)

เจ้าอาวาสวัดหลวงปรีชากูล กับขอนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ไปรับอาหารบิณฑบาตฉันเช้าเพลวันละ ๑๐ รูป และให้มีการแสดงธรรมในวันพระวันละ ๒ ครั้ง เป็นประจำด้วย พระครูปราจีนมุนีตอบไม่ขัดข้องกุศลเจตนา และรับภาระที่จะสนองศรัทธาตามประสงค์ ฉะนั้น เมื่อถึงวันธรรมสวนะ นางประมูล โภคา จึงจัดให้ทาสของตนนำเรือไปรับและส่งพระภิกษุสงฆ์ ที่จะไปรับไทยทานกับแสดงธรรมในวันธรรมสวนะเป็นนิตย์ ทั้งในกาลพรรษาและนอกพรรษา

การทำบุญถือศีลฟังธรรมใช้สถานที่เรือนหลังหนึ่งกว้างใหญ่ของ นางประมูล โภคา (เรียกว่าหอพระ) ได้ทำบุญถือศีลฟังธรรมอยู่ราว ๖ — ๗ ปี ประจวบกับในเวลานั้น พระครูสิริปัญญามุนี ซึ่งเป็นชาวจังหวัดราชบุรี อุปสมบทอยู่ที่วัดสัมพันธวงศ์ อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร เป็นพระธรรมกถึกลือนาม เชี่ยวชาญทางปฏิภาณโวหาร รู้หลักพระไตรปิฎกลึกซึ้ง มีชื่อเสียงอุโฆษในวงการพระพุทธศาสนาประชาชนนิยมเลื่อมใสในทางเทศนาและการประพฤติปฏิบัติมากหลายจังหวัด ได้จาริกไปแสดงธรรมทางจังหวัดปราจีนบุรี แล้วเป็นที่คุ้นเคยกับ นางประมูล โภคา จึงเรียนปรารภหารือถึงเรื่องที่มีศรัทธาจะสร้างวัดเพื่อเป็นสถานที่บำเพ็ญบุญกุศลสักแห่งหนึ่งพระครูสิริปัญญามุนีก็เห็นชอบด้วย เมื่อตกลงกันแล้ว นางประมูล

โภคา ก็แจ้งความประสงค์แก่บรรดาพุทธศาสนิกชนและญาติมิตรได้มีผู้ศรัทธาช่วยการกุศลด้วยหลายราย ที่รายใหญ่ๆ คือ นายฮะ บ้านบางบริบูรณ์ บริจาค ๒๐ ชั่ง หลวงพิพิธโภคา บ้านปากคลองกระแจะ ตำบลท่างาม บริจาค ๑๐ ชั่ง ส่วนนางประมูล โภคา บริจาค ๕๐ ชั่ง จากนี้ใครจะบริจาคเท่าไร ยังสืบหาหลักฐานไม่ได้ แต่ที่ดินที่สร้างวัดเป็นของ นางประมูล โภคา ตอนหนึ่ง เป็นของนางขจัดโจรกรรม ซึ่งเป็นหลานของนางประมูล โภคา ตอนหนึ่ง สิ่งก่อสร้างทั้งหมด นางประมูล โภคา เป็นผู้จัดทำ พระครูสิริปัญญามุนี เป็นช่างอำนวยการสร้างด้วยตนเอง แรงงานใช้ทาสกรรมกรของ นางประมูล โภคา แรกสร้างมีกุฏิ ๓ หลัง ปลูกอยู่ที่ประตูกำแพงพระอุโบสถ ทางทิศตะวันตกเดี๋ยวนี้ ต่อมา นางประมูล โภคา ได้สร้างศาลาการเปรียญขึ้น ๑ หลัง และหอสวดมนต์อีก ๑ หลัง กับผู้มีศรัทธาถวายเรือนแพอีก ๓ หลัง ๒ หลังปลูกเข้าแถวกัน อีกหลังหนึ่งปลูกไว้ห่างอยู่ริมน้ำ ใช้เป็นที่รับแขก และโรงเรียนหนังสือไทย สมัยพระครูพุทธกิจบริหาร (ฝรั่น เอนกบุณย์) สำนักวัดเทพศิรินทราวาส เป็นครูสอน (โรงเรียนหนังสือไทยในจังหวัดปราจีนบุรีได้ตั้งขึ้นที่วัดแก้วพิจิตร เป็นครั้งแรกในตอนนี้) และในระยะเดียวกันนี้ได้จัดสร้างอุโบสถด้วย สิ่งที่เหลือจากการสร้างอุโบสถได้จัดสร้างมณฑปที่ไว้พระพุทธบาทจำลองขึ้น ๑ หลัง อุโบสถ

หลังเดิมผินหน้าบันลงน้ำ อยู่ที่ตรงอุโบสถเดี๋ยวนี้ และได้ถูกรื้อถอนเมื่อเจ้าพระยาอภัยภูเบศน์ (ชุ่ม อภัยวงศ์) จัดการสร้างอุโบสถหลังใหม่.

ถึง พ.ศ. ๒๔๒๖ จัดการผูกพัทธสีมา ทราบว่าเดิมจะไม่จัดการผูกใน พ.ศ. นี้ ด้วยเป็นเวลากระทันหัน หากแต่จำต้องผูก เพราะเนื่องจาก นายเสงี่ยม สมรูป บุตรหลวงพิพิธโภคา จะอุปสมบท เมื่อผูกพัทธสีมาแล้ว นางประมูล โภคา ได้จัดสร้างศาลาท่าน้ำ ๓ มุขขึ้น ๓ หลัง ซึ่งอยู่ตรงกับศาลาน้ำ ๓ มุขเดี๋ยวนี้

ถึง พ.ศ. ๒๔๕๑ ขุนชำนาญพลขันธ์ หลานเขยของนางประมูล โภคา ได้จัดสร้างศาลาน้ำขึ้น ๑ หลัง อยู่ที่ตรงมุมหอไตรเดี๋ยวนี้ และทางวัดได้จัดปลูกสร้างโรงเรียนหนังสือไทยขึ้น ๑ หลัง ด้วยโรงเรียนเดิมเป็นที่อยู่ของเจ้าอาวาส และเจ้าพระยาอภัยภูเบศน์ ได้จัดปลูกสร้างศาลาธรรมสังเวชกับเมรุเผาศพขึ้นอย่างละ ๑ หลัง อยู่ที่ตรงหลังโรงเรียนอภัยพิทยาคาร บัดนี้ไม่มีแล้ว.

ถึง พ.ศ. ๒๔๕๕ ทางวัดได้จัดปลูกศาลาน้ำ ๓ มุข ขึ้นแทนของเดิมในที่แห่งเดียวกันใหม่ ๑ หลัง ฯลฯ

ถึง พ.ศ. ๒๔๕๗ ได้รื้อถอนโรงเรียนหนังสือไทยหลังเดิมเพราะชำรุด แล้วเจ้าพระยาอภัยภูเบศน์ ได้จัดสร้างโรงเรียนบาลีธรรมวินัยและหนังสือไทย เป็นตัวตึกถือปูนขึ้น ๑ หลัง ได้

รับพระราชทานนามว่า "อภัยพิทยาคาร" แล้วได้ปลูกบ้านพักครูขึ้น ๑ หลัง ๕ ห้อง กับปลูกกุฏิแถวสำหรับพระภิกษุสามเณรขึ้น ๑ หลัง ๑๐ ห้อง อยู่ทางทิศตะวันออกและทิศเหนือของโรงเรียน บ้านที่พักครูและกุฏิแถวเวลานี้ไม่มีแล้ว โดยทางวัดและทางโรงเรียนเห็นพ้องกันว่าชำรุดมาก เกรงจะไม่ปลอดภัยแก่ผู้อยู่อาศัย จึงได้จัดการรื้อเสียเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๙ ในการสร้างโรงเรียนกุฏิ และบ้านที่พักครูนี้ เจ้าพระยาอภัยภูเบศน์ได้รื้อถอนมณฑป ๑ หลัง ที่นางประมูล โภคา สร้าง เจดีย์ใหญ่ ๑ องค์ ที่นางชำนาญพลขันธ์สร้าง และเจดีย์เล็ก ๑ องค์ ที่นายหร่องสมใจ สร้าง กับศาลาธรรมสังเวชและเมรุเผาศพที่เจ้าพระยาอภัย-ภูเบศน์สร้างไว้ ยกไปปลูกไว้ในที่ซึ่งปรากฏอยู่ ณ บัดนี้ แต่ศาลาการเปรียญเดิม ซึ่งอยู่ที่ต้นจามจุรีหน้าโรงเรียนเดี๋ยวนี้ยกไปปลูกไว้ที่หอไตรเดี๋ยวนี้ ส่วนอิฐปูนรื้อจากมณฑปและเจดีย์เจ้าพระยาอภัยภูเบศน์ ได้รวบรวมผสมก่อสร้างโรงเรียนอภัยพิทยาคาร.

ถึง พ.ศ. ๒๔๖๑ เดือนตุลาคม เจ้าพระยาอภัยภูเบศน์ได้รื้อถอนอุโบสถหลังเดิมที่ชำรุด จนพระสงฆ์เกือบจะทำสังฆ-กรรมไม่ได้แล้ว สร้างขึ้นแทนใหม่ในที่อุโบสถเดิม กว้างยาวถาวรมั่นคง ผินหน้าบันไปทางทิศตะวันออก ทำเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒ และได้จัดผูกพัทธสีมาใหม่ เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๔ และได้สร้างพระประธานขึ้นใหม่คู่กับอุโบสถ

ใหม่ด้วย พระประธานองค์นี้สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงออกแบบ เป็นพระพุทธรูปที่มีพระพุทธลักษณะแปลกกว่าที่อื่น พระเนตรและพระอุณาโลมเป็นอัญมณีมีค่า มีฉัตรเงินห้าชั้นประกอบ ส่วนพระประธานองค์เก่าปางมารวิชัยเป็นอิฐถือปูนได้ชำรุด เจ้าพระยาอภัยภูเบศน์จึงให้ช่างของท่านแปลงเป็นพระยืน และประดิษฐานไว้ที่ผนังด้านตะวันตกของอุโบสถ

ในระยะเดียวกันนี้ เจ้าพระยาอภัยภูเบศน์ ได้ปลูกกุฏีแถวขึ้น ๒ หลัง ๒๑ ห้อง อยู่ทางทิศเหนือของอุโบสถ ๑ หลัง อยู่ทางทิศใต้ ๑ หลัง ได้สร้างเสร็จก่อนอุโบสถ และ นางอินทรอาญา (เขียน นิชสภา) ได้ยกเรือนมาปลูกให้เป็นกุฏี ๑ หลัง บัดนี้ไม่มีแล้วสำหรับกุฏีแถวยังคงมีแนวอิฐที่ก่อหุ้มเสาเฉลียงตอนหน้าทั้ง ๒ แถว อยู่หน้ากุฏีเดี่ยวนี้ กับได้จัดสร้างศาลาธรรมสังเวชและเมรุขึ้นใหม่ในที่เดิม ได้ทำเสร็จแล้วในปีนั้น.

ถึง พ.ศ. ๒๔๖๔ เดือนกรกฎาคม เจ้าพระยาอภัย-ภูเบศน์ ได้จัดสร้างหอพระไตรเป็นตัวตึกก่ออิฐถือปูนขึ้น ๑ หลัง ตรงที่ศาลาการเปรียญเดิม ส่วนศาลาการเปรียญเดิม ทางวัดได้รื้อถอนให้กับวัดบางคางทำการผาติกรรมไป และระยะเดียวกัน เจ้าพระยาอภัยภูเบศน์ได้สร้างศาลาการเปรียญแทนขึ้นใหม่ ๑ หลัง ทางทิศตะวันตกของหอไตร ได้ทำแล้วเสร็จ เมื่อต้น พ.ศ. ๒๔๖๕.

ถึง พ.ศ. ๒๔๖๗ เดือนมกราคม ทางวัดได้รื้อถอนกุฎีแถวหลังโรงเรียนที่เจ้าพระยาอภัยภูเบศน์สร้างไว้แต่ พ ศ. ๒๔๕๗ เอาไปทำศาลาการเปรียญขึ้นอีก ๑ หลัง ติดต่อกับหลังเดิม เป็นศาลา ๒ หลังแฝด ได้ทำเสร็จแล้วในเดือนนั้น เวลานี้ได้รื้อออกแล้วเพราะชำรุดมาก คงอยู่แต่หลังที่เจ้าพระยาอภัยภูเบศน์สร้างหลังเดียว

ถึง พ.ศ. ๒๔๗๔ วันที่ ๕ พฤษภาคม ทางวัดได้จัดปลูกกุฎีขึ้น ๓ หลัง ที่ตรงสะพานไปส้วมเดี่ยวนี้ โดยใช้ทุนของวัดและเรี่ยไรจากผู้ศรัทธา ได้รื้อถอนกุฎีแถวทางทิศตะวันตกของอุโบสถที่เจ้าพระยาอภัยภูเบศน์ปลูกสร้างไว้แต่ พ.ศ. ๒๔๖๑ ทำแล้วเสร็จในปีนั้น ๒ หลัง อีกหลังหนึ่งยังไม่เสร็จ บัดนี้ไม่มีแล้ว

ถึง พ.ศ. ๒๔๗๕ นางถวิล อภัยภูมินารถ บุตรีเจ้าพระยาอภัยภูเบศน์ ได้สร้างศาลาน้ำ ๓ มุขขึ้น ๑ หลัง ตรงศาลาน้ำ ๓ มุขเดิม พร้อมด้วยถนนคอนกรีตเชื่อมติดต่อถึงประตูกำแพงอุโบสถ ได้ทำเสร็จแล้ว เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ศกเดียวกัน ส่วนศาลาน้ำเดิมได้รื้อถอนเพราะชำรุดใช้การไม่ได้

ถึง พ.ศ. ๒๔๗๖ วันที่ ๓๐ มีนาคม ทางวัดได้จัดทำส้วมซึมคอนกรีตขึ้น ๑ หลัง อยู่ทางทิศตะวันตกของกุฎี ทำเสร็จเมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๗

ถึง พ.ศ. ๒๔๗๙ วันที่ ๘ พฤษภาคม นางชม ยูปานนท์ ได้ยกเรือนมาปลูกให้เป็นกุฏี ๑ หลัง อยู่ทางด้านทิศตะวันตกของอุโบสถ ทำแล้วเสร็จในเดือนนั้น และวันที่ ๘ พฤศจิกายน พระครูวาทีวรญาณ เจ้าอาวาส ได้บอกบุญแก่ญาติมิตรศิษยานุศิษย์ รวบรวมทรัพย์ได้แล้วจัดการรื้อกุฏีแถวทางทิศเหนือของอุโบสถ ที่เจ้าพระยาอภัยภูเบศน์สร้างไว้แต่ พ.ศ. ๒๔๖๑ กับกุฏีของวัดที่ปลูกไว้แต่ พ.ศ. ๒๔๗๔ บ้าง จัดซื้อของใหม่บ้าง ทำขึ้นได้กุฏี ๖ หลัง อยู่ทางทิศเหนือของอุโบสถได้ทำแล้วเสร็จ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐

ถึง พ.ศ. ๒๔๘๑ วันที่ ๑๙ ตุลาคม นางถวิล อภัย-ภูมินารถ จัดปลูกส้วมสำหรับอุบาสกอุบาสิกาขึ้น ๑ หลัง อยู่ทางทิศเหนือของโรงเรียนอภัยพิทยาคาร ทำแล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ศกเดียวกัน

ถึง พ.ศ. ๒๔๘๒ ทางวัดได้จัดถมพื้นที่ลุ่มหลังอุโบสถ และทำถนนพูนดิน ๑ สาย หน้ากุฏีปลูกใหม่ทางทิศเหนือของอุโบสถ ได้ทำแล้วเสร็จในเดือนนั้น แต่การถมดินยังไม่เสร็จ

และวันที่ ๖ สิงหาคม พระพันโท ขุนนพยุทธบริหาร ผู้บังคับกองพันทหารราบ มณฑล ๒ ครั้งอุปสมบทอยู่ที่วัดแก้วพิจิตร ได้ทำถนนพูนดินโรยกรวดลูกรัง ๑ สาย ใช้แรงงานทหารผู้ต้องขัง อยู่ทางทิศตะวันออกของโรงเรียนอภัยพิทยาคาร

เชื่อมติดต่อกับถนนยุทธศาสตร์ของมณฑลทหารบกที่ ๒ พลตรีหลวงไพรีระย่อเดช ผู้บัญชาการทหารบก มณฑล ๒ ให้นามว่า "ถนนนพดำริห์" ได้ทำเสร็จแล้วในเดือนนั้น

ถึง พ.ศ. ๒๔๘๖ วันที่ ๑๗ ธันวาคม นางชม ยูปานนท์ ได้สร้างสะพานน้ำขึ้น ๑ สะพาน ที่หน้าหอไตร ได้ทำแล้วเสร็จ เมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม ศกเดียวกัน

ถึง พ.ศ. ๒๔๘๗ วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน นางถวิล อภัยภูมินารถ ได้จัดทำบันไดสะพานศาลาน้ำ ที่สะพานศาลาน้ำ ๓ มุขใหม่ ด้วยของเดิมชำรุดใช้การไม่ได้ กับทำบันไดและชานรองบันไดที่สะพานของ นางชม ยูปานนท์ ได้ทำไว้อีกด้วย

อนึ่ง วัดแก้วพิจิตร เป็นวัดพระคณะธรรมยุตมาเดิม และเป็นครั้งแรกที่เกิดวัดพระคณะธรรมยุตขึ้น ในจังหวัดปราจีนบุรีดังกล่าวแล้ว เคยมีพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ ทั้งฝ่ายพระสงฆ์ และฝ่ายฆราวาส ทรงเสด็จมาประทับแรม และเยี่ยมเยียนแล้วหลายพระองค์

ฝ่ายฆราวาส

สมเด็จพระปิยะมหาราช พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ครั้งเสด็จประภาสจังหวัดปราจีนบุรี และดงศรีมหาโพธิ์ ได้ทรงลงพระปรมาภิไธยที่ดงโคกขวาง ทาง

ราชการปลูกพลับพลารับเสด็จ ถวายประทับแรมที่ตำบลคลองวัว ตรงข้ามวัดแก้วพิจิตร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ และได้เสด็จวัดแก้วพิจิตรด้วย

สมเด็จพระอนุชาธิราช สมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ ครั้งเสด็จมาทำพิธีวางศิลาฤกษ์ตั้งมณฑลทหารบกที่ ๒ (ค่ายจักรพงษ์) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑ และได้เสด็จวัดแก้วพิจิตรด้วย

สมเด็จเจ้าฟ้า กรมหลวงลพบุรีราเมศร์ เสด็จประทับแรม ๕ ราตรี ทรงประทับในเรือทางราชการมิได้ปลูกพลับพลารับเสด็จ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ และได้เสด็จวัดแก้วพิจิตรด้วย

สมเด็จเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิจ ครั้งเสด็จตรวจราชการทางมณฑลนครราชสีมา แล้วเสด็จมาทรงเปิดป้ายที่มณฑลทหารบกที่ ๒ (ค่ายจักรพงษ์) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒ และได้เสด็จวัดแก้วพิจิตรด้วย

สมเด็จกรมพระสวัสวัฒนวิสิษฐ์ เสด็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘

สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสด็จวัดแก้วพิจิตร ๒ ครั้ง ครั้งแรกปลูกพลับพลารับเสด็จประทับแรมที่วัดแก้วพิจิตร ครั้งหลังทรงนำไฟหลวงมาในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าพระยาอภัยภูเบศน์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕

ฝ่ายพระสงฆ์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ครั้งทรงผนวชเป็นพระภิกษุ ทางราชการปลูกพลับพลารับเสด็จถวายประทับแรมที่วัดแก้วพิจิตร

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ครั้งเสด็จตรวจการคณะสงฆ์ทางภาคตะวันออก ทางราชการปลูกพลับพลารับเสด็จถวายประทับแรม ที่วัดแก้วพิจิตร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์ ครั้งเสด็จมาเนื่องในงานฌาปนกิจศพ นางเจียม สมรูป ทรงประทับที่กุฎีเจ้าอาวาส องค์ปัจจุบัน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗

นามเจ้าอาวาสผู้ครองวัด

รูปที่ ๑ พระครูสิริปัญญามุนี (อ่อน ตงตัด) เป็นชาวจังหวัดราชบุรี ครองวัดอยู่กี่ปีค้นหาหลักฐานไม่พบ แต่ก็ได้เวียนไปมาจนถึงมรณภาพที่วัดเทพนิมิตร จังหวัดฉะเชิงเทรา

รูปที่ ๒ พระอาจารย์รุ่ง เป็นชาวบางละมุง จังหวัดชลบุรี ครองวัดอยู่กี่ปีค้นหาหลักฐานไม่พบ แล้วกลับไปภูมิลำเนาเดิม

รูปที่ ๓ พระใบฎีกาเนียม เป็นชาวบ้านเกาะเค็ด

อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ครองวัดอยู่กี่ปีค้นหาหลักฐานไม่พบ ครองวัดจนถึงมรณภาพ

รูปที่ ๔ พระครูพุทธกิจบริหาร (ฝรั่น เอนกบุณย์) เป็นชาวบ้านตำบลรอบเมือง อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ครองวัดแต่ พ.ศ. ๒๔๔๔ ถึง พ.ศ. ๒๔๔๖ แล้วลาสิกขา

รูปที่ ๕ พระปลัดจันทร์ เป็นชาวพนมเปญ ครองวัดแต่ พ.ศ. ๒๔๔๖ ถึง พ.ศ. ๒๔๔๙ แล้วกลับไปชาติภูมิเดิม

รูปที่ ๖ พระอธิการพุด (พุด เปรมปักษา) เป็นชาวบ้านบางบริบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ครองวัดแต่ พ.ศ. ๒๔๔๙ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๒ แล้วลาสิกขา

รูปที่ ๗ พระวินัยธรซุ้ย (ซุ้ย เดือนฉาย) เป็นชาวบ้านปากคลองกระแจะ อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ครองวัดแต่ พ.ศ. ๒๔๕๓ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๘ แล้วลาสิกขา

รูปที่ ๘ พระวินัยธรเคลือบ (เคลือบ กลั่นศรี) เป็นชาวบ้านตำบลท่างาม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ครองวัดแต่ พ.ศ. ๒๔๕๙ และได้ลาออกจากตำแหน่งกลับไปสำนักเดิม วัดเทพศิรินทราวาส จังหวัดพระนคร ในปลาย พ.ศ. นั้น

รูปที่ ๙ พระมหาพรหม ป.ธ. ๔ (พรหม จันทรานุวัตร) เป็นชาวจังหวัดอุบลราชธานี ครองวัดแต่ พ.ศ. ๒๔๖๐ ถึง พ.ศ. ๒๔๖๓ แล้วลาสิกขา

รูปที่ ๑๐ พระอธิการเจิม เป็นชาวบ้านบางบริบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ครองวัดแต่ พ.ศ. ๒๔๖๓ ถึง พ.ศ. ๒๔๖๗ แล้วลาสิกขา

รูปที่ ๑๑ พระราชปฏิภาณโสภณ (กุญชร ประสังสิต) เป็นชาวบ้านบางบริบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ครองวัดแต่ พ.ศ. ๒๔๖๗ ถึง ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๓๐

รูปที่ ๑๒ พระครูยุตติคุณากร รักษาการเจ้าอาวาสวัดแก้วพิจิตร ในปัจจุบัน

นามมรรคทายก

คนที่ ๑ นางประมูล โภคา (แก้ว ประสังสิต) เป็นมรรคทายิกาวัดมาแต่แรกสร้างวัด พ.ศ. ๒๔๒๒ จนถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐

คนที่ ๒ หลวงอินทรอาญา (หมึก นิชสภา) เป็นมรรคทายกมาจนถึง พ.ศ. ๒๔๗๑ ชราภาพไม่สามารถช่วยงานวัดได้ และในยุคหลวงอินทรอาญานี้ เจ้าพระยาอภัยภูเบศน์ได้เป็นกำลังอุปถัมภ์อันสำคัญยิ่งอีกผู้หนึ่งด้วย

คนที่ ๓ นายเพียน ยูปานนท์ เป็นมรรคทายกต่อมาถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙ และในสมัยปัจจุบันนี้ก็ยังไม่มีตัวผู้อุปถัมภ์

การศึกษาบาลีธรรมวินัยและหนังสือไทย

การศึกษาบาลีในจังหวัดปราจีนบุรี ตั้งเป็นสำนักเรียนแห่งแรกที่วัดแก้วพิจิตร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ ยุคพระวินัยธรซุ้ย ได้ พระอุ่น กับ นายเปรม เป็นครูสอน ๒ ปี แล้วเลิกกลับไป

ถึง พ.ศ. ๒๔๕๘ ยังอยู่ในยุคพระวินัยธรซุ้ย โดย เจ้าพระยาอภัยภูเบศน์ ได้ว่าจ้าง นายสอน แสนสุคนธ์ ไปเป็นครูสอน ถึง พ.ศ. ๒๔๖๕ แล้วก็เลิกกลับไป

ถึง พ.ศ. ๒๔๘๒ ยุคพระครูวาทีวรญาณ เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน อาศัยความอุปการะของ พระปราจีนมุนี (เพ็ง กิตฺติงฺกโร) ขอ พระมหาสุนีย์ ป.ธ. ๖ วัดบวรนิเวศวิหาร ครูประจำของมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ไปสอนได้ ๑ ปี แล้วกลับสำนักเดิม พระครูวิศาลวินัยกิจ ป.ธ. ๕ (สุวัฒน์) วัดแก้วพิจิตร ได้เป็นครูสอนจนต่อมาถึงยุคปัจจุบัน

การศึกษาธรรมวินัย นักธรรมชั้นตรี ในจังหวัดปราจีน-บุรี ตั้งเป็นสำนักเรียนแรกที่วัดแก้วพิจิตร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ ยังอยู่ในยุค พระวินัยธรซุ้ย โดย เจ้าพระยาอภัยภูเบศน์ ได้ทูลขอ พระมหาพรหม ป.ธ. ๔ วัดบวรนิเวศวิหาร ครูประจำของมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ จากสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ มาเป็นครูสอน เมื่อพระมหาพรหม ลาสิกขาบทแล้ว พระครูวาทีวรญาณ เจ้าอาวาสวัดแก้วพิจิตร และ พระครู

สุนทรธรรมประกาศ (สมุย) เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ ครั้งยังสำนักอยู่ที่วัดแก้วพิจิตรสอนต่อมา

การศึกษาวิชานักธรรมชั้นโท – เอก ตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ ยุคพระครูวาทีวรญาณ เจ้าอาวาส กับ พระครูสุนทรธรรมประกาศ เป็นผู้สอน

ส่วนการศึกษาวิชาธรรมศึกษาทุกชั้น เมื่อทางการคณะได้จัดตั้งขึ้น ก็ได้เริ่มการสอนในศกนั้น ๆ เป็นลำดับมา นักธรรมและธรรมศึกษาทุกชั้น นับได้ว่าเจริญถาวรมั่นคงตลอดมาถึงในยุคปัจจุบัน

การศึกษาวิชาหนังสือไทย ในจังหวัดปราจีนบุรี ตั้งเป็นโรงเรียนแรกที่วัดแก้วพิจิตร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๔ ยุคพระครูพุทธกิจบริหาร เป็นเจ้าอาวาสและสอนเอง เมื่อลาสิกขาแล้วโรงเรียนก็เลิกกลับไป โดยไม่มีใครเป็นครูสอนต่อ

ถึง พ.ศ. ๒๔๔๗ ยุคพระปลัดจันทร์ เป็นเจ้าอาวาสได้จัดตั้งขึ้นอีก โดยได้ พระมหาดง ป.ธ. ๓ มาจากวัดเทพศิรินทราวาส เป็นครูสอน เมื่อท่านกลับสำนักเดิมแล้ว นายเล็ก เปรมปักษา นายเฉลิม โชติหิรัญ และ นายสวัสดิ์ ครั้งยังอุปสมบทเป็นพระภิกษุทำการสอนต่อ เลิกกลับเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐

ถึง พ.ศ. ๒๔๕๒ ยุคพระอธิการพุด จัดตั้งขึ้นอีก ได้นายวิชัย ประสังสิต ครั้งบรรชาเป็นสามเณร เมื่อนายวิชัยไป

อยู่จังหวัดพระนครแล้ว นายฮี้ สุดสี เป็นครูต่อมา ถึงยุคพระวินัยธรซุ้ย เป็นเจ้าอาวาส ได้จัดปลูกโรงเรียนถาวรขึ้น ๑ หลัง ตรงหน้าโรงเรียนอภัยพิทยาคารเดี๋ยวนี้ และได้จัดหาครูที่มีวิทยฐานะมาสอน จนถึงสมัยเจ้าพระยาอภัยภูเบศน์ ได้สร้างโรงเรียนอภัยพิทยาคารขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ ในระยะนี้การศึกษาบาลีธรรมวินัยและหนังสือไทยได้เจริญไพศาล เป็นหลักฐานมั่นคงทั้งในทางโลกและทางการพระศาสนา ในจังหวัดปราจีนบุรีติดต่อกันมาโดยลำดับจนถึงยุคปัจจุบัน เพราะอาศัยวัดแก้วพิจิตรเป็นมูลฐาน จึงเป็นสิ่งที่ควรยกย่องเชิดชูในเจตนารมณ์ของท่านผู้ดำริ ผู้กระทำแต่ในอดีตไว้แล้วโดยย่อ ๓ ประการ

๑. เป็นวัดแรกตั้งพระคณะธรรมยุตขึ้น ในจังหวัดปราจีนบุรี

๒. เป็นสถานที่เคยรองรับพระบารมี พระมหากษัตริย์พระบรมวงศานุวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ ได้เสด็จมาประทับแรมและเยี่ยมเยียน

๓. เป็นปฐมที่ตั้งการศึกษาวิชาภาษาบาลี นักธรรมและหนังสือไทย ในจังหวัดปราจีนบุรี และเป็นที่รวมสอนนักธรรมสนามหลวงของภิกษุสามเณรอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัด

ปราจีนบุรี ตั้งแต่เริ่มแรกและต่อมาอีกเป็นเวลานาน มีอุดมคติทางพระพุทธศาสนาว่า

กลฺยาณํ ยทิวา ปาปํ กรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตาม

น หิ กมฺมํ วินสฺสติ ย่อมไม่สูญหายไปเลย

น กมฺมุนา กิญฺจนโมฆมตฺถิ อะไร ๆ ที่ทำไว้ ซึ่งจะไร้ผลเป็นไม่มี

กลฺยาณการี กลฺยาณํ คนทำดีย่อมได้ดี

อโถ สุจิณฺณสฺส ผลํ น นสฺสติ ผลแห่งเหตุที่ประพฤติไว้ดีแล้วย่อมไม่หายไปเป็นแท้

ศาสนสมบัติวัดแก้วพิจิตร

ชื่อวัดโดยทางราชการ "วัดแก้วพิจิตร"

สังกัด ธรรมยุต อยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์

ตำบล เขตเทศบาล อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี ภาค ๑๒

ตำแหน่งที่ตั้งวัด ถนนแก้วพิจิตร หมู่ ๔
ตำบลเขตเทศบาล (บางบริบูรณ์)
อำเภอเมืองปราจีนบุรี
จังหวัดปราจีนบุรี

ที่วัดและที่ธรณีสงฆ์

ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่จำนวน ๑๖ ไร่ ๒ งาน ๖๔ ตารางวา ทิศเหนือยาว ๒๔๓ เมตร จดถนนแก้วพิจิตร ทิศใต้ยาว ๒๐๑ เมตร จดแม่น้ำบางปะกง ทิศตะวันออกยาว ๑๒๐ เมตร จดถนนสฤษดิ์ยุทธศิลป์ ทิศตะวันตกยาว ๑๔๗ เมตร จดที่ดิน นายประจวบ มีสุขประดับ

ที่ธรณีสงฆ์

มี ๓ แปลง มีเนื้อที่ทั้งสิ้นจำนวน ๑ ไร่ ๙๘.๒๒ ตารางวา คือ

แปลงที่ ๑ ที่ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี มีเนื้อที่จำนวน ๒ งาน ๙๒ ตารางวา มีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ คือ โฉนดที่ ๓๖๔๗ เลขที่ ๒๒๒

แปลงที่ ๒ ที่ตำบลตลาดหน้าเมือง อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี มีเนื้อที่จำนวน ๑ งาน ๘๐ ตารางวา มีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ คือ โฉนดที่ ๓๓๗๕ เลขที่ ๑๗๘

แปลงที่ ๓ ที่ตำบลตลาดหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี มีเนื้อที่ ๒๖.๒๒ ตารางวา

ลักษณะพื้นที่โดยทั่วไปของบริเวณที่ตั้งวัด

เป็นที่ราบลุ่ม โดยทิศใต้ติดกับแม่น้ำบางปะกง ทิศเหนือติดกับถนนแก้วพิจิตร ห่างจากศาลากลางประมาณ ๑ กิโลเมตร

ทางทิศตะวันตก ห่างจากมณฑลทหารบกที่ ๒ ประมาณ ๒ กิโลเมตร ทางทิศเหนือ ห่างจากโรงพยาบาลประมาณ ๑ กิโลเมตร ทางทิศตะวันออก การคมนาคมสะดวกทั้งทางน้ำและทางบก

หลักฐานการตั้งวัด

ได้รับอนุญาตให้สร้างวัด เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๒ หรือประมาณ พ.ศ. ๒๔๒๒ (ทุกวัด)

ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๒๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๒ เนื้อที่กว้าง ๑๐๘ เมตร ยาว ๑๗๔ เมตร และได้ประกอบพิธีผูกพัทธสีมา เมื่อวันที่ ๒๘ เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๔

ประวัติความเป็นมาของวัด

วัดแก้วพิจิตร เป็นวัดพระคณะธรรมยุตมาแต่เดิม และเป็นครั้งแรกที่เกิดมีพระคณะธรรมยุตขึ้น ในจังหวัดปราจีนบุรี โดย นางประมูล โภคา (แก้ว ประสังสิต) เป็นผู้สร้าง ตั้งอยู่ริมน้ำบางปะกงฝั่งเหนือ บ้านหมู่ที่ ๔ ตำบลบางบริบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี (บัดนี้อยู่ในเขตเทศบาลเมืองปราจีน-บุรี) ห่างจากศาลากลางปราจีนบุรี ๒ กิโลเมตร (อยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัด) ห่างจากที่ตั้งมณฑลทหารบกที่ ๒ ๒ กิโล-เมตร มีถนนยุทธศาสตร์ (สฤษดิ์ยุทธศิลป์) ตั้งต้นออกจากมณฑลทหารบกที่ ๒ ตรงลงลำน้ำบางปะกง ติดต่อกับเขตวัดแก้วพิจิตร ทางทิศตะวันออก ๑ สาย ถนนกว้าง ๑๑ เมตร ด้านเหนือติดกับถนนแก้วพิจิตร ซึ่งตั้งต้นจากสี่แยกตลาดปราจีน-

บุรีไปบรรจบกับถนนยุทธศาสตร์ เชื่อมกับถนนปราจีนตคาม ๑ สาย ถนนกว้าง ๖ เมตร ฝั่งตรงกันข้ามมีถนนของจังหวัด (ถนนสามัคคี) ตั้งต้นที่ศาลากลางจังหวัดเก่า ไปอำเภอศรี-มหาโพธิ์ขนานไปกับลำน้ำบางปะกง ๑ สาย ถนนกว้าง ๘ เมตร ถนนทั้ง ๔ สาย ผู้คนยวดยานและสัตว์พาหนะ ใช้สัญจรไปมาได้ทั้งฤดูแล้งและฤดูฝน ปัจจุบันเนื้อที่ของวัด ๑๖ ไร่ ๒ งาน ๖๔ ตารางวา ทิศตะวันออกติดกับถนนยุทธศาสตร์ ทิศใต้ติดต่อกับลำน้ำบางปะกง ทิศตะวันตกติดต่อกับที่ดินของนายประจวบ มีสุขประดับ ทิศเหนือติดถนน แก้วพิจิตร

อนึ่ง วัดแก้วพิจิตรนี้ เคยเป็นที่ทางราชการใช้กระทำพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาแต่เดิมมา และเมื่อคราวประเทศไทยพิพาทกับอินโดจีน ฝรั่งเศส พ.ศ. ๒๔๘๒–๒๔๘๓ ทางราชการทหารได้เลือกเอาที่วัดนี้เป็นที่ตั้งหน่วยพลาธิการทหารบก และหน่วย ป.ต.อ.

การก่อสร้างวัด

โดยนางประมูล โภคา (แก้ว ประสังสิต) ซึ่งเป็นเศรษฐีนีม่ายผู้มั่งคั่ง เป็นผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๒ ในความร่วมมือกับ พระครูสิริปัญญามุนี (อ่อน ตงติด) แรงงานใช้ทาส กรรมกรของ นางประมูล โภคา มูล

เหตุสังเขปที่จะสร้างวัดแก้วพิจิตร เดิม นางประมูล โภคา ได้ไปทำบุญที่วัดหลวงปรีชากูล ในสมัยนั้นแม้ นางประมูล โภคา จะเป็นผู้มั่งคั่งด้วยทรัพย์สมบัติและทาสกรรมกรมากก็จริง แต่ไม่สะดวกด้วยการคมนาคม และด้วยเหตุอื่นบางประการ จึงได้ดำริจัดการตั้งทำบุญตักบาตรถือศีลฟังธรรมตามวันธรรมสวนะขึ้นที่บ้านของตนเองก่อน เพื่อบรรดาญาติมิตรทาสกรรมกรบริวารจะได้มีโอกาสทำด้วย แล้วได้นำความดำรินั้นไปเรียนหารือกับพระครูปราจีนมุนี (ทอง) เจ้าอาวาสวัดหลวงปรีชากูล ขอนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ไปรับบิณฑบาตฉันภัตตาหาร เช้า – เพลวันละ ๑๐ รูป และได้มีการแสดงธรรมเทศนาวันละ ๒ ครั้ง เป็นประจำด้วย พระครูปราจีนมุนี ตอบไม่ขัดข้องกุศลเจตนา และรับภาระสนองตอบศรัทธาตามประสงค์ ฉะนั้น เมื่อถึงวันธรรมสวนะ นางประมูล โภคา จึงให้ทาสกรรมกรของตนนำเรือไปรับและส่งพระภิกษุสงฆ์ที่จะไปรับไทยทานกับแสดงธรรมเทศนาในวันธรรมสวนะเป็นนิจ ทั้งในพรรษาและนอกพรรษา

การทำบุญถือศีลฟังธรรม ใช้สถานที่เรือนหลังหนึ่งที่กว้างใหญ่พอสมควรของ นางประมูล โภคา (เรียกว่าหอพระ) ได้ทำบุญถือศิลฟังธรรมอยู่ประมาณ ๖ – ๗ ปี ประจวบกับเวลานั้น พระครูสิริปัญญามุนี ซึ่งเป็นชาวจังหวัดราชบุรี สำนักวัดสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร เป็นพระธรรมกถึกลือนาม

เชี่ยวชาญทางปฏิภาณโวหาร และจินตกวีทางศาสนา รู้หลักพระไตรปิฎกลึกซึ้ง มีนามอุโฆษในวงการพระพุทธศาสนา ประชาชนนิยมเลื่อมใสในทางเทศนา และเคารพนับถือในทางปฏิบัติ ได้จาริกไปแสดงธรรมทางจังหวัดปราจีนบุรี ได้เป็นที่คุ้นเคยกับ นางประมูล โภคา จึงเรียนปรารภหารือถึงเรื่องที่มีศรัทธาจะสร้างวัด เพื่อเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลสักแห่งหนึ่ง พระครูสิริปัญญามุนีมีความเห็นพ้องด้วย เมื่อเป็นที่ตกลงกันแล้ว นางประมูล โภคา จึงแจ้งความประสงค์แก่บรรดาพุทธศาสนิก-ชนและญาติมิตร ได้มีผู้ศรัทธาร่วมกุศลด้วยหลายราย รายที่ใหญ่ ๆ คือ นางฮะบ้านบางบริบูรณ์บริจาค จำนวนเงิน ๒๐ ชั่ง หลวงพิพิธ โภคา ๑๐ ชั่ง ส่วนตัว นางประมูล โภคา บริจาค ๕๐ ชั่ง นอกจากนี้ใครจะบริจาคเท่าใดยังสืบหาหลักฐานไม่พบ แต่ที่ดินสร้างวัดเป็นที่ดินของ นางขจัด โจรกรรม (ยวง) ซึ่งเป็นหลานของ นางประมูล โภคา สิ่งอุปกรณ์ก่อสร้างเป็นของ นางประมูล โภคา แรกสร้างมีกุฏิ ๓ หลัง ศาลาการเปรียญ ๑ หลัง หอสวดมนต์ ๑ หลัง ส้วม ๑ หลัง ต่อมามีผู้ศรัทธาถวายเรือนแพ ๓ หลัง ใช้เป็นที่รับแขกและโรงเรียนสอนหนังสือไทย โดยเจ้าพระคุณสมเด็จพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ย่างสุขบท) เจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาส ครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่ พระอมราภิรักขิต ส่ง พระครูพุทธกิจบริหาร (ฝรั่น เอนกบุณย์) ไปเป็นครูสอน

หนังสือไทย (โรงเรียนหนังสือไทยในจังหวัดปราจีนบุรี ได้ตั้งขึ้นที่วัดแก้วพิจิตร ในตอนนี้) และในระยะเดียวกันนี้ ได้สร้างอุโบสถขึ้น ๑ หลัง ด้วยอุปกรณ์ที่เหลือจากการสร้างอุโบสถ ได้จัดสร้างมณฑปที่ประดิษฐานรอยพระพุทธบาทจำลอง สำหรับพุทธศาสนิกชนได้ไปบำเพ็ญกุศลปิดทอง เป็นงานประจำปี คือวันขึ้น ๑๔, ๑๕ และแรม ๑ ค่ำ เดือน ๓ ถือมาจนบัดนี้

พ.ศ. ๒๔๒๖ จัดการผูกพัทธสีมา ทราบจากนางบริบูรณ์พัฒนา (นิเทศ ประสังสิต) ว่าจะยังไม่จัดการผูกพัทธสีมาใน พ.ศ. นี้ ด้วยเวลากระทันหัน ยังเตรียมไม่พร้อม หากแต่จำต้องผูกเนื่องด้วย นายเสงี่ยม สมรูป บุตรหลวงพิพิธ โภคา จะอุปสมบทในปีนั้น เมื่อผูกพัทธสีมาแล้ว นางประมูล โภคา ได้สร้างศาลาน้ำสามมุขขึ้น ๑ หลัง พร้อมด้วยสะพาน

พ.ศ. ๒๔๕๑ ขุนชำนาญพลขันธ์ บุตรเขย นางประมูล โภคา สร้างศาลาน้ำขึ้น ๑ หลัง และ เจ้าพระยาอภัยภูเบศน์ (ชุ่ม อภัยวงศ์) ได้สร้างเมรุเผาศพพร้อมด้วยศาลาธรรมสังเวชขึ้นอย่างละ ๑ หลัง เป็นตัวตึกก่ออิฐถือปูน

พ.ศ. ๒๔๕๕ นางบำรุง รัฐนิการ (เมือง เอนกบุณย์) ได้สร้างศาลาน้ำขึ้น ๑ หลัง

พ.ศ. ๒๔๕๗ เจ้าพระยาอภัยภูเบศน์ ได้สร้างโรงเรียนบาลีธรรมวินัย และหนังสือไทยเป็นตัวตึกก่ออิฐถือปูนขึ้น ๑

หลัง กว้าง ๑๑ เมตร ยาว ๔๐ เมตร ได้รับพระราชทานนามว่า "อภัยพิทยาคาร" พร้อมเครื่องอุปกรณ์การเรียน และบ้านพักครู ๑ หลัง ๕ ห้อง กับกุฏิสำหรับพระภิกษุสามเณรนักธรรมบาลี ๑ แถว ๑๐ ห้อง

พ.ศ. ๒๔๖๑ เจ้าพระยาอภัยภูเบศน์ ได้สร้างอุโบสถขึ้น ๑ หลัง ในที่เดิมกว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๑๗ เมตร แล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒ พร้อมด้วยพระประทานบรรจุซึ่งอัญญมณีมีค่า สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงประทานพระนามว่า "ปางประทานพระอภัย" และได้ผูกพัทธสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔

พ.ศ. ๒๔๖๔ เจ้าพระยาอภัยภูเบศน์ ได้สร้างหอไตรเป็นตัวตึกก่ออิฐถือปูนขึ้น ๑ หลัง กว้าง ๙ เมตร ยาว ๑๖ เมตร กับศาลาการเปรียญ ๑ หลัง กว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๒ เมตร หลวงอินทรอาญา (หมึก นสภา) ได้ถวายเรือนมาปลูกเป็นกุฏิ ๑ หลัง

พ.ศ. ๒๔๖๕ นางถวิล อภัยภูมินารถ ได้สร้างศาลาน้ำขึ้น ๑ หลัง พร้อมสะพาน

พ.ศ. ๒๔๗๙ ทางวัดได้จัดปลูกกุฏิขึ้น ๖ หลัง ทุนได้จากผู้ศรัทธา ร่วมกับอุปกรณ์เก่ากับ นางชม ยูปานนท์ ได้ยกเรือนมาปลูกเป็นกุฏิ ๑ หลัง

พ.ศ. ๒๔๙๕ นางเปลี่ยน โชติหิรัญ นางแม้น ยูปานนท์ ได้สร้างศาลาการเปรียญขึ้น ๑ หลัง เป็นไม้ กว้าง ๑๔ เมตร ยาว ๑๗ เมตร

พ.ศ. ๒๔๙๘ นางปลั่ง จันทรานุวัตร ได้สร้างศาลาน้ำขึ้น ๑ หลัง

พ.ศ. ๒๕๐๗ สร้างหอประชุมหนังสือไทยขึ้น ๑ หลัง กว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๖ เมตร โดยเงิน พระราชทานผ้าพระกฐินต้น

พ.ศ. ๒๕๑๔ นางถวิล อภัยภูมินารถ พร้อมด้วยผู้ศรัทธา ได้สร้างหอประชุมสงฆ์ขึ้น ๑ หลัง เป็นตัวตึกก่ออิฐถือปูน

พ.ศ. ๒๕๑๖ นายสงัด สุขทิศ และ นายสมศักดิ์ สุขทิศ ได้ทำการก่อสร้างกำแพงวัดก่ออิฐถือปูน ด้านทิศเหนือจากประตูใหญ่ จดด้านทิศตะวันออก ความยาวประมาณ ๑๙๓ เมตร และด้านทิศตะวันออกจดแม่น้ำบางปะกง ความยาว ๑๒๐ เมตร โดยทุนของวัด และจากผู้มีจิตศรัทธา

พ.ศ. ๒๕๑๗ ทำประตูหน้าต่าง เป็นเหล็กคร่อมไม้ ๑๔ ช่อง โดย นายไพโรจน์ สุวรรณากร หัวหน้ากองรักษาสัตว์ป่าเขาใหญ่ (ปัจจุบันเป็นรองอธิบดีกรมป่าไม้)

พ.ศ. ๒๕๒๒ บูรณะปฏิสังขรณ์ช่อฟ้าอุโบสถ (เพราะถูกอสุนิบาต และทาสีผนังอุโบสถ)

พ.ศ. ๒๕๒๓ ย้ายโรงเรียนหนังสือไทย (เทศบาล ๓) ไปสร้างในที่ของวัดนอกกำแพงวัดด้านทิศเหนือ ชื่อ นางถวิล อภัยภูมินารถ ถวายที่ดินให้วัด

พ.ศ. ๒๕๒๓ สร้างกุฏิชั้นเดียวก่ออิฐถือปูน โดย นางพัน สร้อยทอง เป็นผู้สร้างถวาย

พ.ศ. ๒๕๒๖ คุณหญิงกอบกุล สถิตยุทธกาล ได้สร้างกุฏิก่อด้วยอิฐถือปูน ๒ ชั้น ๑ หลัง

พ.ศ. ๒๕๒๗ ซ่อมแซมกุฏิ ๓ หลัง โดยทุนจากการทอดผ้าป่าและจากผู้มีจิตศรัทธา

พ.ศ. ๒๕๓๐ ก่อสร้างเมรุฌาปนสถาน นอกกำแพงวัด ด้านทิศเหนือ โดย นายสมศักดิ์ สุขทิศ ดำเนินการจัดหาแบบแปลน จัดหาช่าง และควบคุมการก่อสร้างทั้งหมด

พ.ศ. ๒๕๓๐ นายสมศักดิ์ อุทิศ ออกทุนและควบคุมการก่อสร้าง บูรณะหอฉันเรือนไม้ ๒ ชั้น ให้เป็นสถานที่รับรองประชาชนที่มาติดต่อและเยี่ยมชมวัด

พ.ศ. ๒๕๓๐ จัดมุงหลังคา ต่อเติมศาลาฌาปนสถานในกำแพงวัด ที่มีโครงสร้างค้างอยู่

ปูชนียวัตถุและโบราณวัตถุ

๑. พระประธาน หน้าตักกว้าง ๑ เมตร ๗ เซ็นติเมตร
สูง ๑ เมตร ๓๐ ,,
(สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงประทานพระนามว่า "ปางประทานพระอภัย")

๒. พระพุทธรูปยืน สูง ๑๐ ศอก ก่อด้วยอิฐถือปูน

๓. รอยพระพุทธบาทจำลอง กว้าง ๖๘ เมตร
ยาว ๑.๔๖ เมตร

เสนาสนะและสิ่งปลูกสร้าง

๑. **อุโบสถ** กว้าง ๑๒ เมตร
ยาว ๑๗ เมตร
สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔

ลักษณะทั่วไป ก่ออิฐถือปูน ภายในพระอุโบสถมีจิตรกรรมฝาผนัง เรื่อง ทศชาติ เขียนบนผ้าใบติดกรอบ รวม ๑๓ ภาพ ฝีมือ เขียนโดย หลวงพินิจ ถูกโจรกรรมไป ๖ ภาพ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๑

๒. ศาลาการเปรียญ ๑ หลัง ขนาดกว้าง ๑๔ เมตร ยาว ๑๗ เมตร สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕ ลักษณะทั่วไป ก่อสร้างด้วยไม้ ๒ ชั้น

๓. **กุฏิ** มีจำนวน ๙ หลัง กว้าง ๘ เมตร ยาว ๘ เมตร สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๙ หลังที่ ๑ – ๖ ก่อสร้างด้วยไม้มีขนาดเท่ากันหมด

๔. **กุฏิเจ้าอาวาส** กว้าง ๘ เมตร ยาว ๙ เมตร สร้างเสร็จ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๖ ลักษณะทั่วไป ก่ออิฐถือปูน ๒ ชั้น

การบริหารและการปกครอง

ปัจจุบันเจ้าอาวาสชื่อ "พระราชปฏิภาณโสภณ" อายุ ๙๐ ปี พรรษา ๖๙ ปี

ลำดับเจ้าอาวาส ตั้งแต่รูปแรกจนปัจจุบัน

รูปที่ ๑ พระครูสิริปัญญามุนี

รูปที่ ๒ พระอาจารย์รุ่ง

รูปที่ ๓ พระใบฎีกาเนียม

รูปที่ ๔ พระครูพุทธกิจบริหาร พ.ศ. ๒๔๔๔ ถึง พ.ศ. ๒๔๔๖

รูปที่ ๕ พระครูปลัดจันทร์ พ.ศ. ๒๔๔๖ ถึง พ.ศ ๒๔๔๙

รูปที่ ๖ พระอธิการพุฒ พ.ศ. ๒๔๔๙ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๒

รูปที่ ๗ พระวินัยธรซุ้ย พ.ศ. ๒๔๕๓ ถึง
พ.ศ. ๒๔๕๘

รูปที่ ๘ พระครูวินัยธรรมเคลือบ พ.ศ. ๒๔๕๙ ถึง
พ.ศ. ๒๔๖๐

รูปที่ ๙ พระมหาพรหม พ.ศ. ๒๔๖๐ ถึง พ.ศ.
๒๔๖๓

รูปที่ ๑๐ พระอธิการเจิม พ.ศ. ๑๔๖๓ ถึง พ.ศ.
๒๔๖๗

รูปที่ ๑๑ พระราชปฏิภาณโสภณ พ.ศ. ๒๔๖๗ ถึง
ปัจจุบัน

สังกัดเจ้าคณะปกครองฝ่ายสงฆ์จังหวัดปราจีนบุรี

นามเจ้าคณะตำบล "รักขิตศิลคุณ" วัดป่าทรงคุณ ตำบลดงพระราม อำเภอเมืองปราจีนบุรี

นามเจ้าคณะอำเภอ "พระครูวรญาณวิสุทธิ์" วัดบ้านโง้ง ตำบลโพธิ์งาม อำเภอประจันตคาม

นามเจ้าคณะจังหวัด "พระราชปฏิภาณโสภณ" วัดแก้วพิจิตร ตำบลเขตเทศบาล อำเภอปราจีนบุรี

การสาธารณสงเคราะห์

๑. มีโรงเรียนประชาบาล (เทศบาล ๓) ทางวัดได้ให้การอุปถัมภ์มาโดยตลอด โดยการให้อาคารเรียน หอประชุม และสถานที่ภายในบริเวณวัด แต่ในปัจจุบันได้สร้างอาคารโรงเรียนใหม่ภายนอกกำแพงวัด อาคารสร้างใหม่ในเนื้อที่ของวัด ๔ ไร่ ๑ งาน ๓๒ ตารางวา ประวัติวัดนี้จัดทำเมื่อวันที่ ๑๐ เดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๐

(ลงนาม) พระราชปฏิภาณโสภณ

(พระราชปฏิภาณโสภณ)
เจ้าอาวาส

ปุจฉา – วิสัชชนา

เรื่อง

พระพุทธศาสนา

โดย

พ.อ. เฮนรี่ เอส. โอลคอตต์

พ.อ. นวม สงวนทรัพย์

แปล

คำปรารภ

หนังสือ "ปุจฉา – วิสัชชนา เรื่อง **พระพุทธศาสนา**" นี้ เป็นผลงานของ พันเอก เฮนรี่ เอส. โอลคอตต์ ผู้เขียนเป็นคนต่างชาติ แต่เห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนา โดย พันเอก นวม สงวนทรัพย์ อดีตหัวหน้ากองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารบก เป็นผู้แปล ได้บรรจุเนื้อหาต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนารวม ๖ เรื่อง คือ.–

๑. **เรื่องพระพุทธประวัติ** เป็นการถามตอบเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าทั้งด้านประวัติความเป็นพุทธะ พระพุทธคุณ ตลอดถึงแง่มุมต่าง ๆ ที่ชาวพุทธส่วนมากสงสัย

๒. **เรื่องพระธรรม** เป็นการถามตอบเกี่ยวกับความเป็นมาแห่งธรรมะ คำสอนในพระพุทธศาสนา ตลอดถึงหลักธรรม ที่ชาวพุทธควรจะได้ทราบ

๓. **เรื่องพระสงฆ์** เป็นการถามตอบเกี่ยวกับภาวะของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ความเป็นมาแห่งพระสงฆ์และคุณลักษณะของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ซึ่งชาวพุทธส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจ

๔. **เรื่องการบังเกิดขึ้นและการแผ่ขยายของพระพุทธศาสนา** ซึ่งเป็นการถามตอบเกี่ยวกับความบังเกิดของพระพุทธศาสนาแล้วแผ่ขยายไปในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก ตลอดจนถึงบุคคลผู้มีบทบาทสำคัญเกี่ยวกับเรื่องนี้ด้วย

๕. **เรื่องพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์** ซึ่งเป็นการถามตอบเกี่ยวกับหลักการของพระพุทธศาสนากับหลักการทางวิทยาศาสตร์ ว่าเข้ากันได้หรือไม่แค่ไหน

๖. **เรื่องสารัตถะของพระพุทธศาสนา** เป็นการสรุปสาระในพระพุทธศาสนาไว้เพียงย่อ ๆ เพื่อความเข้าใจง่ายและเป็นหลักในการวินิจฉัยเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

เนื้อหาจาก ๖ เรื่อง ในหนังสือเล่มนี้ ถึงแม้จะไม่ได้บรรจุเกี่ยวกับหลักธรรมทั้งหมดของพระพุทธศาสนาเอาไว้ แต่ก็เพียงพอที่จะทำให้ผู้มีความสนใจพอจะรู้จักหน้าตาของพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี ข้าพเจ้าได้เล็งเห็นประโยชน์ดังกล่าว จึงได้จัดพิมพ์หนังสือนี้เป็นธรรมบรรณาการแด่ท่านผู้มีเกียรติที่มาร่วมงานพระราชทานเพลิงศพ **พระราชปฏิภาณโสภณ** (กุญชร ประสังสิต) ซึ่งเป็นหลวงลุงของข้าพเจ้าในวันนี้

ขอขอบคุณ **พันเอก เฮนรี่ เอส. โอลคอตต์** ท่านผู้เขียน ซึ่งยิ่งด้วยศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา แน่วแน่

ในพระพุทธศาสนาควรเป็นแบบอย่างแก่ชาวพุทธทั่วไป และขอขอบคุณ **พันเอก นวม สงวนทรัพย์** ผู้แปลหนังสือเล่มนี้ที่ได้อนุญาตให้จัดพิมพ์เผยแพร่อันจะเป็นประโยชน์สำหรับชาวพุทธต่อไป

พลตรี

(สกัณห์ สถิตยุทธการ)

ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๑

บทที่ ๑

พระพุทธประวัติ

---

๑. **ถ.** ท่านนับถือศาสนาอะไร ?

ต. พระพุทธศาสนา

๒. **ถ.** พระพุทธศาสนาคืออะไร ?

ต. พระพุทธศาสนาเป็นประมวลคำสั่งสอนของมหาบุรุษที่รู้จักกันในนามว่า "พระพุทธเจ้า"

๓. **ถ.** คำว่า "พระพุทธศาสนา" เป็นชื่อที่ดีที่สุดสำหรับคำสั่งสอนนี้หรือ ?

ต. ไม่ใช่ คำว่า "**พระพุทธศาสนา**" (Buddhism) เป็นเพียงศัพท์ของชาวตะวันตกที่บัญญัติขึ้นใช้เท่านั้น ชื่อที่ถูกต้องที่สุดคือคำว่า "**พระพุทธธรรม**" (Buddha – Dharma)

๔. **ถ.** ท่านเรียกคนใดคนหนึ่งว่า "**พุทธศาสนิกชน**" เพียงเพราะเขามี บิดามารดาเป็นพุทธศาสนิกชนใช่หรือไม่ ?

ต. ไม่ใช่ คนผู้เป็นพุทธศาสนิกชนนั้นมิใช่เป็นเพียงบุคคลผู้ประกาศความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ฐานะที่เป็นพระบรมครู พระธรรมเจ้า และพระสงฆ์เจ้า แต่

ต้องเป็นผู้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าในชีวิตประจำวันอีกด้วย

๕. **ถ.** บุรุษผู้นับถือพระพุทธศาสนาเรียกชื่อว่าอะไร ?

ต. อุบาสก

๖. **ถ.** สตรีเรียกชื่อว่าอะไร ?

ต. อุบาสิกา

๗. **ถ.** พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนาเมื่อไร ?

ต. เรื่องนี้ยังมีข้อขัดแย้งกันอยู่เกี่ยวกับวันเวลาที่แน่นอน แต่ตามหลักฐานของคัมภีร์ลังกาถือว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา ในปี ๒๕๑๓ แห่งกาลียุค (Kali – Yuga)

๘. **ถ.** จงชี้แจงให้ทราบถึง วันสำคัญในพระชาติสุดท้ายของพระพุทธเจ้า

ต. พระพุทธเจ้าทรงประสูติในวันเพ็ญวิสาขะ ตรงกับวันอังคาร เดือนพฤษภาคม ปี ๒๔๗๓ (กาลียุค) เสด็จออกบรรพชาอุปสมบทในปี ๒๕๐๖ ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในปี ๒๕๑๓ เสด็จดับขันธ์ปรินิพพานปี ๒๕๕๘ เมื่อพระชนมายุ ๘๐ พรรษา เหตุการณ์เหล่านี้ล้วนแล้วแต่อุบัติขึ้นในวันเพ็ญเดือนวิสาขะ ซึ่งตรงกับเดือนพฤษภาคมทั้งสิ้น

๙. **ถ.** พระพุทธเจ้าเป็นพระเจ้าหรือไม่ ?

ต. ไม่เป็น พระพุทธธรรมไม่สอนเรื่องพระเจ้า

๑๐. **ถ.** พระองค์เป็นบุรุษหรือ ?

ต. ใช่แล้ว แต่ว่าพระองค์เป็นบุรุษผู้อัจฉริยะที่สุด สูงศักดิ์ที่สุด และบริสุทธิ์ที่สุด พระองค์ได้พากเพียรพัฒนาพระองค์เองในสังสารวัฏอันยาวนานเกินกว่ามนุษย์ทั้งมวล ยกเว้นแต่พระพุทธเจ้าในอดีตเท่านั้น

๑๑. **ถ.** เคยมีพระพุทธเจ้าทั้งหลายก่อนหน้าพระองค์ด้วยหรือ ?

ต. ใช่ เคยมี เรื่องนี้จะได้อธิบายในบทต่อไป

๑๒. **ถ.** คำว่า " **พระพุทธเจ้า** " เป็นพระนามของพระองค์หรือ ?

ต. ไม่ใช่ คำว่า " **พระพุทธเจ้า** " เป็นภาวะแห่งจิตหลังจากที่ได้รับการพัฒนาจนถึงขั้นสูงสุดแล้ว

๑๓. **ถ.** หมายความว่าอย่างไร ?

ต. หมายถึง " ผู้ตรัสรู้ " หรือ " **บุคคลมีปัญญาสมบูรณ์ทุกประการ** " ภาษาบาลีใช้คำว่า " **สัพพัญญู** " แปลว่า " ผู้รอบรู้ทุกสิ่งทุกอย่าง " ภาษาสันสกฤตใช้คำว่า " **สรวัชญะ** " (Saravajna)

๑๔. ถ. พระนามที่แท้จริงของพระองค์มีว่าอย่างไร ?

ต. สิทธัตถะ เป็นพระราชทินนาม โคตมะ เป็นพระนามราชวงศ์ เจ้าชายสิทธัตถะ เป็นเจ้าชายแห่งนครกบิลพัสดุ์ ซึ่งสืบสันตติวงศ์มาจากพระเจ้าโอกากราช

๑๕. ถ. พระราชบิดา พระราชมารดา ทรงพระนามว่าอะไร ?

ต. พระราชบิดา คือพระเจ้าสุทโธทนะ พระราชมารดา คือพระนางมหามายา

๑๖. ถ. กษัตริย์พระองค์นี้ปกครองชนเผ่าใด ?

ต. เผ่าศากยะ ซึ่งเป็นชาวอารยันวรรณะกษัตริย์

๑๗. ถ. นครกบิลพัสดุ์อยู่ที่ไหน ?

ต. อยู่ในประเทศอินเดีย ทางตะวันออกเฉียงเหนือของนครพาราณสี ประมาณ ๑๐๐ ไมล์ ห่างจากเทือกเขาหิมาลัย ๔๐ ไมล์ นครนี้ตั้งอยู่ในประเทศเนปาล (Nepal Terai) ปัจจุบันนครกบิลพัสดุ์นี้สูญสลายไปแล้ว

๑๘. ถ. นครกบิลพัสดุ์อยู่ใกล้แม่น้ำอะไร ?

ต. แม่น้ำโรหิณี ปัจจุบันเรียกว่า "**โรหะนะ**"

๑๙. ถ. โปรดบอกให้ข้าพเจ้าทราบต่อไปนี้ว่า เจ้าชายสิทธัตถะทรงประสูติเมื่อไร ?

ต. ๖๒๓ ปีก่อนคริสต์ศักราช

๒๐. **ถ.** สถานที่ประสูติอยู่ที่ไหน ?

ต. ปัจจุบันนี้สถานที่ประสูติทราบกันแน่นอนแล้ว นักโบราณคดีผู้หนึ่งภายใต้การอุปถัมภ์ของรัฐบาลอินเดียได้ค้นพบเสาศิลาจารึกในเนปาล ซึ่งพระเจ้าอโศกมหาราช พระมหากษัตริย์พุทธศาสนิกผู้ทรงอำนาจได้ทรงสร้างไว้เพื่อประกาศให้ชนรุ่นหลังทราบถึงที่ประสูติ สถานที่นี้ในอดีตเรียกว่า สวนลุมพินี

๒๑. **ถ.** เจ้าชายสิทธัตถะเพียบพร้อมด้วยโลกิยสุขนานัปประการดุจเจ้าชายคนอื่น ๆ หรือไม่ ?

ต. มีแน่นอน พระราชบิดาทรงสร้างปราสาท ๓ ฤดูให้เป็นที่ประทับ ปราสาทฤดูหนาวสูง ๙ ชั้น ฤดูร้อนสูง ๕ ชั้น ฤดูฝนสูง ๓ ชั้น ปราสาททุกหลังตบแต่งประดับประดาอย่างวิจิตรพิสดารสุดพรรณนา

๒๒. **ถ.** พื้นที่บริเวณที่ตั้งปราสาทมีทัศนียภาพอย่างไรบ้าง ?

ต. รอบบริเวณปราสาททั้ง ๓ หลัง ดารดาษด้วยมวลไม้ดอกนานาพันธุ์ กลิ่นสุคนธ์ช่อบุปผชาติตลบอบอวลไปทั่วบริเวณ ฝูงคณานกส่งเสียงร้องเจื้อยแจ้วจับใจอยู่ตามสุมทุมพุ่มไม้ มวลนกยูงต่างรำแพนหางกรีดกรายทั่วพื้นเมทนีดล รอบบริเวณสวนดอกไม้ จะมีสระน้ำพุเป็นระยะ ๆ

๒๓. **ถ.** เจ้าชายสิทธัตถะประทับอยู่ในปราสาท ๓ หลังมีเพียงลำพังพระองค์เดียวหรือ ?

ต. มิใช่พระองค์เดียวดอก พอพระชนมายุได้ ๑๖ พรรษา พระองค์เศกสมรสกับเจ้าหญิงยโสธรา ราชธิดาของพระเจ้าสุปปพุทธะ นอกจากองค์ชายาแล้ว ยังมีนางสนมกำนัลผู้เลอโฉมมากมาย ซึ่งล้วนแต่เชี่ยวชาญในการเต้นรำและขับร้อง คอยเฝ้าบำรุงบำเรอเจ้าชายอยู่ตลอดทิวาราตรี

๒๔. **ถ.** พระองค์เศกสมรสกับเจ้าหญิงโดยวิธีใด ?

ต. ธรรมเนียมของวรรณกษัตริย์โบราณมีอยู่ว่า เจ้าชายผู้ชนะเลิศเจ้าชายทุกองค์ ในการกีฬาและการประลอง-ยุทธ ย่อมสามารถคัดเลือกเจ้าหญิงองค์หนึ่งเป็นคู่ครอง เจ้าชายสิทธัตถะได้เจ้าหญิงยโสธราโดยวิธีนี้

๒๕. **ถ.** เจ้าชายสิทธัตถะอยู่ในท่ามกลางโลกิยสุขอันเลอเลิศเช่นนี้ เหตุไฉนจึงกลายเป็นปราชญ์ผู้รอบรู้ได้ ?

ต. เจ้าชายมีสชาติกปัญญา (Natural wisdom) แม้อยู่ในเยาว์วัยก็ทรงรอบรู้ศิลปศาสตร์ทั้งปวงโดยศึกษาเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เจ้าชายมีครูที่ดีเลิศ เพียงแต่ครูชี้แนะเท่านั้น เจ้าชายก็ทรงรอบรู้ได้อย่างละเอียดถี่ถ้วน

๒๖. **ถ.** เจ้าชายตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในปราสาทอันงดงามวิจิตรตระการตาหรือ ?

ต. เปล่าเลย พระองค์สละสิ่งทั้งปวงแล้วเสด็จออกไปบำเพ็ญเพียรในป่าโดยลำพัง

๒๗. **ถ.** ทรงกระทำอย่างนี้ทำไม ?

ต. เพื่อค้นคว้าให้พบสาเหตุแห่งความทุกข์ทั้งปวง และค้นหาวิธีหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งหลาย

๒๘. **ถ.** การที่ทรงกระทำเช่นนี้ มิใช่เป็นการเห็นแก่ตัวดอกหรือ ?

ต. ไม่ใช่เห็นแก่ตัว แต่เพราะความเมตตาอันหาปริมาณมิได้ในสรรพสัตว์ จึงทำให้พระองค์อุทิศชีวิตของพระองค์เพื่อความดีของสรรพสัตว์

๒๙. **ถ.** พระองค์มีพระเมตตาอันหาปริมาณมิได้เช่นนี้โดยวิธีใด ?

ต. ตลอดการเวียนว่ายในสังสารวัฏอันยาวนาน พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญเมตตาบารมีย้อนเรื่อยมา ด้วยปณิธานอันแน่วแน่ที่จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธะ

๓๐. **ถ.** เจ้าชายสละละทิ้งอะไรบ้าง ?

ต. ปราสาท ๓ ฤดูอันวิจิตรตระการตา ทรัพย์ศฤงคารมหาศาล บัญจถรณ์อันอ่อนนุ่ม ภูษาทรงอันงามระยับ

ล้ำค่า โภชนการอันเลิศรส และพระราชอาณาจักร ใช่แต่เท่านี้ก็หามิได้ เจ้าชายสิทธัตถะยังได้ทรงสละเจ้าหญิงยโสธราและเจ้าชายราหุล ซึ่งเป็นที่รักดังดวงหฤทัยของพระองค์อีกด้วย

๓๑. **ถ.** เคยมีคนอื่นผู้เสียสละเช่นนี้เพื่อสรรพสัตว์บ้างหรือไม่ ?

ต. ในพุทธกัปป์นี้ไม่มีแน่นอน เพราะเหตุนี้เองพุทธศาสนิกชนทั้งหลายจึงรักใคร่พระองค์ยิ่งชีวิต และต่างพากันพากเพียรพยายามปฏิบัติเพื่อเจริญรอยตามพระพุทธยุคลบาท

๓๒. **ถ.** แต่ว่าแน่นอนแล้วหรือที่ว่า ไม่เคยมีคนผู้เสียสละโลกิยสุขนานัปการ และชีวิตตนเองเพื่อประโยชน์แก่เพื่อนร่วมโลก ?

ต. ไม่เคยมีแน่นอน เราเชื่อแน่นอนว่า ความไม่เห็นแก่ตัว และเมตตาต่อมนุษย์อันหาปริมาณมิได้ซึ่งแสดงออกอย่างเด่นชัด โดยการเสียสละปรมัตถสุขแห่งพระนิพพาน ยอมเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏอันยาวนาน เมื่อพระองค์เกิดเป็นสุเมธดาบส ยุคของพระพุทธเจ้า ทรงพระนามว่าทีปังกรนั้น พระองค์สามารถบรรลุนิพพานได้ แต่มิใช่เพราะความเมตตา

ต่อมนุษย์ชาติดอกหรือ พระองค์จึงไม่ยอมบรรลุ
พระนิพพาน การเสียสละเช่นนี้ หมายถึงว่า ต้องการ
เผชิญหน้าอย่างจริงใจต่อความทุกข์ของมนุษย์โลกจน
กว่าจะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธะ เพื่อจะได้สั่ง
สอนวิธีดับทุกข์ต่อมวลมนุษย์ชาติ และสร้างสันติสุข
แก่โลก

๓๓. **ถ.** เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกบรรพชาอุปสมบทเมื่อพระ-ชนมายุเท่าไร ?

ต. เมื่อพระชนมายุ ๒๙ พรรษา

๓๔. **ถ.** อะไรคือเหตุดลใจให้พระองค์ตัดสินพระทัยสละทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ปรารถนาแล้วเสด็จเข้าป่า ?

ต. เทวทูตปรากฏแก่พระองค์ ๔ วาระ เมื่อพระองค์เสด็จประทับรถม้าพระที่นั่งประพาสพระนคร

๓๕. **ถ.** เทวทูตเหล่านั้นปรากฏในรูปใดบ้าง ?

ต. เทวทูตเหล่านั้นปรากฏในรูป คนเฒ่าชรา คนเจ็บ คนกำลังจะสิ้นลมหายใจ และนักพรต

๓๖. **ถ.** เจ้าชายสิทธัตถะทอดพระเนตรเห็นเทวทูตทั้ง ๔ ลำพังพระองค์เดียวหรือ ?

ต. นายฉันนะผู้โดยเสด็จไปด้วยก็เห็นเช่นกัน

๓๗. **ถ.** ภาพเทวทูตทั้ง ๔ ดังกล่าวเหล่านี้ ล้วนเป็นสิ่งที่ทุก

คนเคยเห็นมาแล้วทั้งสิ้น ทำไมจึงเป็นสาเหตุให้เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกบรรพชาอุปสมบท ?

ต. เราทุกคนเห็นภาพเหล่านี้จริง เจ้าชายสิทธัตถะมิได้เห็นด้วยเพียงมังสจักษะ ภาพเทวทูตทั้ง ๔ จึงสร้างความประทับใจอย่างลึกซึ้งในดวงจิตของพระองค์

๓๘. **ถ.** เพราะเหตุใดพระองค์จึงไม่เคยเห็นภาพเทวทูตทั้ง ๔ ?

ต. ในวันที่พระองค์ ประสูติ พวกพราหมณ์ได้พยากรณ์ไว้ว่า ในอนาคตเจ้าชายจะสละราชอาณาจักร และตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระราชบิดาไม่มีพระราชประสงค์ที่จะสูญเสียรัชทายาทในการขึ้นครองราชสมบัติสืบสันตติวงศ์ จึงทรงป้องกันมิให้เจ้าชายได้ทอดพระเนตรเห็นภาพเทวทูตทั้ง ๔ อันจะเตือนให้พระองค์เข้าใจถึงความทุกข์ยากของมนุษย์และความตาย นอกจากนี้ทุกคนยังถูกห้ามมิให้กราบทูลเรื่องราวเหล่านี้แก่เจ้าชายอีกด้วย พระองค์จึงเปรียบดุจนักโทษอยู่ในพระราชวังอันวิจิตรตระการตา แวดล้อมด้วยสวนรุกขชาตินานาพันธุ์ ประสาททุกหลังแวดล้อมด้วยกำแพงสูง สรรพสิ่งภายในปราสาทสรรค์สร้าง ล้วนแต่ความสวยงามน่ารักเบิกบานสำราญใจเพื่อให้พระองค์ไม่พึงประสงค์จะเสด็จออกไปจาก

ปราสาท และได้พบเห็นความทุกข์ยากเศร้าสลดใจนานาประการของโลกนี้

๓๙. **ถ.** ดูเหมือนว่า เจ้าชายสิทธัตถะมีพระทัยเปี่ยมด้วยความเมตตา กรุณาอย่างมากมายจนถึงกับว่า พระราชบิดาหวาดกลัวว่าเจ้าชายปรารถนาอย่างแท้จริงที่จะสละทิ้งสรรพสมบัติเพื่อประโยชน์แก่โลกทีเดียวหรือ ?

ต. เจ้าชายมีความเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์อย่างมหาศาลเช่นนั้นจริง ๆ

๔๐. **ถ.** เจ้าชายทรงคาดหมายจะเรียนรู้สาเหตุแห่งความทุกข์ในไพรกว้างด้วยวิธีใด ?

ต. โดยการไปเสียให้ไกลจากสรรพสิ่งที่จะกีดกันความคิดอย่างลึกซึ้งของพระองค์เกี่ยวกับสาเหตุแห่งความทุกข์และธรรมชาติของมนุษย์

๔๑. **ถ.** เจ้าชายสิทธัตถะหลบหนีออกไปจากพระราชวังได้โดยวิธีใด ?

ต. ในราตรีกาลหนึ่ง เมื่อทุกคนในพระราชวังหลับสนิท พระองค์ลุกจากบัญจถรณ์ทอดพระเนตรเจ้าหญิงยโสธราและเจ้าชายราหุลบีโยรส ทรงปลุกนายฉันนะ ประทับม้าขาวชื่อกัณฐกะ ควบขับออกจากประตูพระราชวัง เทวดาได้สะกดจิตให้ทหารรักษาประตู

พระราชวังหลับสนิท เพราะฉะนั้น ทหารรักษาประตูพระราชวังจึงไม่ได้ยินเสียงฝีเท้าม้า

๔๒. **ถ.** ก็ประตูพระราชวังได้ใส่กุญแจไว้มิใช่หรือ ?

ต. ใส่กุญแจไว้ก็จริง แต่เทวดาทั้งหลายก็ได้สำแดงปาฏิหาริย์สะเดาะกุญแจ เจ้าชายจึงควบม้าพระที่นั่งออกจากพระราชวังไปในท่ามกลางความมืดของราตรีกาลนั้น

๔๓. **ถ.** พระองค์มุ่งหน้าไปทิศใด ?

ต. มุ่งตรงไปยังแม่น้ำอโนมา ซึ่งอยู่ห่างไกลจากนครกบิลพัสดุ์มาก

๔๔. **ถ.** เมื่อเสด็จถึงแม่น้ำอโนมาแล้วทรงปฏิบัติอย่างไรบ้าง ?

ต. เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จจากหลังม้ากัณฐกะ ใช้พระแสงดาบตัดพระเกษา ฉลองพระองค์ด้วยผ้าย้อมน้ำฝาดของเพศนักพรต พระราชทานเครื่องประดับของพระองค์และม้าพระที่นั่งแก่นายฉันนะ ตรัสสั่งให้นายฉันนะนำกลับไปถวายพระราชบิดา

๔๕. **ถ.** ต่อจากนั้นเสด็จไปไหน ?

ต. เสด็จด้วยพระบาทเปล่าไปยังนครราชคฤห์ นครหลวงแห่งแคว้นมคธของพระเจ้าพิมพิสาร

๔๖. **ถ.** ใครมาพบพระองค์บ้าง ?

ต. พระเจ้าพิมพิสารพร้อมข้าราชบริพารได้เสด็จมาเยี่ยมเจ้าชายสิทธัตถะ

๔๗. **ถ.** ออกจากนครราชคฤห์แล้วไปไหน ?

ต. เสด็จไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม (สถานที่นี้อยู่ใกล้กับวัดมหาโพธิ ณ พุทธคยาในปัจจุบันนี้)

๔๘. **ถ.** เสด็จไปที่นั่นทำไม ?

ต. ตำบลอุรุเวลาเสนานิคมมี คณาจารย์คนสำคัญอยู่ ณ สถานที่นั้น เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จไปเพื่อประสงค์จะสมัครเป็นศิษย์ของอาจารย์คนนั้น โดยมุ่งหวังว่าจะสามารถค้นพบความรู้ที่พระองค์ทรงแสวงหาอยู่

๔๙. **ถ.** คณาจารย์เหล่านั้นนับถือศาสนาอะไร ?

ต. ศาสนาฮินดู พวกเขาเป็นพวกพราหมณ์

๕๐. **ถ.** คณาจารย์ทั้งหลายที่เจ้าชายสิทธัตถะไปสมัครเป็นศิษย์สอนเรื่องอะไร ?

ต. พวกเขาสอนว่าโดยการทรมานร่างกาย หรือการทำทุกกรกิริยา มนุษย์อาจบรรลุปัญญาอันบริสุทธิ์ได้ (จิตหลุดพ้นจากกิเลส)

๕๑. **ถ.** เจ้าชายสิทธัตถะทรงค้นพบว่าเป็นไปตามที่ตั้งพระทัยหรือไม่ ?

ต. มิได้เป็นไปตามที่ตั้งพระทัยไว้ พระองค์ศึกษาวิชา

การและปฏิบัติการทรมานร่างกายตามคำสั่งสอนทุกประการพระองค์ก็ยังไม่สามารถค้นพบสาเหตุแห่งความทุกข์ และวิธีขจัดทุกข์อย่างสมบูรณ์ได้ดังพระประสงค์

๕๒. **ถ.** เจ้าชายทรงกระทำอะไรต่อไปอีก ?

ต. พระองค์ ออกจากสำนักของคณาจารย์เข้าไปบำเพ็ญเพียรในป่าซึ่งไม่ห่างไกลจากตำบลอุรุเวลาเสนานิคมมากนัก บำเพ็ญทุกรกิริยาอย่างหนักที่สุดเป็นเวลานานถึง ๖ ปี

๕๓. **ถ.** เจ้าชายอยู่บำเพ็ญทุกรกิริยาลำพังพระองค์เดียวหรือ?

ต. หามิได้ มีพราหมณ์ ๕ คนมาคอยเฝ้าปรนนิบัติพระองค์

๕๔. **ถ.** พวกพราหมณ์ทั้ง ๕ คือใครบ้าง ?

ต. พวกเขา ได้แก่ *โกณฑัญญะ* *วัปปะ* *ภัททิยะ* *มหานาม* และ *อัสสชิ*

๕๕. **ถ.** เจ้าชายสิทธัตถะปรับปรุงดวงจิตเพื่อเปิดรับความรู้สัจธรรมทั้งปวงด้วยระเบียบวิธีอะไร ?

ต. พระองค์ประทับนั่งบำเพ็ญสมาธิ สำรวมจิตให้แน่วแน่วิเคราะห์ปัญหาชีวิต ตัดสิ่งที่จะเข้ามาเร้าทางจักษุและโสตทั้งปวงเสีย เพื่อป้องกันไม่ให้สิ่งเหล่านั้นมาทำลายความคิดของพระองค์

๕๖. **ถ.** พระองค์อดอาหารหรือเปล่า ?

ต. ใช่แล้ว ตลอดเวลาบำเพ็ญทุกกรกิริยา พระองค์ลดการเสวยอาหารและดื่มน้ำลงตามลำดับ ในที่สุดเสวยข้าวไม่ถึงเมล็ด หรือเมล็ดงาเพียงเมล็ดเดียวต่อวัน

๕๗. **ถ.** การบำเพ็ญทุกกรกิริยาเช่นนี้ ทำให้พระองค์ทรงค้นพบสัจธรรมที่มุ่งปรารถนาหรือไม่ ?

ต. หามิได้ พระวรกายซูบผอมลง ๆ กำลังกายถอยน้อยลง ๆ วันหนึ่งเมื่อพระองค์ทรงเสด็จเดินจงกรมช้า ๆ กำลังกายหมดลงอย่างฉับพลัน พระองค์ล้มสลบลงกับพื้นดินแน่นิ่งไป

๕๘. **ถ.** พระปัญจวัคคีย์เหล่านั้นคิดว่าพระองค์เป็นอะไรไป ?

ต. พวกเขาคิดว่าพระองค์สิ้นพระชนม์ไปเสียแล้ว แต่อีกชั่วครู่หนึ่งพระองค์ก็ทรงฟื้นคืนสติ

๕๙. **ถ.** ต่อจากนั้นเกิดอะไรขึ้น ?

ต. ความคิดอุบัติขึ้นแก่พระองค์ บุคคลไม่สามารถบรรลุสัจธรรมได้โดยเพียงการอดอาหารหรือการทรมานร่างกาย แต่ต้องบรรลุได้โดยการฝึกจิตใจ พระองค์ก็เกือบจะถึงแก่ความตาย เพราะการกระทำทุกกรกิริยามาแล้ว แม้กระนั้นก็ยังไม่บรรลุสัจธรรม พระองค์จึงตัดสินพระทัยเสวยอาหาร เพื่อว่าจะได้มี

พระชนมายุยืนนานสามารถบำเพ็ญเพียร เพื่อบรรลุพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณต่อไป

๖๐. **ถ.** ใครถวายอาหารแด่พระองค์ ?

ต. นางสุชาดาธิดาของครอบครัวเศรษฐี นางเห็นพระ-องค์ประทับนั่ง ณ โคนต้นไทร พระองค์ลุกขึ้นทรงรับอาหาร สรงน้ำในแม่น้ำเนรัญชราเสร็จแล้วเสวยภัตตาหารและเสด็จกลับเข้าป่าบำเพ็ญเพียรต่อไป

๖๑. **ถ.** ณ ป่านั้นพระองค์ปฏิบัติอะไรต่อไป ?

ต. หลังจากเกิดความคิดแก่พระองค์แล้ว (ดูข้อ ๕๙) เมื่อตั้งปณิธานแน่วแน่ในเวลาเย็นเสด็จไป ณ ต้นโพธิ (ที่ตั้งวัดมหาโพธิปัจจุบัน)

๖๒. **ถ.** ทรงกระทำอะไร ณ ที่นั้น ?

ต. พระองค์ตั้งจาตุรงค์ประธานว่าจะไม่ลุกขึ้นจนกว่าจะได้บรรลุพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ

๖๓. **ถ.** ทรงประทับนั่งผินพระพักตร์ไปด้านใด ?

ต. หันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก

๖๔. **ถ.** ในราตรีนั้นพระองค์บรรลุอะไร ?

ต. ญาณ เกิดขึ้นแก่พระองค์ คือ ปุพเพนิวาสานุสติญาณ—ความรู้ระลึกชาติในอดีต The knowledge of previous birth) จุตูปปาตญาณ—ความรู้เรื่องการ

ตายการเกิดของสัตว์ The causes of rebirth) และอาสวักขยญาณ–ความรู้แห่งการสิ้นไปแห่งกิเลสาสวะทั้งปวง (The way of extinguish desires) เวลารุ่งอรุณ ดวงจิตของพระองค์เบิกบานสมบูรณ์ดุจดอกปทุมบาน แสงสว่างแห่งพระสัมมาสัมโพธิญาณ หรือ "อริยสัจจ์ ๔" (Four Noble Truths) อุบัติขึ้นในดวงจิตของพระองค์ พระองค์ตรัสรู้เป็นสัมมาสัม-พุทธเจ้า (The Enlightened) ผู้ "สัมพัญญู" The all – knowing) – รอบรู้สิ่งทั้งปวง

๖๕. **ถ.** ในที่สุดพระองค์ได้ทรงค้นพบสาเหตุแห่งความทุกข์ของมนุษย์หรือ ?

ต. ได้ทรงค้นพบสมพระปณิธาน เมื่อแสงทองแห่งพระอาทิตย์ฉายแสงย่อมทำลายความมืดราตรีกาลให้หมดไป ช่วยให้มองเห็นรุกขชาตินานาพันธุ์ ทุ่งหญ้าเขียวขจี ขุนเขา ท้องทะเล แม่น้ำอันคดเคี้ยว สิงห์สาราสัตว์ ปวงมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลาย ฉันใด เมื่อจิตอันสมบูรณ์ด้วยโพธิญาณอุบัติขึ้นแล้ว พระพุทธเจ้าได้ทราบถึงสาเหตุแห่งความทุกข์ของมนุษย์และวิธีหลุดพ้นจากความทุกข์ ฉันนั้นเหมือนกัน

๖๖. **ถ.** ก่อนการตรัสรู้ พระองค์ได้ต่อสู้อย่างยิ่งใหญ่หรือไม่ ?

ต. แน่นอน เป็นการต่อสู้ที่ยิ่งใหญ่และดุเดือดที่สุด พระองค์จำต้องเอาชนะกิเลสตัณหาทุกประการที่ปิดบัง ดวงจิตไว้จากสัจธรรม ต้องเอาชนะอิทธิพลเลวร้ายทั้งหลายของโลกภายนอก ดุจเดียวกับนักรบที่ต่อสู้อย่างอุทิศชีวิตเป็นเดิมพันกับข้าศึกในสมรภูมิ พระองค์ได้ต่อสู้ดุจวีรชนผู้พิชิต พระองค์ประสบผลสำเร็จนั่นคือ ทรงค้นพบความลึกลับแห่งความทุกข์ของมวลมนุษย์

๖๗. **ถ.** พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติอย่างไรกับพระโพธิญาณอันพระองค์ได้ตรัสรู้แล้ว ?

ต. คราวแรกพระองค์มีพระทัยน้อมไปในทางมักน้อยที่จะไม่เทศนาสั่งสอนประชาชน

๖๘. **ถ.** ทำไมเล่า ?

ต. เพราะเหตุที่พระธรรมละเอียดสุขุมลึกซึ้งยิ่งนัก พระองค์หวาดกลัวว่ายากที่จะมีคนเข้าใจตามได้

๖๙. **ถ.** อะไรทำให้พระองค์เปลี่ยนพระทัย ?

ต. พระพุทธเจ้าพิจารณาว่า เป็นหน้าที่ของพระองค์ที่ต้องสั่งสอนพระธรรมที่พระองค์ตรัสรู้ให้กระจ่างที่สุดและง่ายที่สุดเท่าที่สามารถจะสอนได้ ทรงเชื่อมั่นใน

สัจจะอันตรึงตราอยู่ในดวงจิตที่สัมพันธ์กับกรรมของแต่ละคน นั่นคือ วิธีแห่งการปลดเปลื้องทุกข์ คนทุกคนมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะใฝ่หาจากพระองค์ เพราะฉะนั้นพระองค์จึงตัดสินพระทัยที่จะสั่งสอนพระปัญจวัคคีย์ทั้งห้า ผู้ที่ได้หลบหนีพระองค์ เมื่อพระองค์ทรงเริ่มเสวยอาหาร

๗๐. **ถ.** พระพุทธเจ้าทรงพบพวกเขาทั้งห้าที่ใด ?

ต. พบในป่าอิสิปตนะมฤคทายวัน ใกล้นครพาราณสี

๗๑. **ถ.** ปัจจุบันสถานที่แห่งนี้สามารถรู้ได้หรือไม่ว่าอยู่จุดใด?

ต. รู้ได้คือ มีสถูปหรือเจดีย์ที่ชำรุดไปบางส่วนตั้งอยู่ ณ สถานที่แห่งนั้น

๗๒. **ถ.** พระปัญจวัคคีย์ทั้งห้า เดิมทีพร้อมที่จะสดับพระธรรมเทศนาจากพระองค์หรือไม่ ?

ต. คราวแรกไม่พร้อม แต่เพราะความสง่างามแห่งพระวรกายอันมีจิตบริสุทธิ์แอบแฝงอยู่ และพระดำรัสอันไพเราะน่าเชื่อถือ พระปัญจวัคคีย์ทั้งห้าจึงเชื่อฟัง และตั้งใจฟังธรรมอย่างจริงจัง

๗๓. **ถ.** ปฐมเทศนาก่อให้เกิดผลอะไรขึ้นบ้าง ?

ต. พระโกณฑัญญะผู้มีอายุเป็นคนแรกที่ได้ **"ดวงตาเห็นธรรม"** (Understood) รู้สัจจธรรมของ

พระพุทธเจ้า เป็นศานุศิษย์ บรรลุโสดาปัตติผล ส่วนอีกสี่คนก็ได้บรรลุในกาลต่อมาไม่นานนัก

๗๔. **ถ.** ใครเป็นพระสาวกคนต่อไป

ต. เศรษฐีหนุ่มชื่อ *ยส* และบิดาของเขาผู้เป็นพ่อค้าที่มั่งคั่งภายในเวลาเพียง ๓ เดือนมีพระสาวก จำนวน ๖๐ พระองค์

๗๕. **ถ.** ใครเป็นอุบาสิกาพวกแรก ?

ต. มารดา และภรรยาของพระยส

๗๖. **ถ.** เวลานี้ พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติอะไรต่อไปอีก ?

ต. พระองค์ทรงประชุมสาวกทั้งหมด ประทานคำสั่งสอนแล้วทรงส่งสาวกเดินทางไปยังทิศต่าง ๆ เพื่อประกาศพระพุทธศาสนา

๗๗. **ถ.** สารสำคัญของคำสั่งสอนก่อนส่งไปประกาศพระพุทธ-ศาสนามีอะไรบ้าง ?

ต. สารสำคัญอยู่ที่วิธีการปลดเปลื้องความทุกข์ ซึ่งขึ้นอยู่กับการดำรงชีวิตอันบริสุทธิ์ และปฏิบัติตามข้อบังคับที่ทรงวางไว้ (ข้อนี้จะอธิบายในบทต่อไป)

๗๘. **ถ.** วิถีชีวิตบริสุทธิ์เรียกว่าอะไร ?

ต. **อริยมรรคมีองค์แปด** (The Noble Eightfold Path)

๗๙. ถ. ชื่อในภาษาบาลีเรียกอย่างไร ?

ต. อะริโย อัฏฐังคิโก มัคโค

๘๐. ถ. พระพุทธเจ้าเสด็จไปยังที่ใดต่อไป ?

ต. เสด็จไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม

๘๑. ถ. มีอะไรเกิดขึ้น ณ ตำบลนั้น

ต. พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนชฎิลชื่อกัสสปะ ให้เขาละทิ้งลัทธิเดิม เขาเป็นครูพวกชฎิล พวกลัทธิบูชาไฟ สาวกชฎิลทั้งหลายได้กลายเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า

๘๒. ถ. สาวกคนสำคัญของพระพุทธเจ้าคือใคร ?

ต. พระเจ้าพิมพิสารแห่งแคว้นมคธ

๘๓. ถ. พระสาวก ๒ องค์ ผู้เป็นนักปราชญ์และเป็นที่รักของพระพุทธเจ้าซึ่งได้ออกบวชเวลานั้นคือใคร ?

ต. คือพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ เดิมเป็นศิษย์เอกของสญชัย

๘๔. ถ. พระสาวก ๒ องค์นี้ มีชื่อเสียงทางใด ?

ต. พระสารีบุตรได้รับแต่งตั้งเป็นพระอรรคสาวกผู้เลิศด้วยปัญญา พระโมคคัลลานะเลิศในทางฤทธิ์

๘๕. ถ. อิทธิปาฏิหาริย์เป็นอำนาจมหัศจรรย์หรือ ?

ต. มิใช่ดอก แต่เป็นธรรมชาติของคนทุกคนผู้ได้ฝึกฝนอบรมจิตจนบรรลุถึงจุดใดจุดหนึ่ง

๘๖. **ถ.** พระพุทธเจ้าได้รับข่าวคราวจากราชสกุลของพระองค์หลังจากเสด็จหนีออกบรรพชาอุปสมบทแล้วบ้างหรือไม่ ?

ต. ได้รับ ๗ ปีต่อมา ขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ นครราชคฤห์ พระเจ้าสุทโธทนะพระราชบิดาส่งทูลนำพระราชาสาส์นมาถวาย ขอร้องให้เสด็จไปเยี่ยมก่อนที่พระองค์จะสวรรคต เพื่อที่พระองค์จะได้เห็นพระราชโอรสผู้เสด็จจากมานานแล้ว

๘๗. **ถ.** พระพุทธเจ้าเสด็จไปหรือไม่ ?

ต. เสด็จไปซิ พระราชบิดา พระประยูรญาติ เสนาบดีและข้าราชการทั้งหลายออกไปต้อนรับพระพุทธเจ้าและจัดพิธีต้อนรับด้วยความปลาบปลื้มปิติมหาศาล

๘๘. **ถ.** พระพุทธเจ้าทรงพอพระทัยที่จะกลับคืนสู่สถานภาพเดิมตอนเป็นเจ้าชายหรือ ?

ต. เปล่าเลย พระพุทธเจ้าตรัสอธิบายแก่พระราชบิดาด้วยมธุรสวาจาอันประทับใจของทุก ๆ คน ว่าเจ้าชายสิทธัตถะไม่มีอีกต่อไปแล้ว และปัจจุบันเปลี่ยนไปสู่ภาวะแห่งความเป็นพระพุทธเจ้า สำหรับพระพุทธเจ้าแล้ว สรรพสัตว์ทั้งหลายล้วนเป็นเครือญาติสุดที่รักของพระองค์เสมอภาคกันหมด แทนที่จะปกครอง

เพียงแต่เผ่าพันธุ์หรือชาติเดียวดุจพระราชาธิบดีทางโลก เพราะอาศัยธรรมของพระองค์ พระองค์ย่อมจะสามารถพิชิตหัวใจคนทุกคน ทำให้ทุกคนกลายเป็นสาวกของพระองค์

๘๙. **ถ.** พระพุทธเจ้าทรงพบเจ้าหญิงยโสธรา และพระราหุลราชโอรสหรือเปล่า ?

ต. ได้พบทั้ง ๒ องค์ เจ้าหญิงยโสธราเปี่ยมล้นด้วยความทุกข์เพราะความรักอันตรึงแน่นในดวงใจ กรรแสงสะอึกสะอื้นปิ่มสายใจจะแตกดับ พระนางส่งพระราหุลให้ไปกราบทูลขอมรดกจากพระราชบิดาในฐานะเป็นโอรสของเจ้าชาย

๙๐. **ถ.** อะไรเกิดขึ้น ?

ต. พระพุทธเจ้าทรงเทศนาสอนพระราหุลและสอนทุกคนเป็นการขจัดความทุกข์ทั้งมวลให้หมดไป พระราชบิดา พระราชโอรส พระชายา เจ้าชายอานันทะ และพระเทวทัตตะ ทุกคนล้วนกลายเป็นสาวกของพระองค์ สาวกอีก ๒ องค์ผู้มีชื่อเสียงยิ่ง คือ พระอนุรุทธะซึ่งกาลต่อมามีชื่อเสียงมากทางปรัชญา กับพระอุบาลีช่างกัลบกเก่าแก่ กาลต่อมาเป็นเอตทัคคะทางพระวินัย พระสาวก ๒ องค์เหล่านี้ล้วนมีชื่อเสียงยิ่ง

๙๑. **ถ.** ใครเป็นภิกษุณีคนแรก ?

ต. พระนางปชาบดี พระน้านาง และพระราชมารดาเลี้ยงของพระองค์เอง พระนางปชาบดี เจ้าหญิงยโสธรา และสตรีอื่น ๆ ได้รับอนุญาตให้อุปสมบทเป็นภิกษุณีได้

๙๒. **ถ.** เมื่อโอรสสององค์ คือ เจ้าชายสิทธัตถะ กับเจ้าชายอานันทะ เจ้าชายเทวทัต ผู้เป็นหลานเจ้าหญิงยโสธราชายาของราชโอรส และเจ้าชายราหุลหลานปู่ออกบวชกันหมดแล้ว อะไรเกิดขึ้นแก่พระเจ้าสุทโธทนะ ?

ต. พระองค์เกิดความทุกข์มหันต์ จึงได้ไปกราบทูลพระพุทธเจ้าในฐานะเป็นศาสดาของพระสงฆ์ว่าขออย่าได้ทรงอุปสมบทกุลบุตรผู้ที่บิดามารดายังไม่ได้อนุญาต

๙๓. **ถ.** โปรดเล่าให้ฟังถึงชะตากรรมของพระเทวทัตด้วย ?

ต. พระเทวทัตเป็นคนมีปัญญามาก เรียนรู้ธรรมได้อย่างรวดเร็ว แต่เป็นคนมีความทะเยอทะยานสูงมาก เขาริษยาและเกลียดชังพระพุทธเจ้า ในที่สุดวางแผนปลงพระชนม์พระพุทธเจ้า พระเทวทัตสร้างอิทธิพลเหนือพระเจ้าอชาตศัตรู ราชโอรสพระเจ้าพิมพิสารให้ปลงพระชนม์พระราชบิดาเสีย และทำให้พระเจ้าอชาตศัตรูเป็นศิษย์ของตน

๙๔. **ถ.** พระเทวทัตทำร้ายพระพุทธเจ้าได้หรือไม่ ?

ต. ไม่ได้แม้แต่เพียงทำพระโลมาให้ระคายเคือง ความชั่วช้าที่พระเทวทัตได้วางแผนไว้ กลับย้อนกลับมาเกิดขึ้นกับตนเอง พระเทวทัตพบกับความตายอย่างน่าสังเวชใจยิ่งนัก

๙๕. **ถ.** พระพุทธเจ้าเสด็จจาริกไปยังคามนิคมน้อยใหญ่สอนประชาชนอยู่กี่ปี ?

ต. ๔๕ ปี พระพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนพระธรรมเทศนามากมาย จารีตของพระองค์และพระสงฆ์สาวกมีอยู่ว่าต้องท่องเที่ยวไปสั่งสอนประชาชนยังคามนิคมน้อยใหญ่ ในระหว่าง ๘ เดือนของฤดูหนาว และฤดูร้อนเท่านั้น พอถึงฤดูฝนแล้วพระพุทธเจ้ากับพระสงฆ์สาวกทั้งหลายจะอยู่จำพรรษา ณ วัดที่พระราชา และมหาเศรษฐีได้สร้างถวาย

๙๖. **ถ.** วัดที่มีชื่อเสียงสมัยพุทธกาลมีวัดใดบ้าง ?

ต. *วัดเชตวนาราม เวฬุวนาราม บุปผาราม นิโครธาราม และ อิสิปตนาราม*

๙๗. **ถ.** ประชาชนประเภทใดบ้างที่หันมานับถือพระพุทธเจ้าและเป็นสาวกของพระองค์ ?

ต. ประชาชนทุกชนชั้น ทุกชาติ และทุกวรรณะ พระ

ราชา ยาจก มหาเศรษฐี คนผู้ทรงอำนาจ คนสุภาพเรียบร้อย ทรชน และนักปราชญ์ พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเหมาะกับประชาชนทั้งปวง

๙๘. **ถ.** โปรดเล่าให้ฟังถึงเหตุการณ์ตอนปลายพุทธกาล ?

ต. ในพรรษาที่ ๔๕ นับจากการตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ราตรีเพ็ญเดือนพฤษภาคม เนื่องจากทรงทราบว่า การเสด็จดับขันธ์ปรินิพพานใกล้เข้ามาแล้ว พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปยังนครกุสินารา เมืองเล็กห่างจากนครพาราณสี ๑๒๐ ไมล์ พระองค์บรรทมระหว่างต้นสาละ ๒ ต้น ในป่าสาละนอกนครกุสินารา พระเศียรหันไปทางทิศเหนือตามธรรมเนียมโบราณ ให้โอวาทแก่พระสงฆ์สาวกเป็นครั้งสุดท้าย และอำลาพระสงฆ์สาวก

๙๙. **ถ.** ในวาระสุดท้ายแห่งพระชนมายุ พระองค์ได้เทศนาสอนสาวกคนใดบ้างหรือไม่ ?

ต. มีซิ เป็นนักปราชญ์คนสำคัญชื่อ สุภัทระ เป็นครูของพวกมัลลกษัตริย์

๑๐๐. **ถ.** รุ่งอรุณราตรีนั้น มีอะไรเกิดขึ้น ?

ต. พระพุทธเจ้าทรงเข้าสมาธิแล้วเสด็จดับขันธ์ปรินิพพาน

๑๐๑. **ถ.** พระพุทธเจ้าตรัสพระดำรัสสุดท้ายมีใจความอย่างไร ?

ต. พระพุทธเจ้า ตรัสสอนว่า " .... **ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราขอเตือนเธอทั้งหลายให้รู้ สังขารทั้งหลาย มีความเสื่อมสูญไปเป็นธรรมดา ขอเธอทั้งหลาย จงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด** .... "

๑๐๒. **ถ.** มีอะไรเป็นข้อพิสูจน์อันเชื่อถือได้ว่า พระพุทธเจ้าเจ้าชายสิทธัตถะในอดีตเป็นบุคคลมีอยู่จริงในประวัติศาสตร์

ต. ความเป็นบุคคลมีอยู่จริงของพระพุทธเจ้านั้น เป็นที่พิสูจน์ได้อย่างชัดเจนแน่นอน ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณ

๑๐๓. **ถ.** จงระบุข้อพิสูจน์มาให้ทราบว่ามีอะไรบ้าง ?

ต. (๑) ข้อยืนยันจากบุคคลผู้ได้รู้จักพระองค์ด้วยตนเอง

(๒) การค้นพบสถานที่ และโบราณสถานเก่าแก่ที่ยืนยันถึงเหตุการณ์ยุคของพระองค์

(๓) แผ่นศิลาจารึก เสาจารึก สถูปเจดีย์ ซึ่งได้สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงพระองค์โดยพระราชาต่าง ๆ ผู้มีพระชนมายุใกล้กับพุทธกาล

สามารถเป็นข้อพิสูจน์พระประวัติของพระ-องค์ได้

(๔) ความต่อเนื่องโดยไม่ขาดสายแห่งพระสงฆ์สาวกของพระองค์ และหลักฐานความจริงแห่งพระชนม์ชีพของพระพุทธเจ้า ได้ถ่ายทอดกันสืบต่อเรื่อย ๆ มาจากปุริสยุค (Generation) หนึ่งสู่ ปุริสยุคหนึ่ง นับจากยุคพุทธกาล

(๕) ข้อเท็จจริงที่ว่า ในปีแรกแห่งการเสด็จดับขันธ์ปรินิพพาน และกาลต่อมาอีกหลายครั้งโดยมีการสังคายนาพระธรรมวินัย โดยพระสงฆ์สาวก เพื่อชำระพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แล้วมีการถ่ายทอดคำสั่งสอนอันได้ชำระถูกต้องแล้วนั้นจากครูไปถึงศานุ-ศิษย์ สืบเรื่อย ๆ มาตราบจนปัจจุบันนี้

(๖) หลังจากการถวายพระเพลิงพระสรีระแล้ว พระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ได้ถูกแบ่งถวายแก่พระราชา ๘ แคว้น แต่ละแคว้นได้สร้างสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่ได้รับส่วนแบ่งมา พระบรมสารีริกธาตุที่พระเจ้าอชาตศัตรูได้รับมา พระองค์บรรจุไว้

ในสถูป ณ นครราชคฤห์เกือบสองศตวรรษ ต่อมา พระเจ้าอโศกมหาราช นำพระบรมสารีริกธาตุจากพระสถูปนี้ แจกจ่ายไปบรรจุไว้ในพระเจดีย์ ที่ทรงสร้างทั่วราชอาณาจักร แน่นอนว่า พระเจ้าอโศกมหาราชย่อมทรงมีวิธีการตรวจสอบเป็นที่แน่ชัดแล้วว่า เป็นพระบรมสารีริกธาตุ เพราะว่าพระบรมสารีริกธาตุได้อยู่ในความดูแลอย่างใกล้ชิดในวังหลวง ในนครปัตนะ (Patna) มาตั้งแต่ต้น

(๗) พระสงฆ์สาวกมากหลายของพระพุทธเจ้าเป็นพระอรหันต์ขีณาสพทางเจโตวิมุติ ล้วนดำรงชีวิตอยู่ในยุคพุทธกาลและยุคต่อมา สืบสายกันมาตามลำดับ นับตั้งแต่ยุคพุทธกาลจนถึงยุคพระเจ้าอโศกมหาราช เพราะฉะนั้นย่อมสามารถช่วยให้คนยุคต่อมาได้ทราบความจริงแห่งพระพุทธประวัติได้แน่นอนปราศจากข้อกังขาใด ๆ

(๘) คัมภีร์มหาวงศ์ เป็นคัมภีร์ประวัติศาสตร์โบราณที่เชื่อถือได้ดีที่สุดเท่าที่คนยุคเราได้รู้จัก คัมภีร์นี้บันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ของ

ประวัติศาสตร์ลังกา ถึงรัชสมัยของพระเจ้าวิชัย ๕๔๓ ก่อน ค.ศ. ซึ่งเป็นห้วงเวลาเกือบจะเป็นยุคพุทธกาล คัมภีร์มหาวงศ์ได้ให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพระพุทธประวัติตลอดจนเหตุการณ์ ยุคพระเจ้าอโศกมหาราช และพระมหากษัตริย์องค์อื่น ๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนา

๑๐๔. **ถ.** พระนามที่ใช้กล่าวสดุดีพระพุทธเจ้ามีอะไรบ้าง ?

ต. (๑) **ศากยมุนี** (นักพรตแห่งศากยะ)

(๒) **สุคต** (พระผู้เสด็จไปดีแล้ว)

(๓) **สัตถา** (พระบรมครูของทวยเทพและมนุษย์)

(๔) **ชินะ** (พระผู้ชำนะกิเลสาสวะ)

(๕) **ภควา** (พระผู้มีโชค)

(๖) **โลกนาถ** (พระผู้เป็นที่พึ่งของโลก)

(๗) **สัพพัญญู** (พระผู้รู้สรรพสิ่ง)

(๘) **ธรรมราชา** (พระราชาแห่งธรรม)

(๙) **ตถาคต** (พระผู้ตรัสรู้สัจธรรม)

บทที่ ๒

พระธรรม

๑๐๕. **ถ.** คำว่า "**พุทธะ**" หมายความว่าอย่างไร ?

ต. หมายความว่า "**ผู้ตื่นแล้ว**" "**เบิกบานแล้ว**" (The Enlightened) หรือ "บุคคลผู้มีบัญญาสมบูรณ์" (The perfect wisdom)

๑๐๖. **ถ.** ท่านเคยกล่าวว่า **ได้มีพระพุทธเจ้าหลายองค์ก่อนหน้าพระโคตมพุทธเจ้าองค์นี้**" ใช่หรือไม่ ?

ต. ถูกต้องแล้ว ภายใต้กระบวนการแห่งเหตุผล (ปฏิจจสมุปบาท – Causation) นิรันดร เราเชื่อมั่นว่า พระพุทธเจ้าองค์หนึ่งย่อมอุบัติขึ้นเป็นยุค ๆ เมื่อมนุษย์ชาติจมปลักอยู่ในความทุกข์ยากเพราะอำนาจอวิชชา และมนุษย์ชาติต้องการดวงบัญญาซึ่งเป็นหน้าที่ของพระพุทธเจ้าจะทรงสั่งสอนพวกเขา

๑๐๗. **ถ.** บุคคลสามารถพัฒนาตนเองเป็นพระพุทธเจ้าโดยวิธีใด ?

ต. บุคคลใดบุคคลหนึ่ง เนื่องจากได้ยินคำสอนหรือได้เห็นพระพุทธเจ้า เกิดมีมโนปณิธานแรงกล้าที่จะเป็นพระพุทธเจ้าบ้างในอนาคตกาล เมื่อเขาพัฒนาจิตอย่างสมบูรณ์ที่จะเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว เขาก็จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เพื่อนำทางมนุษย์ชาติให้หลุดพ้นจากสังสารวัฏ การเวียนว่ายตายเกิด (The cycle of rebirth)

๑๐๘. **ถ.** เขาพัฒนาชีวิตอย่างไร ?

ต. ตลอดชาตินี้ และชาติต่อ ๆ ไปในอนาคตกาล เขาพากเพียรพยายามขจัดกิเลสาสวะให้เบาบางลง พัฒนาดวงปัญญา และความสามารถอื่น ๆ ให้พอกพูนมากขึ้น ๆ ด้วยประสบการณ์ชีวิต เพราะฉะนั้นเขาย่อมกลายเป็นคนฉลาดมากขึ้น จิตใจสูงมากขึ้นคุณธรรมมากขึ้น ในที่สุดหลังจากการเวียนว่ายตายเกิดอันหาที่สุดมิได้ในสังสารวัฏ เขาย่อมบรรลุภาวะหนึ่ง เป็นภาวะที่เขากลายเป็นบุคคลผู้ "**สมบูรณ์**" "**ตรัสรู้**" "**สัพพัญญู**" และ "**บรมครูของมนุษย์ชาติ**"

๑๐๙. **ถ.** เราเรียกชื่อบุคคลผู้พัฒนาตามลำดับตลอดการเวียนว่ายตายเกิดเหล่านี้ว่าอะไร ?

ต. เรียกว่า **"พระโพธิสัตว์"** โดยเหตุนี้ เจ้าชายสิทธัตถะโคตมะจึงเป็นพระโพธิสัตว์เรื่อยมาตราบจนตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ณ โคนต้นโพธิ

๑๑๐. **ถ.** เรามีหลักฐานการเวียนว่ายตายเกิดของพระพุทธเจ้าเมื่อเป็นพระโพธิสัตว์หรือไม่ ?

ต. หนังสืออรรถกถาชาดก กล่าวถึงประวัติการเวียนว่ายตายเกิดของพระโพธิสัตว์ไว้หลายร้อยเรื่อง

๑๑๑. **ถ.** ชาดกเหล่านี้ให้บทเรียนอะไรแก่เราบ้าง ?

ต. ให้บทเรียนแก่เราว่า ตลอดอนุกรมต่อเนื่องอันยาวนานแห่งการเวียนว่ายตายเกิด บุคคลเราย่อมสามารถดำรงมั่นแน่วแน่ในวัตถุประสงค์ ซึ่งถูกต้องอันยิ่งใหญ่ วัตถุประสงค์นี้ย่อมช่วยให้เขาเอาชนะแนวโน้มชีวิตอันเลวทราม แล้วพัฒนาชีวิตที่ดียิ่งขึ้น ๆ ได้

๑๑๒. **ถ.** เราสามารถนับจำนวนการเวียนว่ายตายเกิดของพระโพธิสัตว์ก่อนที่เขาสามารถตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าหรือไม่ ?

ต. ไม่สามารถนับได้ ข้อนี้ขัดกับอัตลักษณ์ตามธรรม-

ชาติ และภาวะการพัฒนาที่เขาสร้างขึ้นตั้งแต่เขาตั้งมโนปณิธานต้องการจะเป็นพระพุทธเจ้า

๑๑๓. **ถ.** พระโพธิสัตว์แบ่งออกเป็นกี่ประเภท ?

ต. พระโพธิสัตว์ – พระพุทธเจ้าในอนาคตแบ่งเป็น ๓ ประเภท

๑๑๔. **ถ.** โปรดช่วยอธิบายด้วยว่าได้แก่ประเภทใดบ้าง ?

ต. (๑) **ปัญญาธิกโพธิสัตว์**–พระโพธิสัตว์ผู้ตรัสรู้โดยฉับพลัน

(๒) **สัทธาธิกโพธิสัตว์** – พระโพธิสัตว์ผู้ตรัสรู้ได้ช้า

(๓) **วิริยาธิกโพธิสัตว์** – พระโพธิสัตว์ผู้ตรัสรู้ด้วยวิริยะ พระโพธิสัตว์ทั้ง ๓ ประเภทนี้ ปัญญาธิกโพธิสัตว์บำเพ็ญเพียรใช้ปัญญาเป็นหลัก สัทธาธิกโพธิสัตว์ใช้ศรัทธาเป็นหลักในการบำเพ็ญบารมี ส่วนวิริยาธิกโพธิสัตว์ยึดความเพียรเป็นหลักในการสร้างบารมี ไม่ต้องคำนึงว่าอะไรจะเกิดขึ้นกับตัวเอง หากว่าเห็นว่า อะไรเป็นสิ่งที่ดีที่สุดแล้ว กระทำทั้งสิ้น

๑๑๕. **ถ.** เมื่อพระโพธิสัตว์ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว พระ-องค์ได้เห็นอะไรว่าเป็นสาเหตุแห่งความทุกข์ของมนุษย์ ขอให้ตอบด้วยคำพูดเพียงคำเดียว ?

ต. อวิชชา (Ignorance) ความไม่รู้

๑๑๖. **ถ.** ท่านสามารถบอกให้ข้าพเจ้าทราบได้ไหมว่า เราจะขจัดอวิชชาโดยวิธีใด ?

ต. ต้องกำจัดอวิชชาให้หมดไป และพัฒนาตนเองให้เป็นคนฉลาดด้วยปัญญา

๑๑๗. **ถ.** อวิชชาเป็นสาเหตุแห่งความทุกข์ได้อย่างไร ?

ต. เพราะอวิชชาทำให้เราเห็นสิ่งไม่มีค่าว่ามีค่า ทำให้เราเศร้าโศกเมื่อยามไม่ควรจะเศร้าโศก เข้าใจของไม่แท้จริงว่าแท้จริง ซึ่งความจริงแล้วเป็นเพียงมายาเท่านั้น ชีวิตของเราจึงล่วงไปโดยการวิ่งไล่คว้าติดตามหาสิ่งอันไร้คุณค่า ทอดทิ้งสิ่งที่แท้จริงและมีคุณค่ามากที่สุดเสีย

๑๑๘. **ถ.** เมื่อเป็นเช่นนี้อะไรคือสิ่งที่มีคุณค่ามากที่สุด ?

ต. การเข้าใจแจ่มแจ้งถึงความลึกลับ และเป้าหมายแห่งชีวิต เป็นสิ่งที่มีคุณค่ามากที่สุด กล่าวคือ เราอาจสามารถคำนวณค่าอันแท้จริงของชีวิต และความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของชีวิตได้ กับทั้งอาจสามารถ

ดำรงชีวิตในวิธีที่จะประกันได้ว่าจะเกิดความสุขอันยิ่งใหญ่ที่สุด และมีทุกข์น้อยที่สุดแก่ตัวเราเองและเพื่อนมนุษย์ชาติของเรา

๑๑๙. **ถ.** อะไรคือประทีปที่สามารถทำลายอวิชชาของเราทั้งหลาย และกำจัดความทุกข์ทั้งมวล ?

ต. ความรู้จริงใน **"อริยสัจ ๔"** (Four Noble Truth)

๑๒๐. **ถ.** อริยสัจ ๔ ประการ คืออะไรบ้าง ?

ต. (๑) **ทุกข์** (The Miseries) แห่งกระบวนการชีวิตตามหลักวิวัฒนาการ อันเป็นผลให้เวียนว่ายตายเกิด ชีวิตแล้ว ชีวิตเล่า

(๒) **สมุทัย** (The Cause production of misery) เหตุเกิดทุกข์ได้แก่ ตัณหาอันใฝ่หาสิ่งที่ต้องการไม่รู้จักจบ

(๓) **นิโรธ** (The destruction of desire) ความดับทุกข์ หรือการยกระดับจิตของตนให้พ้นจากอำนาจของตัณหา

(๔) **มรรค** (The means of obtaining the destruction of desire) วิธีการปฏิบัติเพื่อทำลายตัณหาให้หมดไป

๑๒๑. **ถ.** โปรดบอกให้ทราบด้วย อะไรบ้างที่เป็นต้นเหตุแห่งความทุกข์ ?

ต. ชาติ – ความเกิด ชรา – ความแก่ มรณะ – ความตาย ความพลัดพรากจากคนและของที่เรารัก การประสบคนและของที่เราไม่รัก ปรารถนาสิ่งใดแล้วไม่ได้สิ่งนั้น ทั้งหมดล้วนเป็นต้นเหตุแห่งความทุกข์ทั้งสิ้น

๑๒๒. **ถ.** สิ่งเหล่านี้แตกต่างกันระหว่างบุคคลแต่ละคนใช่หรือไม่ ?

ต. ใช่ แต่ว่าทุกคนล้วนเดือดร้อนเพราะสิ่งเหล่านี้ในละดับต่าง ๆ เหมือนกันหมดทั้งสิ้น

๑๒๓. **ถ.** เราทั้งหมดจะสามารถหลบหนีความทุกข์จากตัณหาอันไม่พึงปรารถนาและโง่ ๆ ได้อย่างไร ?

ต. ก็โดยการทำลายตัณหาความทะยานอยากสำหรับชีวิตให้หมดสิ้นเชิง

๑๒๔. **ถ.** เราจะสามารถมีชัยเช่นกล่าวได้อย่างไร ?

ต. โดยการดำเนินชีวิตไปตามอริยมรรคมีองค์แปด ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงค้นพบแล้ว และนำมาสั่งสอนแก่เราแล้วด้วย

๑๒๕. **ถ.** คำว่า " อริยมรรคมีองค์แปด " นั้น หมายความว่าอะไร ?

ต. อริยมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่

(๑) **สัมมาทิฐิ**—ความเห็นชอบ (Right Belief)

(๒) **สัมมาสังกัปปะ** – ดำริชอบ (Right Thought)

(๓) **สัมมาวาจา** – เจรจาชอบ (Right Speech)

(๔) **สัมมากัมมันตะ**—ทำการงานชอบ (Right Action)

(๕) **สัมมาอาชีวะ** – เลี้ยงชีพชอบ (Right Livelihood)

(๖) **สัมมาวายามะ** – เพียรชอบ (Right Exertion)

(๗) **สัมมาสติ** – ระลึกชอบ (Right Remembrance)

(๘) **สัมมาสมาธิ** – ตั้งใจชอบ (Right Concentration)

๑๒๖. **ถ.** ท่านสามารถบอกคำ (ในภาษาอังกฤษ) ที่ดีมีความหมายดีกว่าคำว่า Salvation (การหลุดพ้น) ได้หรือไม่ ?

ต. ได้ซิ คำนี้คือคำว่า Emancipatian (ความเสรี)

๑๒๗. **ถ.** เสรีจากอะไร ?

ต. เสรีจากความทุกข์แห่งการมีชีวิตอยู่ในโลกเสรีจากการเวียนว่ายตายเกิด เสรีจากทุกสิ่งทุกอย่างอันเกิดจากอวิชชา และตัณหาความทะยานอยาก

๑๒๘. **ถ.** เมื่อเราหลุดพ้นหรือเสรีจากกิเลสาสวะแล้วเราบรรลุอย่างไร ?

ต. พระนิพพาน

๑๒๙. **ถ.** พระนิพพานคืออะไร ?

ต. พระนิพพาน(๑) คือ ภาวะแห่งการยุติการเปลี่ยนแปลงชั่วนิรันดร ภาวะแห่งสันติอันสมบูรณ์ ภาวะแห่งจิตที่ปราศจากตัณหา มายา และความทุกข์ ภาวะแห่งการขจัดหมดสิ้นซึ่งทุกสิ่งทุกอย่างที่จะทำให้คนต้องเกิดใหม่อีก เพราะว่าก่อนการบรรลุพระนิพพานนั้น มนุษย์เราต้องเวียนว่ายตายเกิดอย่างหาที่สุดมิได้ ครั้นเมื่อบรรลุนิพพานแล้ว เราก็ไม่ต้องเกิดอีกต่อไป

---

(๑) คำว่า "นิพพาน" มี ๒ อย่าง บุคคลผู้สิ้นกิเลสแล้ว แต่ยังมีชีวิตอยู่ เรียกว่า "สอุปาทิเสสนิพพาน" สิ้นกิเลสแล้วและชีวิตดับ เรียกว่า "อนุปาทิเสสนิพพาน" – (นวม)

๑๓๐. **ถ.** จะสามารถค้นคว้าหาความหมายของคำว่า **"นิพพาน"** และชื่ออื่น ๆ อันมีความหมายว่า นิพพาน ที่นักปราชญ์ภาษาบาลีอธิบายไว้ได้จากตำราเล่มใด ?

ต. หาได้จากหนังสือพจนานุกรมภาษาบาลีซึ่งนาย อาร์. ซี. ชิลเดอร์ (R. C. Chider) เรียบเรียงไว้ หนังสือเล่มนี้มีชื่อเสียงมาก

๑๓๑. **ถ.** แต่มีบางคนจินตนาการไปว่า พระนิพพาน คือสรวงสวรรค์บรมสุข พระพุทธศาสนาสอน เช่นนี้หรือ ?

ต. พระพุทธศาสนาไม่ได้สอนเช่นนั้นเลย มีพราหมณ์คนหนึ่งชื่อ กูฏทันตะ ทูลถามพระพุทธเจ้าว่า

"พระนิพพานอยู่ที่ไหน ?"

"จิตที่หลุดพ้นจากกิเลสาสวะโดยสิ้นเชิง"

พระพุทธเจ้าตรัสตอบ

๑๓๒. **ถ.** อะไรคือสาเหตุที่ทำให้เราทั้งหลายต้องเกิดอีก ?

ต. กามตัณหา หรือความปรารถนาอันเห็นแก่ตัวที่ไม่มีวันพอในสิ่งทั้งหลายที่ให้มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ กาม-ตัณหานี้จุดเพลิงตัณหาในชีวิตใหม่ให้เกิดขึ้น (ภพ) กามตัณหาเป็นแหล่งที่มีอำนาจสร้างสรรค์ในตัวเอง

อย่างมหาศาล จนถึงกับว่าทำให้เกิดภาวะการเวียนว่ายตายเกิดได้

๑๓๓. **ถ.** การเวียนว่ายตายเกิดของเราเกิดจากกามตัณหาหรือ ?

ต. ใช่แล้ว และยังมีกุศลกรรม (Merits) และอกุศลกรรม (Demerits) ของแต่ละคนอีกด้วย

๑๓๔. **ถ.** กุศลกรรมหรืออกุศลกรรมของตัวเรา เป็นตัวกำหนด (Control) ภาวะแห่งชีวิตที่เราจะไปเกิดใหม่ในอนาคตใช่หรือไม่ ?

ต. ใช่แล้ว มีหลักกว้าง ๆ อยู่ว่า ถ้าเราประกอบกุศลกรรมไว้มาก เราก็จะเกิดมีความสุขในอนาคตชาติ หากประกอบอกุศลกรรมมาก ก็จะได้รับความทุกข์ยากอย่างมหาศาลในอนาคตชาติ

๑๓๕. **ถ.** เพราะฉะนั้น หลักสำคัญแห่งคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาก็คือ หลักที่ว่า "**ผลทุกอย่างเกิดมาจากเหตุ**" ข้อนี้ใช่หรือไม่ ?

ต. ผลนั้นอาจเกิดจากเหตุปัจจุบันหรือเหตุอดีตอันยาวนานมาแล้ว

๑๓๖. **ถ.** เราเรียกกฎแห่งเหตุผลนี้ว่าอะไร ?

ต. เรียกว่า "กฎแห่งกรรม" คือกฎแห่งการกระทำนั่นเอง

๑๓๗. **ถ.** คนทำกรรมชั่วช้าสามารถหลบหนีจากผลแห่งกรรมของเขาได้หรือไม่ ?

ต. คัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาอธิบายไว้ว่า

"คนทำกรรมชั่วไว้แล้วหนีไปในนภากาศก็ดี ท่ามกลางมหาสมุทรอันกว้างไพศาลก็ดี หลบลี้ภัยอยู่ในซอกภูเขาก็ดี หลบไปอยู่ในประเทศใด ๆ ก็ดี ก็ไม่พ้นจากผลแห่งกรรมชั่วของเขา"

๑๓๘. **ถ.** ส่วนคนทำดีเล่าสามารถหลบหนีผลกรรมดีหรือไม่ ?

ต. บุคคลย่อมได้รับศุภผลอย่างใดอย่างหนึ่งที่ผลิตผลมาจากกุศลกรรมของเขา ศุภผลนั้นอาจปรากฏในรูปของสถานที่อาศัย รูปร่างกาย สภาพแวดล้อมชีวิตการศึกษาอบรม ในชีวิตอนาคตแห่งความก้าวหน้าของตัวเขา ศุภผลนี้ย่อมแตกต่างจากผลกรรมชั่ว และช่วยให้ตัวเขาวิวัฒนาการสูงขึ้นไป ๆ ตามลำดับอีกด้วย

๑๓๙. **ถ.** สิ่งที่อธิบายมาทั้งหมดนี้เรียกว่าอะไร ?

ต. เรียกว่า *คติสมบัติ กาลสมบัติ ปโยคสมบัติ และอุปธิสมบัติ*

๑๔๐. ถ. หลักว่าด้วยกฎแห่งกรรมสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับสามัญสำนึก และคำสอนทางวิทยาศาสตร์ยุคปัจจุบันหรือไม่?

ต. สอดคล้องกันอย่างสมบูรณ์ทีเดียว ไม่อาจมีข้อสงสัยใดๆ

๑๔๑. ถ. บุรุษทุกคนอาจตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้หรือ?

ต. ทุกคนไม่สามารถตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้ดอก เพราะพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งจะทรงอุบัติขึ้น ณ ห้วงเวลาอันยาวนานช่วงหนึ่ง เท่าที่ปรากฏ ทรงอุบัติขึ้นในช่วงที่มนุษย์ชาติ ต้องการพระบรมครูผู้ทรงชี้ทางไปสู่พระนิพพานซึ่งถูกลืมกันไปแล้ว แต่ว่าทุกคนทั้งชายหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน ที่จะบรรลุพระนิพพาน โดยการทำลายอวิชชาให้หมดสิ้นไป และสร้างวิชชาความรอบรู้ในสภาวธรรมให้เกิดมีขึ้น

๑๔๒. ถ. พระพุทธศาสนาสอนว่ามนุษย์จะกลับมาเกิดใหม่บนโลกเรานี้ใช่หรือไม่?

ต. ตามหลักทั่วไปควรจะเป็นอย่างนั้น จนกว่าเขาผู้นั้น

ได้พัฒนาจิตก้าวไปสู่ระดับที่เกินภพของมนุษย์ แต่ว่าโลกที่มีสิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่นั้นมีนับไม่ถ้วน โลกที่มนุษย์จะไปเกิดในอนาคต และลักษณะของการเวียนว่ายตายเกิดนั้น ถูกกำหนดควบคุมโดยกุศลกรรม และอกุศลกรรมของแต่ละคน กล่าวอีกนัยหนึ่งชีวิตในชาติอนาคตถูกควบคุมโดยพลังดึงดูด (Attractions) ดุจดังที่วิชาวิทยาศาสตร์อธิบายไว้ หรือถูกควบคุมโดยพลังแห่งกรรมของเขาเอง ดังที่พวกเราชาวพุทธศาสนิกชนมักพูดกัน

๑๔๓. **ถ.** มีโลกที่เจริญสมบูรณ์มากกว่า หรือเจริญน้อยกว่ามนุษย์โลกเราหรือไม่ ?

ต. พระพุทธศาสนาสอนว่า จักรวาลหรือระบบของโลก (System of worlds) นั้น มีหลายประเภททั้งเจริญพัฒนาสูง และด้อยการพัฒนา ชีวิตที่อยู่ในโลกแต่ละประเภทนั้น ย่อมสัมพันธ์กับระดับการพัฒนาของแต่ละโลกหรือแต่ละภพ

๑๔๔. **ถ.** พระพุทธเจ้าได้เคยสรุปคำสั่งสอนของพระองค์ทั้งหมดลงไว้ในคาถาบทเดียวหรือไม่ ?

ต. มี

๑๔๕. **ถ.** คาถานั้นว่าอย่างไร ?

ต. คาถาบทนี้ได้แก่คาถาที่ว่า

"สัพพะปาปัสสะ อะกะระณัง
กุสะลัสสูปะสัมปะทา
สะจิตตะปะริโยทะปะนัง
เอตัง พุทธานะสาสะนัง"

"*การไม่กระทำความชั่วทั้งปวง*
การยังกุศลให้ถึงพร้อม
การทำจิตให้บริสุทธิ์จากกิเลส
นี่คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย"

๑๔๖. **ถ.** คาถา ๓ บาทข้างต้นมีลักษณะจุดเด่นอย่างไร ?

ต. คาถาบาทแรกครอบคลุมถึงหลักทั้งหมดของ "พระวินัยปิฎก" บาทที่สองครอบคลุมถึง "พระสุตตันตปิฎก" ส่วนบาทที่สามครอบคลุมถึง "พระอภิธรรมปิฎก" คาถา ๓ บาทเหล่านี้เป็นภาษาบาลีเพียง ๘ คำเท่านั้น แต่ได้สะท้อนให้เห็นหลักแห่ง "พุทธธรรม" ทั้งหมด **ดุจน้ำค้างหยดเดียว สะท้อนให้เห็นดวงดาวทั้งหลายในอากาศได้**

๑๔๗. **ถ.** หลัก ๓ ประการดังกล่าวแสดงว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาให้เกิดคุณลักษณ์เชิงรุก (Active) หรือเป็นศาสนาให้เกิดคุณลักษณ์เชิงรับ ?

ต. คาถาบาทที่ว่า "การไม่กระทำความชั่วทั้งปวง" เป็นคุณลักษณ์เชิงรับ ส่วนบาทที่ว่า "การยังกุศลให้ถึงพร้อม" และ "การทำจิตให้บริสุทธิ์จากกิเลส" เป็นคุณลักษณ์เชิงรุก เพราะพระพุทธเจ้าทรงตรัสสั่งสอนไว้ว่า เราทั้งหลายไม่เพียงแต่ไม่กระทำความชั่วเท่านั้น เรายังต้องสร้างความดีเพื่อมิให้ความชั่วมีโอกาสเกิดขึ้นได้อีกด้วย

๑๔๘. **ถ.** พุทธศาสนิกชนนับถือ "ใคร" หรือ "อะไร" เป็นสรณะ – ที่พึ่ง ?

ต. การถึงที่พึ่ง – สรณะ เรียกว่า "ไตรสรณะ" โดยเปล่งวาจาประกาศว่า

"ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง
ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรมเจ้าเป็นที่พึ่ง
ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆเจ้าเป็นที่พึ่ง"

๑๔๙. **ถ.** การที่คนเปล่งวาจาถึงไตรสรณะ หมายความอย่างไร ?

ต. หมายความว่า เขานับถือพระพุทธเจ้าในฐานะ "**บรมครู**" "**พระสัพพัญญู**" "**ยอดปิย-มิตร**" และ "**แบบชีวิตสูงสุด**" นับถือพระธรรมเจ้า ซึ่งเป็นหลักยุติธรรม และสัจจธรรมอัน

เที่ยงแท้ทุกกาลสมัย เป็นวิถีนำไปสู่การบรรลุสันติสุขทางจิตอันสมบูรณ์ในโลกนี้ นับถือพระสงฆ์เจ้าฐานะเป็นครูและแบบฉบับ ชีวิตการปฏิบัติตามคำสั่งสอนที่ดีเลิศของพระพุทธเจ้า

๑๕๐. **ถ.** แต่พระสงฆ์สาวกบางรูปก็มิใช่ผู้มีสติปัญญาสูง และบางคนก็มีความบกพร่องทางศีลธรรมมิใช่หรือ ?

ต. ข้อนี้เป็นความจริงสำหรับสมมติสงฆ์เท่านั้น เพราะพระพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนไว้ว่า บุคคลทั้งหลายผู้เคร่งครัดในศีล ฝึกฝนสมาธิ และพากเพียรพยายามเพื่อบรรลุ หรือได้บรรลุขั้นแห่งความบริสุทธิ์ หรือความสมบูรณ์ขั้นใดขั้นหนึ่ง (คือโสดาปัตติมรรค ฯลฯ อรหัตตผล) จัดเป็น "สงฆ์" กล่าวลงไปให้ชัดเจนก็คือ คำว่า "**พระสงฆ์**" ใน "**พระรัตนตรัย**" นั้น หมายถึง "**อริยบุคคล ๘**" ผู้ได้บรรลุความบริสุทธิ์ขั้นใดขั้นหนึ่งเท่านั้น เพียงการนุ่งห่มผ้าเหลือง หรือการได้รับอุปสมบท มิได้ทำให้บุคคลกลายเป็นคนบริสุทธิ์ หรือคนฉลาด หรือแปรสภาพให้ควรแก่เคารพของคนทั่วไป

๑๕๑. **ถ.** ถ้าเช่นนั้น พระภิกษุผู้ไร้คุณธรรมเช่นกล่าวข้าง

ท้ายนี้ก็มิใช่บุคคลที่พุทธศาสนิกชนที่แท้จริง จะยึดถือเอาเป็นแบบอย่างน่ะซิ

ต. ไม่ใช่แน่นอน

๑๕๒. **ถ.** อะไรคือ " **เบญจศีล** " หรือ ศีลห้าที่ประชาชนทุกเพศควรยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ ?

ต. เบญจศีล คือข้อความที่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายกล่าวสมาทานในวัดดังต่อไปนี้

๑. *ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือการงดเว้นจากการยังชีวิตสัตว์ให้ตกล่วงไป*

๒. *ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือการงดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เขาไม่ให้ด้วยอาการแห่งขโมย*

๓. *ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือการงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม*

๔. *ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือการงดเว้นจากการพูดเท็จ*

๕. *ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือการงดเว้นจากการดื่มสุราและเมรัย*

๑๕๓. **ถ.** เมื่ออ่านเบญจศีลทั้งห้าข้อเหล่านี้แล้ว อะไรเป็นจุดเด่นสำหรับบุคคลระดับปัญญาชนบ้าง ?

ต. จุดเด่นก็คือบุคคลทุกคนผู้ปฏิบัติเบญจศีลอย่างเคร่งครัดแล้วต้องรอดพ้นจากสาเหตุทุกประการที่ก่อให้เกิดความทุกข์ยากแก่มนุษย์ได้อย่างแน่นอน เพราะว่า ถ้าหากว่าเราได้ศึกษาประวัติศาสตร์มนุษยชาติโดยละเอียด ก็จะพบว่าความทุกข์ยากของมวลมนุษย์นั้น ย่อมล้วนแต่อุบัติมาจากสาเหตุข้อใดข้อหนึ่ง หรือหลายข้อของเบญจศีลทั้งสิ้น

๑๕๔. **ถ.** พระปัญญาคุณอันเล็งเห็นการณ์ไกลของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ปรากฏอย่างเด่นชัดในศีลข้อใด ?

ต. ปรากฏอยู่ในศีลข้อ ๑ ข้อ ๓ และ ข้อ ๕ เพราะว่า การฆ่าชีวิตก็ดี การล่วงละเมิดพฤติกรรมทางเพศและการดื่มสุราก็ดี เป็นจำนวนถึง ๙๕ เปอร์เซ็นต์ของความทุกข์ยากที่เกิดแก่มนุษย์ทั้งหลาย

๑๕๕. **ถ.** บุคคลแต่ละคนจะได้ประโยชน์อะไรบ้างจากการรักษาเบญจศีลเหล่านี้

ต. ผู้รักษาย่อมได้รับกุศลกรรม (Merits) มากบ้างหรือน้อยบ้างตามแต่พฤติกรรมหรือห้วงเวลา ยาว–สั้น ของการรักษาศีล และจำนวนข้อของศีลที่รักษา กล่าวคือ หากเขารักษาเพียงข้อเดียวแล้วล่วงละเมิด

อีก ๔ ข้อ เขาก็ย่อมได้กุศลกรรมเพียงการรักษาศีลข้อนั้น ๆ เท่านั้นเอง และยิ่งรักษาได้นานเท่าใดก็ย่อมเป็นกุศลกรรมของเขานานเท่านั้น ส่วนผู้ใดรักษาเบญจศีลได้ครบถ้วนย่อมเป็นมูลเหตุให้เขาพัฒนาชีวิตได้สูงขึ้น ๆ ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า

๑๕๖. **ถ.** มีศีลอะไรอีกที่เป็นกุศลกรรมเหมาะสำหรับอุบาสกอุบาสิกาที่จะตั้งใจรักษาเพิ่มเติมอีก ?

ต. มีซิ คือ **"อุโบสถศีล"** หรือ **"อัฏฐังคศีล"** (The Eightfold Precepts) คือรวมเอาเบญจศีลเข้าไว้ด้วยและเพิ่มพิเศษอีก ๓ ข้อ คือ

๑. ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือการงดเว้นจากการรับประทานอาหารหลังเที่ยงไปแล้ว

๒. ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือการงดเว้นจากการประดับประดาด้วย ดอกไม้ของหอมเครื่องลูบไล้และทัดทรงตกแต่งประดับประดาร่างกายด้วยอาภรณ์วิจิตรต่าง ๆ

๓. ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือการงดเว้นจากการฟ้อน การขับ และนอนบนที่นอนสูงใหญ่ภายในใช้นุ่นและสำลี

๑๕๗. ถ. พุทธศาสนิกชนจะอธิบายเรื่องกุศลกรรมอันแท้จริงอย่างไรบ้าง?

ต. เพียงแต่พฤติกรรมภายนอก (Outward Act) อย่างเดียว มิได้ก่อให้เกิดกุศลกรรมอันยิ่งใหญ่ได้เลย เพราะทุกสิ่งขึ้นอยู่กับพลังดลใจภายใน (จิต) ซึ่งเป็นรากฐานของการกระทำ

๑๕๘. ถ. โปรดให้ตัวอย่างประกอบด้วย

ต. เศรษฐีคนหนึ่งอาจสละทรัพย์จำนวนมหาศาลเพื่อสร้างพระเจดีย์ หรือวัด สร้างพระพุทธรูป จัดงานฉลองต่าง ๆ ถวายภัตตาหารพระสงฆ์ บริจาคทานแก่คนยากจน ปลูกต้นไม้ ขุดสระน้ำ สร้างที่พักข้างทางเพื่อคนเดินทาง เขาอาจได้รับผลบุญเพียงเล็กน้อย ถ้าหากเขาได้กระทำไปเพียงเพื่อประกาศตัวเอง หรือเพียงต้องการคำสรรเสริญจากประชาชน หรือทำโดยมีวัตถุประสงค์ที่เห็นแก่ตัวอื่นใดแอบแฝงอยู่ในใจ แต่ถ้าผู้ใดทำความดีแม้จะน้อยแต่ทำด้วยวัตถุประสงค์อันบริสุทธิ์ เช่นรักเพื่อนร่วมโลก ผู้นั้นย่อมได้รับผลบุญมาก ความดีที่ทำด้วยวัตถุประสงค์เลว ย่อมให้ผลแก่คนอื่นแต่ผู้ทำหาได้รับไม่ ส่วนผู้ใดอนุโมทนากุศลกรรมที่

คนอื่นกระทำ เขาผู้นั้นย่อมได้รับผลบุญนั้นด้วยเช่นกัน ถ้าหากว่าการอนุโมทนาของเขานั้นกระทำลงไปด้วยใจบริสุทธิ์ มิใช่เพียงการเสแสร้ง กฎข้อนี้ใช้ได้แม้กับการกระทำความชั่วทั้งมวล

๑๕๙. **ถ.** กุศลกรรมอะไรเป็นกุศลกรรมที่ยิ่งใหญ่เหนือกุศลกรรมทั้งมวล ?

ต. คัมภีร์พระธรรมบทอธิบายว่า "*ธรรมทาน (การให้ธรรม) ยิ่งใหญ่กว่าการให้ทานทั้งปวง*"

๑๖๐. **ถ.** คัมภีร์อะไรที่ได้รวบรวมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้ ?

ต. คัมภีร์ที่รวบรวมคำสั่งสอนทั้งหมดของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เรียกว่า "พระไตรปิฎก"

๑๖๑. **ถ.** พระไตรปิฎกได้แก่อะไรบ้าง ?

ต. ได้แก่ "**พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก**"

๑๖๒. **ถ.** พระไตรปิฎกแต่ละคัมภีร์กล่าวถึงเรื่องอะไรบ้าง ?

ต. พระวินัยปิฎกกล่าวถึงหลักศีลธรรมและวินัยข้อปฏิบัติสำหรับการปกครองพระสงฆ์ พระสุตตันตปิฎกกล่าวถึงคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอันเกี่ยวกับหลักจริยศาสตร์สำหรับประชาชนทุกชนชั้น

ส่วนพระอภิธรรมปิฎกว่าด้วยกฎสัจจธรรม ๒๔ ข้อ
ที่อธิบายสภาวธรรมต่าง ๆ

๑๖๓. **ถ.** พุทธศาสนิกชนทั้งหลายเชื่อหรือไม่เชื่อว่า พระไตรปิฎกเหล่านี้เกิดจากพลังดลใจของพระเจ้า ?

ต. ไม่เชื่อ แต่พุทธศาสนิกชนทุกคนนับถือพระไตรปิฎก ในฐานะที่เป็นคัมภีร์ซึ่งบรรจุคำสั่งสอนอันล้ำเลิศที่สุด หากมนุษย์ได้ทราบชัดแล้ว ย่อมสามารถทำลายการเวียนว่ายในสังสารวัฏลงได้

๑๖๔. **ถ.** คัมภีร์พระไตรปิฎกมีคำอยู่เท่าไร ?

ต. ดร.ริส เดวิดส์ คำนวณว่ามีประมาณ ๑,๗๕๒,๘๐๐ คำ

๑๖๕. **ถ.** พระไตรปิฎกถูกจารึกเป็นตัวอักษรเมื่อใด ?

ต. ในปี ๘๘ – ๗๖ ก่อน ค.ศ. ในรัชสมัยของพระเจ้าวัฏฏคามณี พระมหากษัตริย์ลังกา หรือหลังพุทธปรินิพพาน ๓๓๐ ปี

๑๖๖. **ถ.** เรามีเหตุผลที่จะเชื่อได้หรือไม่ว่าข้อความทุกอย่างในพระไตรปิฎกนี้ คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่สืบต่อมาจนถึงพวกเรา ?

ต. คงไม่เป็นเช่นนั้น และก็คงเป็นเรื่องมหัศจรรย์ที่สุด ถ้าหากว่าเป็นจริงตามที่ว่ามาในระยะเวลา ๔๕ ปี

แห่งชีวิต พระพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนประชาชนนับร้อยนับพันเรื่อง คำสั่งสอนเหล่านี้ส่วนมากอาจสูญหายไป กระจัดกระจายไปยังดินแดนไกล หรืออาจทำลายไปในห้วงเวลาสงคราม หรือเวลาการทำลายล้างผลาญศาสนาของฝ่ายตรงกันข้าม ประวัติศาสตร์ได้ยืนยันไว้ว่า พวกข้าศึกของพระพุทธศาสนาได้เคยเผาคัมภีร์พระพุทธศาสนาทิ้งเสียมากมายเป็นกองมหึมาสูงเท่ายอดตาล

๑๖๗. **ถ.** พุทธศาสนิกชนทั้งหลายเชื่อหรือไม่ว่า อำนาจความบริสุทธิ์ของพระพุทธเจ้าย่อมสามารถปลดเปลื้องพวกเราให้พ้นจากผลแห่งกรรมชั่วนานาประการได้ ?

ต. ไม่เป็นเช่นนั้นเลย ตราบใดเขายังคงเวียนว่ายตายเกิด—เป็นเหยื่อของอวิชชา เป็นทาสของกามตัณหาอันไม่รู้อิ่ม เขาต้องปลดเปลื้องกงล้อแห่งสังสารวัฏนี้ด้วยตัวเขาเอง

๑๖๘. **ถ.** เมื่อเป็นเช่นนี้ พระพุทธเจ้าเป็นอะไรสำหรับพวกเรา และสรรพสัตว์ทั้งปวง ?

ต. พระองค์เป็น " **พระผู้ชี้ทาง** " " **ทีชาญฉลาดสัพพัญญู** " " **พระผู้ตรัสรู้ทางวิมุติ** " และ

พร่ำสอนทางนั้นแก่ประชาชน พระผู้ชี้สาเหตุแห่งความทุกข์ และแนวทางการดับทุกข์ของมนุษยชาติ เพราะการชี้แนวทางและการแสดงวิธีการหลุดพ้นจากความทุกข์ พระองค์จึงทรงเป็น "**ดวงประทีป**" ของพวกเรา พระองค์ทรงเป็น "**ผู้ช่วยชีวิต**" พวกเรา ดุจคนตาดีจูงคนตาบอดข้ามสะพานเดินเหนือลำธารลึกที่กระแสน้ำไหลเชี่ยวกรากให้รอดชีวิตไปได้

๑๖๙. **ถ.** ถ้าหากว่าเราพยายามจะอธิบายหลักธรรมของพระพุทธเจ้าทั้งหมดด้วยการใช้คำพูดเพียงคำเดียวเราจะใช้คำใด ?

ต. ใช้คำว่า "**ความยุติธรรม**"

๑๗๐. **ถ.** ทำไม ?

ต. เพราะพระธรรมสอนว่า ภายใต้กระบวนการกฎแห่งกรรม บุคคลทุกคนจะได้รับรางวัลหรือการลงโทษตรงตามกรรมที่เขาได้กระทำลงไป ไม่มากไม่น้อย ไม่มีความดีความเลวใด ไม่ว่าจะทำในที่ลับหรือที่เปิดเผยจะหลุดพ้นไปจากหลักตราชูเที่ยงแท้แห่งกรรม

๑๗๑. **ถ.** กรรมคืออะไร ?

ต. กรรมคือกฎเหตุผลอันมีผลประจักษ์ชัดในระดับศีลธรรม ระดับกายภาพและระดับอื่น ๆ พุทธศาสนิกชนทุกคนล้วนกล่าวว่า ในเรื่องต่าง ๆ ของมนุษย์นั้นไม่มีปาฏิหารย์ ผู้ใดหว่านพืชใดไว้เขาย่อมเก็บเกี่ยวพืชนั้น

๑๗๒. **ถ.** มีภาษาที่ดีอื่น ๆ อีกหรือไม่ที่จะใช้อธิบาย "หลักของพระพุทธศาสนา"?

ต. ยังมีอีก ๒ คำ คือ

๑. **การพัฒนาตนเอง** (Self Culture)

๒. **ความรักสากล** (Universal love)

๑๗๓. **ถ.** หลักคำสอนข้อใดที่ส่งเสริมให้พระพุทธศาสนามีฐานะเด่นอยู่ในบรรดาศาสนาทั้งหลายของโลก?

ต. หลักคำสั่งสอนว่าด้วย "**เมตตา**" ความสำคัญของคำสั่งสอนข้อนี้เน้นหนักมากโดยการตั้งชื่อพระพุทธเจ้าที่จะอุบัติขึ้นในอนาคตว่า "**เมตไตร**"

๑๗๔. **ถ.** หลักสำคัญแห่งคำสั่งสอนเหล่านี้ที่ท่านได้อธิบายมาแล้วนั้น พระพุทธเจ้าได้ทรงวิเคราะห์ในระหว่างเสวยวิมุติสุขในบริเวณพื้นที่ต่าง ๆ ใกล้ต้นโพธิ์ใช่หรือไม่?

ต. หลักธรรมเหล่านี้ หรือคำสั่งสอนอีกมากหลายที่จะ

สามารถศึกษาได้ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ระบบของพระพุทธศาสนาทั้งหมด อุบัติขึ้นในพระทัยของพระพุทธเจ้า ในการตรัสรู้ทั้งสิ้น

๑๗๕. **ถ.** พระพุทธเจ้าทรงเสวยวิมุติสุข ณ บริเวณใกล้ต้นโพธิ์นานเท่าใด ?

ต. นาน ๔๙ วัน

๑๗๖. **ถ.** ปฐมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนแก่พระปัญจ-วัคคีย์เรียกชื่อว่าอะไร ?

ต. **พระธัมมจักกัปปวัตตนสูตร** (การยังจักรคือธรรมให้เป็นไป) หรือ "**การประกาศพระ-ศาสนา**" (The Establishment of the Reign of law) นั่นเอง

๑๗๗. **ถ.** ในพระสูตรนี้พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนเรื่องอะไร ?

ต. ทรงเทศนาสั่งสอนเรื่องอริยสัจสี่ (Four Noble Truths) และอริยมรรคมีองค์แปด (Noble Eightfold Path) พระองค์ตำหนิการทรมานร่างกายตามหลักโยควิธี (อัตตกิลมถานุโยค) และตำหนิการปล่อยตัวให้หมกมุ่นไปในกามสุข (กามสุขัลลิกานุโยค) แล้วทรงชี้ถึงทางหลุดพ้นแห่งความ

ทุกข์ว่าได้แก่อริยมรรค มีองค์แปดอันเป็นทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา)

๑๗๘. **ถ.** พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้นับถือรูปเคารพหรือไม่?

ต. ไม่ พระองค์ทรงคัดค้าน พระพุทธเจ้าทรงตำหนิการนับถือเทพเจ้า ต้นไม้ ขุนเขา ฯลฯ ถ้าหากว่าบุคคลต้องการที่จะพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้นๆ เขาต้องทำลายโซ่ตรวนแห่งการนับถือสิ่งต่างๆ เสียก่อน

๑๗๙. **ถ.** แต่ว่าพุทธศาสนิกชนทั้งหลายก็พากันกราบไหว้พระพุทธรูป พระบรมสารีริกธาตุ และสถูปเจดีย์เหมือนกันมิใช่หรือ?

ต. ใช่ แต่มิได้กราบไหว้ด้วยความสำนึกมั่นว่าสิ่งเหล่านั้น คือ อำนาจศักดิ์สิทธิ์

๑๘๐. **ถ.** มันแตกต่างกันตรงไหนเล่า?

ต. พี่น้องชาวอเทวนิยมของเรามิได้ยึดถือว่า รูปเปรียบคือตัวแทนที่มองเห็นได้ของพระผู้เป็นเจ้า หรือเทพเจ้าที่มองไม่เห็นของพวกเขา ในการเคารพกราบไหว้พวกเขาก็เชื่อว่า รูปเปรียบนี้บรรจุส่วนแห่งความบริสุทธิ์เหนือสิ่งอื่นใดทั้งมวลอยู่ในสสารที่สร้างรูปเปรียบนั้นๆ

๑๘๑. **ถ.** ส่วนศาสนิกชนเล่าคิดเรื่องนี้อย่างไร ?

ต. พุทธศาสนิกชนเคารพกราบไหว้พระพุทธรูปหรือสิ่งอื่น ๆ ที่ท่านกล่าวถามมาข้างต้น เพียงเป็นอนุสรณ์การรำลึกถึงพระพุทธเจ้า บุรุษผู้ยิ่งใหญ่ที่สุด ฉลาดที่สุด บำเพ็ญประโยชน์แก่มวลมนุษย์มากที่สุด มีเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ที่สุดในยุคนั้น ทุกเชื้อชาติ ประชาชนทั้งหลายต่างพากันพิทักษ์รักษา สะสมส่งเสริมค่านิยมอัฐิธาตุ และอนุสรณ์ของชายหรือหญิงผู้ที่พวกเขาเห็นว่ายิ่งใหญ่ในด้านใดด้านหนึ่ง แต่พวกเราพุทธศาสนิกชนนั้น ถือว่าสำหรับมนุษย์ทุกรูปนามผู้รู้จักความทุกข์ในชีวิตแล้ว พระพุทธเจ้าเป็นบุคคลที่น่าเคารพบูชาและรักใคร่มากกว่าคนอื่นใดในโลกนี้ทั้งมวล

๑๘๒. **ถ.** พระพุทธเจ้าเองเคยตรัสอธิบายเรื่องนี้ไว้เจาะจงบ้างหรือไม่ ?

ต. เคยตรัสสอนไว้แน่ชัดทีเดียว ในมหาปรินิพพานสูตร พระพุทธเจ้าตรัสสอนว่า "**ความบริสุทธิ์จากกิเลสาสวะ จะบรรลุได้ทางเดียวเท่านั้น คือ โดยการดำรงชีวิตบริสุทธิ์ ตามอริยมรรคมีองค์แปด**" มิใช่โดยการปฏิบัติอามิสบูชา มิใช่

โดยการเคารพกราบไหว้พระองค์ กราบไหว้คนอื่นหรือรูปเคารพอื่นใด

๑๘๓. **ถ.** พระพุทธเจ้ายกย่องลัทธิพิธีกรรมหรือไม่ ?

ต. นับตั้งแต่ปฐมโพธิกาลทีเดียว พระพุทธเจ้าทรงติเตียนการปฏิบัติลัทธิพิธีกรรมและการปฏิบัติอื่น ๆ นอกเหนือไปจากปฏิบัติบูชา เพราะการปฏิบัติดังกล่าวนั้น ได้เพิ่มความบอดมืดทางจิตใจแก่พวกเรา และทำให้เกิดการยึดมั่นเกาะเกี่ยวกับสิ่งไร้สาระมากขึ้น ๆ

๑๘๔. **ถ.** ทรงติเตียนอะไรอีกบ้าง ?

ต. ในพระสูตรต่าง ๆ พระพุทธเจ้าทรงตำหนิลัทธิพิธีกรรมว่าเป็นกำแพงขวางกั้นความหลุดพ้นจากกิเลส (สีลัพพตปรามาส) อย่างร้ายแรงที่สุด พระองค์ทรงชี้ให้เห็นว่าพระภิกษุทั้งหลายผู้ปล่อยเวลาอันมีค่าให้หมดไป และทำลายสติปัญญาอันสูงของตนให้เสื่อมทรามลง เพราะการถกเถียงเกี่ยวกับทฤษฎีต่าง ๆ และรายละเอียดปลีกย่อยทางอภิปรัชญา ล้วนจัดเป็นหนทางแห่งความเสื่อมของพระภิกษุทั้งสิ้น

๑๘๕. **ถ.** ลัทธิไสยศาสตร์ คาถาอาคม โหราศาสตร์ การ

เต้นรำขับภูตผีปีศาจ เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธ-ศาสนาหรือไม่?

ต. สิ่งดังกล่าวข้างต้นทั้งหมดเหล่านี้ ขัดแย้งอย่างสำคัญกับหลักการขั้นมูลฐานของพระพุทธศาสนาทีเดียว ทั้งหมดล้วนแต่เป็นซากเหลือของลัทธิมายาศาสตร์และลัทธิพหุเทวนิยม กับทั้งศาสนาต่างด้าวอื่น ๆ ในพรหมชาลสูตร พระพุทธเจ้าทรงอธิบายไว้โดยละเอียดว่า ลัทธิพิธีกรรมดังกล่าวตลอดจนลัทธิมายาศาสตร์ทั้งหลายนั้น ล้วนแต่เป็นสีลพตปรามาส หรืออุปสรรคขัดขวางต่อการหลุดพ้นจากกิเลสาสวะทั้งสิ้น

๑๘๖. **ถ.** อะไรเป็นหลักการที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนระหว่างพระพุทธศาสนากับศาสนาอื่น ๆ?

ต. ข้อแตกต่างกันก็คือ พระพุทธศาสนาสอนว่า

(๑) *ความดีสูงสุดย่อมบรรลุได้โดยไม่ต้องอาศัยพระเจ้าผู้สร้าง*

(๒) *การเวียนว่ายตายเกิดมิได้เกิดจากการยึดมั่นกับแนวคิดไสยศาสตร์ และเห็นแก่ตัวเรื่องความนิรันดรของวิญญาณที่ออกจากร่างกาย (ยามชีวิตแตกดับ)*

(๓) *ความสุขมิต้องใฝ่หาจากสรวงสวรรค์*

(๔) *วิธีการหลุดพ้นจากความทุกข์โดยไม่ต้องอาศัยนักบวชผู้ปลดเปลื้องทุกข์ซึ่งทำตนเป็นตัวแทนพระผู้เป็นเจ้า*

(๕) *การพิพากษาโทษโดยตนเองทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาไม่มีพิธีกรรม ไม่มีคำสวดอ้อนวอน ไม่มีการกระทำทุกรกิริยา ไม่มีนักบวช หรือนักบุญคอยสวดอ้อนวอนให้*

(๖) *วิมุตติสุข หรือ พระนิพพาน เป็นสิ่งอันบุคคลสามารถบรรลุได้ในโลกนี้ โดยการพัฒนาชีวิตแห่งปัญญาให้บริสุทธิ์ ไม่เห็นแก่ตัว มีความเมตตากรุณาแก่สรรพสัตว์*

๑๘๗. **ถ.** โปรดอธิบายให้ทราบด้วยว่า สมาธิ ๒ วิธี หรือกระบวนการแห่งการดับกามตัณหา และการบรรลุความเป็นพระอรหันต์นั้นมี อะไรบ้าง ?

ต. ได้แก่ "**สมถะ**" และ "**วิปัสสนา**" ได้แก่

(๑) การขจัดกามตัณหาให้น้อยลง ๆ โดยการดำรงชีวิตบริสุทธิ์และกระทำความพยายามอย่างต่อเนื่องเพื่อควบคุมสิ่งเร้าที่มากระทบทางอวัยวะเพทนาการต่าง ๆ (เช่น ตา หู จมูก)

(๒) การบรรลุปัญญาอันรู้แจ้งสัจจะโดยการรู้สภาวธรรมต่าง ๆ ตามความเป็นจริงของสภาวะนั้น ๆ

๑๘๘. **ถ.** คำว่า "**มรรค**" (Path) ๔ ประการ หรือขั้น ๔ ขั้นแห่งความพ้นทุกข์ที่บุคคลอาจบรรลุนั้นได้แก่อะไรบ้าง?

ต. มรรคหรือทาง ๔ ประการนั้น ได้แก่

(๑) โสดาปัตติมรรค การเริ่มต้นหรือการเข้าไปสู่กระแสแห่งความเข้าใจชัดซึ่งอริยสัจ

(๒) สกิทาคามิมรรค คือการที่บุคคลทำราคะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางลง และจะกลับมาเกิดในโลกนี้อีกเพียงครั้งเดียว

(๓) อนาคามิมรรค ทางของบุคคลผู้ชนะกิเลสมากขึ้น ๆ จนไม่ต้องการกลับมาเกิดในโลกนี้อีก

(๔) อรหัตตมรรค ทางของผู้บริสุทธิ์ผู้ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป ผู้พัฒนาตนจนมีปัญญาสมบูรณ์ มีความกรุณาอันหาที่สุดมิได้ต่อปวงสัตว์ผู้โง่เขลาด้วยอวิชชา และเปี่ยมด้วยความทุกข์ มีเมตตาอันไร้ขอบเขตต่อสรรพสัตว์

๑๘๙. **ถ.** คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนามีแต่ความจริงอันเข้าได้กับวิชาวิทยาศาสตร์ใช่หรือไม่ ?

ต. ดุจเดียวกับศาสนาอื่นๆ อันเกิดมาแล้วหลายศตวรรษปัจจุบันนี้ คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาก็มีสิ่งไม่จริงปลอมปนอยู่ในความจริง ดุจทองคำบริสุทธิ์มีสารสกปรกอื่น ๆ ผสมเจือปนอยู่ จินตนาการทางกวีนิพนธ์ก็ดี ความเปี่ยมล้นด้วยศรัทธาก็ดี การเอนเอียงทางไสยศาสตร์ของพุทธศาสนิกชนผู้ศรัทธาแรงกล้าก็ดี ในยุคต่างๆ และในดินแดนต่างๆ ล้วนแต่เป็นสาเหตุให้หลักอันสูงส่งของคำสั่งสอนทางศีลธรรมของพระพุทธเจ้าแปดเปื้อนไปด้วยสิ่งอันไม่บังควรซึ่งจำต้องขจัดออกเสีย

๑๙๐. **ถ.** เมื่อปรากฏว่ามีของเลวแปลกปลอมเข้ามาเช่นนี้แล้ว ความปรารถนาของพุทธศาสนิกชนที่แท้จริงควรจะเป็นเช่นไร ?

ต. พุทธศาสนิกชนที่แท้จริงควรพร้อมอยู่ทุกเมื่อ และกระหายที่จะเห็นของปลอมถูกขจัดออกไปจากของจริง และให้ความช่วยเหลือถ้าเขาสามารถทำได้ การสังคายนาพระธรรมวินัยที่สำคัญเกิดขึ้นถึง ๓ ครั้ง วัตถุประสงค์ก็เพื่อการชำระคำสั่งสอนทั้งหมด

ของพระพุทธเจ้าให้บริสุทธิ์จากคำสอนแปลกปลอม
ที่เลวทรามนั้นเอง

๑๙๑. **ถ.** การสังคายนาทั้ง ๓ ครั้งนี้ทำเมื่อใดบ้าง ?

ต. ครั้งที่ ๑ ทำ ณ ถ้ำสัตตบรรณคูหา (นครราชคฤห์) หลังจากพุทธปรินิพพานเล็กน้อย ครั้งที่ ๒ ทำ ณ วาลุการาม นครไพศาลี ครั้งที่ ๓ ทำ ณ อโศการาม นครปาฏลีบุตร หลังพุทธปรินิพพาน ๒๓๕ ปี

๑๙๒. **ถ.** พระพุทธเจ้าเองเคยตรัสเตือนพระสาวกให้ระวังสัทธรรมปฏิรูป (Perversion of the true doctrine) ไว้ในพระสูตรใดบ้างหรือไม่ ?

ต. มีปรากฏอยู่ในสังยุตตนิกาย

๑๙๓. **ถ.** ในพระพุทธศาสนามีระบบสิทธันต์ (Dogmas) ที่เราต้องเชื่อโดยห้ามใช้ปัญญาหาเหตุผลบ้างหรือไม่?

ต. ไม่มีเลย เรา – พุทธศาสนิกชนทั้งหลายมีความสุขอย่างแท้จริง ที่จะไม่ถูกบังคับให้เชื่ออะไรที่เขียนไว้ในคัมภีร์ หรือถ่ายทอดกันมาจากบรรพชนหรือนักบวชเคยสั่งสอนไว้

๑๙๔. **ถ.** พระพุทธเจ้าเองเคยตรัสสั่งสอนหลักการอันสูงส่งเรื่องนี้ไว้หรือเปล่า ?

ต. ทรงตรัสสั่งสอนไว้ชัดเจนทีเดียว พระพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนไว้ว่า เราทั้งหลายต้องไม่เชื่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดเพราะเป็นประเพณีที่เคยถือกันมาจากบรรพชน เพราะข่าวลือ เพราะนักปราชญ์ได้เขียนไว้ในตำรา เพราะเราคิดว่าเทวดาดลใจ หรือจดจำสืบ ๆ กันมาจากโฉลก หรือโอกาสที่มนุษย์ได้ทำขึ้น เป็นหรือตรงกับความคิดของเรา หรือครูอาจารย์ของเราเคยสอนมา

๑๙๕. **ถ.** เมื่อเป็นเช่นนี้เราต้องเชื่อเมื่อใดเล่า ?

ต. เราต้องเชื่อเมื่อทฤษฎีหรือข้อกล่าวอ้างนั้น ๆ ได้รับการทดสอบด้วยการหาเหตุผลอย่างถูกต้องของเราเองแล้ว พระพุทธเจ้าได้ตรัสสั่งสอนไว้ดังนี้

"เราสอนพวกท่านมิให้เชื่อเพียงเพราะพวกท่านเคยได้ยินได้ฟังมาก่อน แต่เมื่อท่านได้วิเคราะห์ด้วยปัญญาของตนเองจนทราบชัดอย่างถ่องแท้แล้ว จึงปฏิบัติตามความจริงที่ได้จากการวิเคราะห์นั้น"

๑๙๖. **ถ.** พระพุทธเจ้าทรงเรียกพระองค์เองว่าอย่างไร ?

ต. พระองค์ตรัสว่า พระองค์และพระพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีตเป็นเพียง "ผู้บอกความจริง" หรือ "ผู้ชี้

ทางสัจจะ" ให้เท่านั้น พวกเราทั้งหลายต้องพยายามเดินไปในเส้นทางที่พระองค์ทรงชี้นำไว้

๑๙๗. **ถ.** พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในคัมภีร์อะไร ?

ต. ในคัมภีร์ธรรมบท

๑๙๘. **ถ.** พระพุทธศาสนาต่อต้านลัทธิมายาสาไถยหรือไม่ ?

ต. คัมภีร์ธรรมบทอธิบายว่า "ดอกไม้ที่มีสีสวยสดงดงาม แต่ว่าไม่มีกลิ่นหอมชื่นใจ (ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์) ฉันใด วาจาที่เป็นสุภาษิตก็ฉันนั้น คือไม่มีผลแก่ผู้ไม่กระทำตามวาจา"

๑๙๙. **ถ.** พระพุทธศาสนาสอนให้เราตอบแทนความชั่วด้วยความชั่วหรือไม่ ?

ต. คัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาอธิบายว่า **"ผู้ใดกระทำความผิดอย่างโง่เขลาต่อข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะตอบแทนแก่เขาด้วยความรักอันมีเจตจำนงแน่วแน่ของข้าพเจ้า ความชั่วช้าเลวทรามมาจากตัวเขามากเพียงใด ความดีงามจากข้าพเจ้าก็จะไปสู่เขามากเพียงนั้น"** การสนองความชั่วช้าด้วยความชั่วช้า เป็นข้อห้ามสำคัญของพระพุทธศาสนา

๒๐๐. **ถ.** พระพุทธศาสนาส่งเสริมความเหี้ยมโหดทารุณหรือไม่ ?

ต. ไม่ส่งเสริมเลย ในหลักเบญจศีลและในพระสูตรต่าง ๆ พระพุทธเจ้าสั่งสอนพวกเราให้เป็นคนมีเมตตากรุณาแก่สรรพสัตว์ ให้พากเพียรกระทำให้พวกเขามีความสุข ให้ความรักแก่สรรพสัตว์ ให้งดเว้นจากการฆ่าชีวิตสัตว์ งดเว้นจากการเห็นชอบกับคนอื่นที่ฆ่าสัตว์ หรือสนับสนุนให้เขาฆ่า

๒๐๑. **ถ.** คำสั่งสอนดังกล่าวข้างต้นปรากฏในคัมภีร์ใด ?

ต. ธรรมิกสูตรอธิบายว่า **"ขออย่าได้ทำลายชีวิตสัตว์ทุกประเภท หรืออย่าได้เป็นต้นเหตุให้ชีวิตสัตว์ถูกทำลายเลย หรือส่งเสริมการกระทำของผู้มีพฤติกรรมดังกล่าว ขอให้เขางดเว้นแม้จากการทำลายสัตว์"**

๒๐๒. **ถ.** พระพุทธศาสนาสนับสนุนการดื่มสุราเมรัยหรือไม่ ?

ต. ในธรรมิกสูตรนี้เอง พระพุทธเจ้าห้ามมิให้บุคคลดื่มสุราเมรัย หรือเป็นสาเหตุให้บุคคลอื่นดื่มหรือห้ามส่งเสริมคนดื่มสุราเมรัย

๒๐๓. **ถ.** การดื่มสุราเมรัยก่อให้เกิดผลเสียหายอะไรบ้าง ?

ต. การดื่มสุราเมรัยก่อให้เกิด

(๑) *กระทำอกุศลกรรม*

(๒) *อาชญากรรม*

(๓) *วิกลจริต*

(๔) *อวิชชา* – สาเหตุสำคัญแห่งการเวียนว่ายตายเกิด

๒๐๔. **ถ.** พระพุทธศาสนาสั่งสอนเกี่ยวกับการสมรสไว้อย่างไร ?

ต. ภาวะแห่งการพัฒนาจิตเพื่อวิมุติ ต้องงดเว้นเด็ดขาดจากชีวิตคู่ แต่ชีวิตสมรสสำหรับโลกิยชนนั้น การมีภรรยาคนเดียวและการซื่อตรงต่อภรรยาของตนเป็นที่ยอมรับในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงห้ามลัทธิการมากผัวมากเมีย เพราะก่อให้เกิดอวิชชาและส่งเสริมกามตัณหา

๒๐๕. **ถ.** สอนไว้ในพระสูตรอะไร ?

ต. ในอังคุตตรนิกาย

๒๐๖. **ถ.** พระพุทธศาสนาสั่งสอนหน้าที่ของบิดามารดาที่มีต่อบุตรธิดาอย่างไรบ้าง ?

ต. (๑) *ห้ามไม่ให้กระทำความชั่ว*

(๒) *ให้ตั้งอยู่ในความดี*

(๓) *ให้ศึกษาศิลปวิทยา*

(๔) *หาคู่ครองที่สมควรให้*

(๕) *มอบทรัพย์มรดก*

๒๐๗. **ถ.** หน้าที่ของบุตรธิดาที่มีต่อบิดามารดาเล่า ?

ต. (๑) *เลี้ยงดูเมื่อบิดามารดาชรา*

(๒) *ช่วยทำการงานในบ้าน*

(๓) *ดำรงวงศ์สกุลไม่ทำให้เสื่อม*

(๔) *ประพฤติตนให้เป็นคนมีค่าแก่การรับทรัพย์มรดก*

(๕) *ทำบุญอุทิศให้เมื่อบิดามารดาสิ้นบุญไปแล้ว*

๒๐๘. **ถ.** อะไรเป็นหน้าที่ของศิษย์ ?

ต. (๑) *เคารพอาจารย์*

(๒) *คอยรับใช้*

(๓) *เชื่อฟังคำสั่งสอน*

(๔) *ปฏิบัติบำรุง (อุปัฏฐาก)*

(๕) *เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ*

๒๐๙. **ถ.** อะไรเป็นหน้าที่ของสามี ?

ต. (๑) *ยกย่องนับถือว่าเป็นภรรยา*

(๒) *ไม่ดูหมิ่น*

(๓) *ไม่ประพฤตินอกใจ*

(๔) *มอบความเป็นใหญ่ในครอบครัว*

(๕) *ให้อาภรณ์*

๒๑๐. **ถ.** อะไรเป็นหน้าที่ของภรรยา ?

ต. (๑) *จัดการงานดี*

(๒) *สงเคราะห์คนข้างเคียงสามีดี*

(๓) *ไม่ประพฤตินอกใจ*

(๔) *รักษาทรัพย์ที่สามีมอบให้*

(๕) *ขยันในกิจการทั้งปวง*

๒๑๑. **ถ.** คำสอนเหล่านี้สอนปรากฏมีไว้ในที่ใด ?

ต. สอนไว้ในสิงคาโลวาทสูตร

๒๑๒. **ถ.** ทรัพย์สมบัติช่วยให้คนได้รับความสุขในอนาคตหรือ ?

ต. คัมภีร์ธรรมปทัฏฐกถาอธิบายว่า

"**ถนนไปสู่ความมั่งคั่งก็เป็นเส้นทางหนึ่ง ถนนไปสู่นิพพานก็เป็นอีกเส้นทางหนึ่ง** (ไม่ใช่ทางสายเดียวกัน)"

๒๑๓. **ถ.** เมื่อเป็นเช่นนี้คนมั่งคั่งด้วยทรัพย์สมบัติก็ไม่อาจบรรลุพระนิพพานได้น่ะซิ ?

ต. ข้อนี้ขึ้นอยู่กับว่าเขารักอะไรมากที่สุด ถ้าหากว่าเขาใช้ทรัพย์สมบัติของเขาเพื่อประโยชน์แก่มนุษยชาติ

กล่าวคือ เพื่อคนผู้ได้รับความทุกข์ คนผู้ถูกกดขี่ และคนเขลา เมื่อเป็นเช่นนี้ทรัพย์สมบัติของเขาก็ช่วยให้เขาได้ก่อสร้างกุศลกรรม

๒๑๔. **ถ.** แต่ถ้าเป็นไปในทางตรงกันข้ามเล่า ?

ต. ถ้าหากว่าเขารัก และกระหายแต่รวมทรัพย์สินเงินทองเพื่อพอกพูนให้มากขึ้น ๆ อย่างเดียว ทรัพย์สมบัติก็เป็นต้นเหตุให้จริยสำนึกทางศีลธรรมของเขาประกอบอาชญากรรมได้ง่าย เสียงสาปแช่งอาจเกิดแก่เขาในชีวิตนี้ และผลดังกล่าวย่อมสืบต่อไปในอนาคตอีกด้วย

๒๑๕. **ถ.** คัมภีร์ธรรมปทัฏฐกถา อธิบายเรื่องอวิชชาไว้อย่างไร ?

ต. อธิบายว่า อวิชชาคือ ความชั่วร้ายที่สุด มากกว่าความชั่วร้ายทั้งปวง ที่มนุษย์สามารถกระทำได้

๒๑๖. **ถ.** คัมภีร์ธรรมปทัฏฐกถา อธิบายเรื่องการมองดูการกระทำของคนอื่นอย่างไร ?

ต. อธิบายว่า โทษของคนอื่นนั้นเห็นง่าย แต่โทษของตนเองเห็นได้ยากยิ่ง คนเห็นโทษผู้อื่นดุจสะเก็ดแผล ส่วนโทษของตนเขาปกปิดเอาไว้ดุจฝาครอบลูกเต๋าปกปิดสายตานักการพนัน ไม่ให้มองเห็นลูกเต๋าฉะนั้น

๒๑๗. **ถ.** พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้เราประพฤติอย่างไรกับคนยากจน ?

ต. พระองค์ทรงสั่งสอนให้แบ่งรายได้ออกเป็น ๔ ส่วน ส่วนหนึ่งในสี่ส่วนใช้จ่ายไปในการให้ความช่วยเหลือแก่คนยากจน

๒๑๘. **ถ.** อาชีพ ๕ ประการ อะไรบ้างที่ถือว่าเป็นอาชีพเลวทราม ?

ต. (๑) *การค้าขายสุราเมรัย*

(๒) *การค้าขายสัตว์เพื่อนำไปฆ่า*

(๓) *การค้าขายยาพิษ*

(๔) *การค้าขายอาวุธร้าย*

(๕) *การค้าขายคนเป็นทาส*

๒๑๙. **ถ.** บุคคลประเภทใดบ้างที่ไม่อาจบรรลุคุณธรรมชั้นสูงสุดได้ ?

ต. (๑) *บุคคลผู้ฆ่าบิดามารดา*

(๒) *บุคคลผู้ฆ่าพระอรหันต์*

(๓) *ภิกษุผู้ทำสังฆเภท*

(๔) *บุคคลผู้ทำร้ายพระพุทธเจ้า*

(๕) *บุคคลผู้ยึดมั่นในลัทธิสุญญตาและผู้หมกมุ่นในกามคุณ*

๒๒๐. **ถ.** พระพุทธศาสนากล่าวถึงนรกสำหรับลงโทษคนทำกรรมชั่วหลังจากเขาละโลกนี้ไปแล้วหรือไม่ ?

ต. คัมภีร์ในพระพุทธศาสนากล่าวถึงนรกว่ามีมหานรกอยู่ ๘ ขุม ดังนี้

(๑) *สัญชีวนรก*

(๒) *กาลสุตนรก*

(๓) *สังฆาฏนรก*

(๔) *โรรุวนรก*

(๕) *มหาโรรุวนรก*

(๖) *ตาปนรก*

(๗) *มหาตาปนรก*

(๘) *อเวจีนรก*

๒๒๑. **ถ.** การลงโทษในนรก เป็นการลงโทษชั่วกาลนิรันดรหรือไม่ ?

ต. ไม่ใช่ชั่วกาลนิรันดร ความยาวนานขึ้นอยู่กับลักษณะบาปกรรมของคน

๒๒๒. **ถ.** พระพุทธศาสนาเคยประกาศว่า บุคคลทั้งหลายผู้ไม่เชื่อพระพุทธเจ้าจะต้องถูกประณามในการไม่เชื่อของพวกเขาหรือไม่ ?

ต. ไม่มีเลยในข้อนี้ โดยอำนาจกุศลกรรม คนทั้งหลาย

อาจได้รับความสุขตามควรแก่ฐานะ ก่อนการเกิดในอนาคต โดยอำนาจของตัณหาอันไม่เหือดแห้งของพวกเขา เพื่อให้หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด บุคคลต้องปฏิบัติตามอริยะมรรคมีองค์แปด

๒๒๓. **ถ.** ในระหว่างพุทธศาสนิกชนนั้น สตรีเพศมีฐานะอย่างไร (ในการบรรลุอมตธรรม)?

ต. ตามหลักพระพุทธศาสนา สตรีเพศทั้งหลายมีความเสมอภาคอย่างสมบูรณ์เท่ากับบุรุษเพศ "**สตรีทั้งหลาย**" พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ในจุลลเวทัลลสูตร "**อาจบรรลุทางแห่งความบริสุทธิ์สูงสุด – อรหัตต์ เท่ากับบุรุษเพศ**"

๒๒๔. **ถ.** คำวิจารณ์ของคนสมัยปัจจุบัน ได้กล่าววิจารณ์พระพุทธศาสนาว่ามีอิทธิพลต่อสตรีเพศทั้งหลายอย่างไร?

ต. คำวิจารณ์ได้กล่าวอย่างชัดเจนว่า "**พระพุทธศาสนาได้ก่อให้เกิดความสุข และความเสรีอย่างมหาศาลแก่สตรีเพศมากกว่าลัทธิใดๆ**" (ผู้กล่าววิจารณ์ คือ เซอร์ เลเบิล กริฟฟีน—Lepel Griffin)

๒๒๕. **ถ.** พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนเกี่ยวกับระบบวรรณะ(การแบ่งชนชั้น) ไว้อย่างไร ?

ต. ทรงสั่งสอนไว้ว่า บุคคลมิได้กลายเป็นคนในวรรณะใดไม่ว่าจะเป็นศูทร –(วรรณะต่ำสุด) หรือพราหมณ์ –(วรรณะสูงสุด) โดยกำเนิด แต่เป็นโดย "**การกระทำ**" พระองค์ตรัสสั่งสอนไว้ว่า "*โดยผลของกรรม –(การกระทำ) คนก็จะกลายเป็นวรรณะต่ำสุด (ถ้าทำความชั่ว), โดยผลของการกระทำอีกเช่นกัน คนก็จะกลายเป็นวรรณะพราหมณ์ (เพราะทำความดี)*"

๒๒๖. **ถ.** จะเล่าตัวอย่างจากพระไตรปิฎกให้ทราบ ได้ไหมล่ะ ?

ต. ได้ซิ วันหนึ่งพระอานนท์เถระเดินทางไกลผ่านหมู่บ้านมาตังคะ ท่านมีความกระหายน้ำ จึงไปขอบิณฑบาตน้ำจากหญิงสาววรรณะศูทร ผู้กำลังตักน้ำอยู่ ณ บ่อน้ำ หญิงสาวบอกพระอานนท์ว่าตนเองเป็นคนวรรณะต่ำ พระอานนท์ไม่อาจรับน้ำจากมือของนางได้ แต่พระอานนท์ได้บอกแก่หญิงสาวผู้นั้นว่า "เรามิได้ขอวรรณะจากท่าน แต่เราขอน้ำดื่ม" หญิงสาวสุดแสนปลื้มใจเมื่อได้ฟัง

พระอานนท์บอกเช่นนั้น เธอจึงได้ถวายน้ำดื่มแก่พระอานนท์ พระพุทธเจ้าทรงประทานพรแก่เธอในเรื่องนี้

๒๒๗. **ถ.** ในวัสสาลสูตร พระพุทธเจ้าทรงเล่าเรื่องคนวรรณะศูทรชื่อ โสปากะไว้อย่างไร ?

ต. พระพุทธเจ้าทรงเล่าว่า โดยการประกอบกุศลกรรมมากหลาย โสปากะมีชื่อเสียงฟุ้งขจรไปในดินแดนต่าง ๆ พราหมณ์และกษัตริย์ในแว่นแคว้นต่าง ๆ พากันเคารพนับถือ และให้ความอุปัฏฐากแก่เขา เมื่อสิ้นชีวิตแล้ว โสปากะไปเกิดในพรหมโลก ส่วนพวกพราหมณ์คนอื่นอีกมากหลายผู้ประกอบอกุศล-กรรม ครั้นตายแล้วก็ไปเกิดในทุคติ – นรก ตามผลแห่งกรรมของตน

๒๒๘. **ถ.** พระพุทธศาสนาสอนเรื่องความเป็นอมตภาพแห่ง "วิญญาณ" หรือไม่ ?

ต. ข้อควรพิจารณาก็คือว่า คำว่า "วิญญาณ" นี้เป็นคำพูดที่บุคคลผู้ไม่รู้ความจริงอย่างถ่องแท้ใช้คำพูดนี้เพื่ออธิบายความคิดที่ผิด ๆ ถ้าหากว่าทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้แล้วมนุษย์ทุกคนก็ตกอยู่ในกฎนี้ด้วยเช่นกัน สสารวัตถุทุกส่วน

แห่งร่างกายของเขาต้องเปลี่ยนแปลง สิ่งใดมีการเปลี่ยนแปลงสิ่งนั้นย่อมไม่มีภาวะนิรันดร เพราะฉะนั้นสิ่งที่เต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลง จึงไม่อาจมีภาวะอมตะหลงเหลืออยู่

๒๒๙. **ถ.** ในคำว่า "วิญญาณ" นี้มีอะไรเป็นสิ่งที่สามารถโต้แย้งได้?

ต. ได้แก่ความคิดที่ว่าคนนั้นอาจมี "ภาวะ" หรือ "ภูต" (Entity) อันแตกต่างหรือเป็นเอกเทศจากภาวะอื่นทั้งหมดของร่างกาย แตกต่างจากสภาพมีที่อยู่ของร่างกาย แตกต่างจากสภาพที่มีอยู่ของเอกภพทั้งมวล แนวคิดอันว่าด้วย "ภาวะเอกเทศ" ข้อนี้ไร้เหตุผล พิสูจน์ไม่ได้ทางตรรกวิทยา และขัดแย้งกับหลักทางวิทยาศาสตร์

๒๓๐. **ถ.** เมื่อไม่มี "เรา" ต่างหากเป็นเอกเทศเช่นนี้แล้ว เราทั้งหลายย่อมไม่สามารถกล่าวว่าสิ่งนี้ หรือ สิ่งนั้น คือ "ของเรา" ใช่หรือไม่?

ต. แน่นอนทีเดียว

๒๓๑. **ถ.** ถ้าหากว่าความคิดเรื่องวิญญาณมนุษย์มีอยู่โดยเอกเทศเป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้แล้ว ในร่างกายมนุษย์มีอะไรสร้างรูปแบบบุคลิกภาพนิรันดรให้แก่เขา?

ต. ตัณหา หรือ "ความปรารถนาเพื่อความคงอยู่อันไม่มีวันอิ่ม" น่ะซิ บุคคลต้องได้รับรางวัลจากสิ่งที่กระทำลงไปในปัจจุบัน หรือต้องถูกลงโทษในอนาคต เพราะตัณหาเป็นมูลเหตุ การเวียนว่ายตายเกิดซึ่งอุบัติขึ้นโดยอิทธิพลของกรรม

๒๓๒. **ถ.** อะไรไปเกิดในภพใหม่?

ต. ประมวลขันธ์ใหม่ หรือบุคลิกภาพใหม่ไปเกิดในภพใหม่ เกิดขึ้นโดยอิทธิพลหลังแห่งจุติจิต (Generative thought) ของคนใกล้ตาย

๒๓๓. **ถ.** ขันธ์มีกี่ประการ

ต. ห้าประการ

๒๓๔. **ถ.** ขันธ์ห้ามีอะไรบ้าง

ต. ขันธ์ห้าได้แก่ **รูป เวทนา สัญญา สังขาร** และ **วิญญาณ**

๒๓๕. **ถ.** อธิบายให้ทราบโดยย่อได้หรือไม่?

ต. (๑) **รูป** (Material Qualities) ได้แก่ ธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม

(๒) **เวทนา** (Sensation) คือ ความรู้สึกเมื่ออารมณ์เกิดว่า สุข ทุกข์ หรือเฉย ๆ

(๓) **สัญญา** (Memory) ได้แก่การจำสิ่งที่เคย

ได้เห็น เสียงที่เคยได้ยิน กลิ่นที่เคยได้สูดดม รสที่เคยลิ้ม สัมผัสที่เคยถูกต้อง และเรื่องที่เคยคิด

(๔) **สังขาร** (Tendencies of mind) ได้แก่ความคิดทุกชนิด

(๕) **วิญญาณ** (Consciousness) ได้แก่ความรู้อารมณ์เมื่อมีรูปมากระทบตา เสียงมากระทบหู ฯ ลฯ

เราทั้งหลายเกิดจากขันธ์ห้าเหล่านี้ อาศัยขันธ์ห้าเรารู้ตัวว่าเราชีวิตมีอยู่ และเราก็สามารถติดต่อกับโลกภายนอกได้ เพราะอาศัยขันธ์ห้านี้แหละ

๒๓๖. **ถ.** อะไรเป็นสาเหตุให้คนเรามีขันธ์ห้า (ร่างกาย) แตกต่างกันและกัน ?

ต. กรรมอันให้ผลแล้วของแต่ละบุคคลในอดีตชาติ

๒๓๗. **ถ.** โดยการชี้นำของผลกรรมอะไรเป็นพลังที่สร้างชีวิตใหม่ ?

ต. ตัณหา หรือ เจตจำนงที่จะดำรงชีวิตอยู่ (ตามภาษาปรัชญาของโชเปนเฮาร์เออร์)

๒๓๘. **ถ.** แนวคิดหรือทฤษฎีเรื่องตายเกิดมีรากฐานอยู่กับอะไร ?

ต. มีรากฐานอยู่บนแนวคิดเรื่อง "ความยุติธรรมอันสมบูรณ์" (Perfect justice) ความมีตราชูและการปรับปรุงเป็นหลักสำคัญในระบบสากลแห่งธรรมชาติ พุทธศาสนิกชนทั้งหลายไม่เชื่อว่า ชีวิตหนึ่ง แม้อาจยืนยาวนานถึง ๑๐๐ ปี หรือ ๕๐๐ ปีก็ตาม จะเป็นชีวิตอันยาวนานเพียงพอแล้วสำหรับรางวัล หรือการลงโทษการกระทำทั้งหลายของมนุษย์ สังสารวัฏอันกว้างไพศาลจะดำเนินไปเร็วหรือช้าเพียงใด ย่อมเป็นไปตามลักษณะความบริสุทธิ์ หรือไม่บริสุทธิ์ แห่งชีวิตอดีตของแต่ละคน

๒๓๙. **ถ.** รูปขันธ์ใหม่หรือบุคลิกภาพใหม่นี้ เป็นชีวิตเดิมดุจชีวิตอดีต ที่ตัณหาสร้างขึ้นใช่หรือไม่ ?

ต. ในความหมายหนึ่ง เป็นชีวิตใหม่ ในอีกความหมายหนึ่งไม่ใช่ชีวิตใหม่ ภาษาบาลีกล่าวไว้ดังนี้ว่า "**นะจะ โส นะจะ อัญโญ**" แปลว่า "ของเดิมนั้นก็ไม่ใช่ ของอื่น (ใหม่) ก็ไม่ใช่" ตลอดช่วงชีวิตนี้ ร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง นาย เอ. บี. มีอายุได้ ๔๐ ปี ถือกันว่าบุคลิกภาพหรือร่างกายของเขาก็คือ นาย เอ. บี. เมื่อ

อายุ ๑๘ ปีนั่นเอง แม้กระนั้นก็ดี เพราะการเสื่อมโทรม และการซ่อมแซมอย่างต่อเนื่องแห่งร่างกาย ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงแห่งจิตใจและอัธยาศัย นาย เอ. บี. ก็คือคนผู้มีสภาพแตกต่างกันอย่างไรก็ตามคนในวัยชราก็ได้เก็บเกี่ยวรางวัลแห่งความทุกข์อันเป็นผลแห่งความคิดและการกระทำ ณ ทุกขั้นตอนชีวิตของเขา เพราะฉะนั้น ชีวิตใหม่ก็คือ ความเป็นเอกัตตบุคคลเก่าแก่ แต่ด้วยอำนาจการเปลี่ยนแปลง รูปกายใหม่หรือขันธ์ใหม่จึงเกิดขึ้นเพราะผลแห่งการกระทำ และความคิดในอดีตชาติของเขานั่นเอง

๒๔๐. **ถ.** แต่ว่าคนชราย่อมจดจำเรื่องราวต่าง ๆ ในวัยหนุ่มของเขาได้ แม้ว่าสภาพทางกายภาพและจิตภาพของเขาจะเปลี่ยนแปลงไปก็ตาม เมื่อเป็นเช่นนั้นเพราะเหตุใด ประมวลความทรงจำของชีวิตอดีตของเราจึงมิได้ถ่ายทอดมาถึงชีวิตปัจจุบันเล่า ?

ต. เพราะว่า สัญญา – ความจำ รวมอยู่ในขันธ์ห้าแล้ว ขันธ์ห้าเนื่องจากได้เปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับการเกิดใหม่ ความจำใหม่ หรือการบันทึกเหตุการณ์ใด ๆ ของชีวิต ได้พัฒนาไปเรื่อย ๆ แม้กระนั้นก็

ตามที่ บันทึกของชีวิตอดีตทุกชาติก็ต้องมีเหลืออยู่ ตัวอย่าง เช่น เจ้าชายสิทธัตถะ เมื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธแล้ว เหตุการณ์ทุกอย่างของชีวิตในอดีต พระองค์ก็สามารถทราบได้ ถ้าหากว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ มิได้เหลือร่องรอยปรากฏ (เพราะบรรลุพระอรหันต์) เหตุการณ์นั้น ๆ ก็จะไม่สามารถเห็นได้ เพราะไม่มีอะไรจะเหลือไว้ให้ดูต่อไป บุคคลใดก็ตามที่ได้บรรลุจตุตถฌานบุคคลนั้นย่อมสามารถรู้ร่องรอยชีวิตอดีตชาติได้

๒๔๑. ถ. อนุกรมแห่งการเปลี่ยนแปลงในชีวิตมุ่งไปยังเป้าหมายสูงสุด ณ จุดใด ?

ต. พระนิพพาน

๒๔๒. ถ. พระพุทธศาสนาสอนว่าพวกเราควรกระทำความดีด้วยการตั้งปณิธานเพื่อบรรลุพระนิพพานหรือ ?

ต. ไม่ใช่ ปณิธานเช่นนั้นเป็นความเห็นแก่ตัวอย่างร้ายแรงที่สุด ดุจเดียวกับหวังรางวัลตอบแทน (การกระทำความดี) ให้ได้เงินทองมหาศาล ได้ราชสมบัติ หรือโลกียสุขอื่น ๆ พระนิพพานไม่สามารถบรรลุได้โดยการมุ่งหวังอย่างนั้น ความคาดหมายโง่ ๆ เป็นอนาคตที่มีแต่ความผิดหวังอย่างเดียว

๒๔๓. ถ. โปรดอธิบายให้กระจ่างกว่านี้ด้วย ?

ต. คำว่า "นิพพาน" คือคำแทนคำว่า "ไม่เห็นแก่ตัวเอง" "การหันหลังให้ความเท็จมุ่งหน้าแต่สัจจะ" คนโง่เขลาใฝ่ฝันถึงความสุขแบบพระนิพพาน โดยไม่รู้เรื่องลักษณะของพระนิพพานเลยแม้แต่น้อย การไม่เห็นแก่ตัวอย่างสมบูรณ์ คือพระนิพพานการกระทำความดีด้วยการมุ่งหวังผลตอบแทนต่าง ๆ นานาก็ดี การดำรงชีวิตบริสุทธิ์ด้วยการมุ่งใฝ่แสวงหาความสุขในสรวงสวรรค์ก็ดี มิใช่ชีวิตอันสูงส่งที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญ ชีวิตอันสูงส่งควรจะเป็นชีวิตที่บุคคลได้ดำรงชีวิต โดยไม่มุ่งหวังรางวัลชีวิตเช่นนี้คือชีวิตอันสูงสุด ภาวะแห่งพระนิพพานสามารถบรรลุได้ ในขณะที่บุคคลดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้

๒๔๔. ถ. จงระบุสังโยชน์ ๑๐ ประการ (Fetters) อันขัดขวางต่อการหลุดพ้นว่ามีอะไรบ้าง ?

ต. (๑) **สักกายทิฏฐิ** (Delueion of self) ความเห็นเป็นเหตุถือตัวถือตน

(๒) **วิจิกิจฉา** (Doubt) ความลังเลสงสัยในปฏิปทาของตน

(๓) **สีลัพพตปรามาส** (Dependence on superstitions rites) ความเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยเข้าใจว่ามีได้ด้วยศีลพรตอย่างนั้นอย่างนี้

(๔) **กามราคะ** (Sensuality) ความกำหนัดด้วยอำนาจกิเลสกาม

(๕) **ปฏิฆะ** (Hatred) ความกระทบกระทั่งแห่งจิต ได้แก่ ความหงุดหงิดด้วยอำนาจโทสะ

(๖) **รูปราคะ** (Lust in Form) ความติดใจในรูปธรรม

(๗) **อรูปราคะ** (Lnst in formless) ความติดใจในอรูปธรรม เช่น สุขเวทนา

(๘) **มานะ** (Pride) ความถือตัวว่าเป็นนั่นเป็นนี่

(๙) **อุทธัจจะ** (Haughtiness) ความคิดพล่านคิดอะไรเกินกว่าเหตุ

(๑๐) **อวิชชา** (Ignorance) ความเขลาเป็นเหตุ ไม่รู้สัจธรรม

๒๔๕. **ถ.** การบรรลุความเป็นพระอรหันต์ ต้องทำลายสังโยชน์กี่ประการ ?

ต. ต้องทำลายทั้งหมดเลย

๒๔๖. **ถ.** นิวรณ์ – เครื่องกั้น (Hindrances) จิตจากสัจ-ธรรม มีอะไรบ้าง ?

ต. (๑) **กามฉันทะ** – ความพอใจในกาม

(๒) **พยาบาท** – คิดปองร้าย

(๓) **ถิ่นมิทธะ** – ความหดหู่ และง่วงงุน

(๔) **อุทธัจจะกุกกุจจะ** – ความฟุ้งซ่านรำคาญใจ

(๕) **วิจิกิจฉา** – ความสงสัย

๒๔๗. **ถ.** เพราะเหตุใดเราทั้งหลายจึงต้องเข้าใจ (๑) ระบบการทำงานของจิตอันละเอียดอ่อน (๒) ความรู้สึก และพลังขับ (๓) สังโยชน์ และเครื่องแต่งสังโยชน์เพื่อบรรลุสัจธรรมอย่างมากมายเท่าที่ปรากฏในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าด้วย ? จะไม่ทำให้ผู้เริ่มต้นศึกษาต้องสับสนไปหรือ ?

ต. การรู้รายละเอียดเรื่องดังกล่าวนั้น ช่วยให้เราได้ทราบชัดความรู้เกี่ยวกับตัวเราเอง ด้วยการฝึกฝนจิตใจของเราให้ฝึกหัดคิดทุกอย่างโดยละเอียดถี่ถ้วน เพราะการดำเนินไปตามระบบการตรวจสอบตนเองดังว่านี้ ในที่สุดเราทั้งหลายย่อมได้รับความรู้ และ

เข้าใจสัจธรรม นี้คือแนวทางที่ครูผู้ฉลาดทุกคนใช้ปฏิบัติเพื่อช่วยสร้างให้จิตใจของศานุศิษย์ได้พัฒนา

๒๔๘. ถ. พระสาวกของพระพุทธเจ้าผู้มีชื่อเสียงเลิศในคุณธรรมมีมากน้อยเพียงใด ?

ต. มีชื่อเสียงเลิศ ๘๐ องค์ เรียกว่า "อสีติมหาสาวก"

๒๔๙. ถ. พระปัญญาของพระพุทธเจ้ารอบรู้อะไรบ้าง ?

ต. พระองค์ทรงรอบรู้สภาวะที่มนุษย์รู้ได้และรู้ไม่ได้ สภาวะที่เป็นไปได้และเป็นไปไม่ได้ สาเหตุแห่งกุศลธรรม และอกุศลธรรม สามารถทราบวารจิตของสรรพสัตว์ ทราบชัดกฎแห่งมายาของเพทนาการทั้งหลาย รู้วิถีทำลายตัณหา สามารถกำหนดรู้การเกิด การไม่เกิดของสรรพสัตว์

๒๕๐. ถ. อะไรคือหลักการมูลฐานที่เป็นรากฐานของคำสอนของพระพุทธเจ้า ?

ต. ปฏิจจสมุปบาท

๒๕๑. ถ. เรื่องปฏิจจสมุปบาทเข้าใจได้ง่ายหรือไม่ ?

ต. เข้าใจได้ยากมาก คนที่จิตใจไม่ได้รับการพัฒนายากที่จะเข้าใจได้

๒๕๒. ถ. พระพุทธโฆษาจารย์ พระอรรถกถาจารย์คนสำคัญเล่ากล่าวเรื่องนี้ไว้อย่างไร ?

ต. ท่านกล่าวไว้ว่า บุคคลผู้ตกลงไปในมหาสมุทรแห่ง

ห้วงน้ำย่อมสิ้นหวังฉันใด ท่านเองก็เป็นคนสิ้นหวังในมหาสมุทรแห่งความคิดฉันนั้นเหมือนกัน

๒๕๓. **ถ.** ในมหาปรินิพพานสูตร พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า "*พระองค์มิได้สั่งสอนทุกสิ่งทุกอย่างแก่พระสาวกหมดแล้ว มิได้มีอะไรปกปิดไว้อีกเลย*" ถ้าหากว่าคำสั่งสอนทั้งหมดได้เปิดเผยเพื่อให้ทุกคนได้เข้าใจแล้ว ทำไมเล่านักปราชญ์คนสำคัญ เช่น พระพุทธโฆษาจารย์ จึงประกาศว่า เรื่องปฏิจจสมุปบาทยากที่จะเข้าใจได้

ต. พระพุทธเจ้าได้หมายความว่า พระองค์ทรงสั่งสอนอย่างเสรี แต่ข้อเท็จจริงมีอยู่ว่า รากฐานอันแท้จริงของพระธรรมที่พระองค์เข้าใจนั้น บุคคลผู้มีความสมบูรณ์แห่งดวงปัญญาเท่านั้นจะเข้าใจได้ เพราะฉะนั้น บุคคลผู้มิได้มีดวงตาเห็นธรรม จึงยากที่จะเข้าใจ

๒๕๔. **ถ.** คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าสนับสนุนความคิดข้างต้นอย่างไร ?

ต. พระพุทธเจ้าตรวจสอบอุปนิสัยของคนทุกคนเสียก่อนแล้วจึงสั่งสอนพระธรรมให้เหมาะกับอารมณ์และความพัฒนาทางจิตใจของผู้ฟัง

บทที่ ๓

พระสงฆ์

๒๕๕. ถ. พระภิกษุในพระพุทธศาสนาแตกต่างจากนักบวชของศาสนาอื่นอย่างไร ?

ต. ในศาสนาอื่น นักบวชอ้างตนเองว่าเป็น "คนกลาง" (Intercessors) ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า เพื่อช่วยเหลือให้ได้รับการอภัยโทษจากบาปกรรมที่คนได้กระทำลงไป ส่วนพระภิกษุในพระพุทธศาสนามิได้รับการถ่ายทอดสิ่งใดสิ่งหนึ่งจากอำนาจสรวงสวรรค์

๒๕๖. ถ. ถ้าหากว่าพระภิกษุมิได้ปฏิบัติดุจคณะนักบวชของศาสนาอื่นปฏิบัติกันแล้ว ทำไมคณะสงฆ์ หรือภราดรภาพ หรือสังคมของพระภิกษุ จึงเป็นกลุ่มบุคคลที่มีคุณค่าแตกต่างไปจากกลุ่มมหาชนเล่า ?

ต. ข้อนี้ก็สาเหตุจากว่าพระสงฆ์คือกลุ่มบุคคลผู้มีคุณงามความดี มีสติปัญญา จิตใจทรงคุณธรรมสูงไม่เห็นแก่ตัว แยกตัวเองจากสิ่งแวดล้อมทางสังคมอันเต็มไปด้วยโลกิยสุขและความปรารถนาอันเห็นแก่ตัวอื่น ๆ มากหลายที่เพิ่มพลังกิเลสให้พอกพูน

มากยิ่งขึ้น ๆ ท่านอุทิศชีวิตตนเองเพื่อใฝ่หาปัญญาสูงสุด ปรับปรุงตนเองเพื่อสั่งสอนและชี้ทางบุคคลอื่น ๆ ให้ก้าวออกจากทางโลกิยสุขซึ่งนำไปสู่ความทุกข์ยากของชีวิตให้ก้าวเดินไปในหนทางที่ยากกว่าแต่นำไปสู่ความสุขที่แท้จริง และความหลุดพ้นจากกิเลส

๒๕๗. **ถ.** นอกจากอุโบสถศีล ๘ ข้อแล้ว ศีลอีก ๒ ข้อที่พระภิกษุต้องรักษานั้นมีอะไรบ้าง ?

ต. ศีลอีก ๒ ข้อก็คือ

(๑) *ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ การเว้นจากการฟ้อน การขับ และการดูการละเล่นต่าง ๆ*

(๒) *ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ การงดเว้นจากการรับเงิน และทอง ศีล ๑๐ ข้อนี้พระภิกษุและสามเณรต้องปฏิบัติ แต่อุบาสกและอุบาสิกาไม่ต้องปฏิบัติ ๒ ข้อสุดท้าย (๙, ๑๐) ส่วนอุโบสถศีล ๘ ข้อเป็นศีลของบุคคลผู้ปรารถนาการพัฒนาจิตขั้นสูงกว่าสวรรค์ กล่าวคือผู้ปรารถนาพระนิพพานนั่นเอง*

๒๕๘. ถ. พระสงฆ์มีกฎข้อบังคับหรือวินัยต่างหาก (จากสามเณร อุบาสก อุบาสิกา) หรือไม่ ?

ต. มีซิ มีทั้งหมด ๒๒๗ ข้อ ศีล ๒๒๗ ข้อเหล่านี้ รวมอยู่ในศีล ๔ ประเภท ดังต่อไปนี้

(๑) **ปาฏิโมกข์สังวรศีล** คือการสำรวม หรือประพฤติเคร่งครัดในวินัย ๒๒๗ ข้อ

(๒) **อินทรีย์สังวรศีล** คือการสำรวมระวังอินทรีย์ไม่ให้บาปอกุศลธรรมครอบงำ เมื่อรับรู้อารมณ์ด้วยอินทรีย์ทั้ง ๖

(๓) **ปัจจยสันนิสิตศีล** คือการสำรวมระวังในการบริโภคปัจจัยสี่ ไม่บริโภคด้วยตัณหา

(๔) **อาชีวปริสุทธิศีล** คือความบริสุทธิ์แห่งอาชีวะ เลี้ยงชีวิตโดยทางที่ชอบ ไม่ประกอบอเนสนามีการหลอกลวงเขาเลี้ยงชีพเป็นต้น

๒๕๙. ถ. อาชญากรรมและการกระทำชั่วอะไรบ้างที่เป็นข้อห้ามมิให้พระภิกษุปฏิบัติ

ต. พระภิกษุที่แท้ต้องงดเว้นโดยเด็ดขาดจาก

(๑) **การฆ่ามนุษย์**

(๒) **ลักของผู้อื่น** (เป็นเงินตั้งแต่ ๑ บาทขึ้นไป)

(๓) **เสพเมถุนธรรม**

(๔) **อวดอุตตริมนุษย์ธรรม** (คุณวิเสสของพระอริยบุคคล) ที่ไม่มีในตน

วินัย ๔ ข้อข้างต้นนี้ พระภิกษุใดล่วงละเมิด พระภิกษุนั้นขาดจากความเป็น "พระภิกษุ" ทันที นอกจากนี้ พระภิกษุยังต้องงดเว้นจากการกระทำต่อไปนี้อย่างเคร่งครัด

(๑) *พูดเท็จ*

(๒) *ดื่มสุราเมรัยและรับประทานอาหาร* (เมื่อเวลาเที่ยงล่วงแล้ว)

(๓) *เต้นรำ ร้องเพลง ดูการละเล่น*

(๔) *คล้องพวงมาลา ใช้ของหอมลูบไล้กาย*

(๕) *นอนบนที่นอนสูง รับเงิน ทอง ธัญญพืช เนื้อสด หญิงสาว หญิงคนใช้ ทาส ปศุสัตว์ ช้าง ฯลฯ*

(๖) *ประพฤติเสื่อมเสียชื่อเสียง*

(๗) *ใช้วาจาหยาบคาย*

(๘) *พูดจาตลกคะนองไร้สาระ*

(๙) *อ่าน ฟัง เรื่องหรือนิยายไร้สาระ*

(๑๐) *เป็นคนเดินสารของฆราวาส*

(๑๑) ซื้อของ ขายของ

(๑๒) ติดสินบน หลอกลวง ปลอมแปลงของมีค่า

(๑๓) กักขัง ขู่เข็ญ คนอื่น

(๑๔) กระทำลัทธิไสยศาสตร์ เป็นนักโหราศาสตร์ และนักหัตถศาสตร์ หรือกระทำสิ่งใดอันคล้ายคลึงกัน สิ่งดังกล่าวนี้ขัดขวางต่อความก้าวหน้าของบุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุพระนิพพาน

๒๖๐. **ถ.** พระภิกษุมีหน้าที่อะไรต่อฆราวาสบ้าง ?

ต. กล่าวโดยทั่วไป พระภิกษุมีหน้าที่ต่อประชาชนดังต่อไปนี้

(๑) ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างแก่ประชาชนในศีลธรรมชั้นสูง

(๒) อบรมสั่งสอนหลักธรรมแก่ประชาชน

(๓) เจริญพระพุทธมนต์แก่คนป่วยและแก่มหาชนในยามมีภาวะการณ์ไม่สงบ โดยประชาชนเป็นผู้อาราธนา

(๔) ชักจูงประชาชนโดยไม่หยุดยั้งที่จะนำประชาชนให้พ้นจากความชั่ว ปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม

(๕) *มีเมตตากรุณาและดวงใจอ่อนโยน มุ่งแต่จะส่งเสริมสวัสดิภาพของประชาชนทุกคน*

๒๖๑. **ถ.** มีข้อปฏิบัติอย่างไรสำหรับการรับบุคคลเข้าเป็นสมาชิกของคณะสงฆ์ ?

ต. มีข้อปฏิบัติดังนี้

(๑) *เป็นบุรุษอายุ ๒๐ ปีบริบูรณ์ขึ้นไป*

(๒) *บิดามารดาอนุญาต*

(๓) *ไม่เป็นโรคร้ายแรง เช่น โรคเรื้อน*

(๔) *ไม่มีหนี้สิน*

(๕) *ไม่มีทาส*

(๖) *ไม่เป็นอาชญากรที่เจ้าหน้าที่ของบ้านเมืองต้องการตัว*

(๗) *ถ้าเป็นข้าราชการ ผู้บังคับบัญชาต้องอนุญาต*

(๘) *มีอัฏฐบริขารครบถ้วน*

๒๖๒. **ถ.** บุรุษที่อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี เมื่อเป็นสมาชิกของคณะสงฆ์แล้วเรียกว่าอะไร ?

ต. เรียกว่า "สามเณร" แปลว่า **"เหล่ากอ เผ่าพันธุ์ของสมณะ"**

๒๖๓. – ๒๖๔. ถ. พิธีอุปสมบทเริ่มต้นเมื่อใด ?

ต. บุรุษผู้ขออุปสมบท (ศาสนาเรียกว่าอุปสัมปทาเปกขะ) เข้าไปกล่าวคำขออุปสมบทท่ามกลางหมู่พระสงฆ์ ซึ่งมีพระอุปัชฌาย์เป็นประธาน เมื่อเขากล่าวจบ พระกรรมวาจาจารย์จะให้ไตรสรณาคมน์และศีล ๑๐ เพื่อบวชเขาเป็นสามเณรก่อน ต่อจากนั้น พระกรรมวาจาจารย์ และ พระอนุสาวนาจารย์ จะทำหน้าที่ซักถามเขาเฉพาะตัว (ลับหลังพระสงฆ์) และต่อหน้าพระสงฆ์ว่าเขามีคุณสมบัติครบถ้วนตามพระวินัยหรือไม่ ครั้นปรากฏว่าครบถ้วน พระกรรมวาจาจารย์ และ พระอนุสาวนาจารย์ก็จะแจ้งให้ที่ประชุมพระสงฆ์ทราบ โดยการสวดประกาศในที่ประชุมสงฆ์ ๔ ครั้งว่า "บุรุษผู้นี้มีคุณสมบัติครบถ้วนตามพระวินัยทุกประการ มาขออุปสมบทโดยมีพระอุปัชฌาย์เป็นผู้นำเข้ามานี้ ถ้าพระสงฆ์รูปใดไม่เห็นด้วยในการจะรับเขาเป็นพระภิกษุ จงกล่าวคำคัดค้านขึ้น ถ้าเห็นด้วยจงนั่งนิ่ง" เมื่อประกาศจบ ๔ ครั้งแล้ว ไม่มีพระภิกษุรูปใดคัดค้าน ผู้นั้นก็เป็นพระสงฆ์ พิธีนี้เรียกว่า "ญัตติจตุตถกรรม"

๒๖๕. **ถ.** กฎสำคัญอีก ๒ ข้อที่พระภิกษุต้องปฏิบัติ ได้แก่อะไร ?

ต. ได้แก่ "การดำรงชีวิตอย่างคนยากจน" และเว้นเด็ดขาดจาก "เมถุนธรรม" พระภิกษุก่อนการขออุปสมบทต้องมีอัฏฐบริขาร ๘ ประการ ซึ่งได้แก่ ไตรจีวร (สบง ๑ ตัว จีวร ๑ ตัว ผ้าสังฆาฏิ ๑ ตัว) มีดโกน บาตร หม้อกรองน้ำ เข็มเย็บผ้า รัดประคต เมื่ออุปสมบทแล้วอาจมีอติเรกจีวรสำหรับใช้สอยและบริขารอื่น ๆ ได้ตามพระวินัย

๒๖๖. **ถ.** การสารภาพความผิด (การแสดงอาบัติ) ต่อสาธารณชนกระทำเมื่อใด ?

ต. กระทำทุก ๆ ๑๕ วัน ในพิธีสวดพระปาฏิโมกข์ พระภิกษุทุกรูปจะสารภาพความผิด (แสดงอาบัติ) ต่อที่ประชุมสงฆ์ และต้องถูกลงโทษ (อาบัติ) ตามที่พระวินัยได้บัญญัติไว้

๒๖๗. **ถ.** ในชีวิตประจำวัน พระภิกษุต้องปฏิบัติอะไรบ้าง ?

ต. ในประเทศลังกา พระภิกษุลุกขึ้นจากที่นอนแต่เช้าก่อนเวลาอรุณ ทำความสะอาด กวาดพระวิหาร กวาดบริเวณรอบต้นโพธิ์ ที่ปลูกไว้ในบริเวณพระวิหาร ตักน้ำดื่มบรรจุที่ใส่ซึ่งตั้งไว้ข้างต้นโพธิ์

(สำหรับประชาชนได้ดื่ม) ต่อจากนั้นบำเพ็ญสมาธิ ออกจากสมาธิบูชาพระเจดีย์ สถูปหรือเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ต้นโพธิ์ ด้วยดอกไม้นานาพันธุ์ ครั้นได้เวลาอรุณ ครองจีวรออกบิณฑบาตภิกขาจารจากบ้านสู่บ้านในคามนิคมใกล้เคียงวัด กลับจากบิณฑบาต ล้างเท้าแล้วประกอบภัตตกิจ ต่อจากนั้นก็บำเพ็ญสมาธิต่อไป

๒๖๘. **ถ.** เราทั้งหลายต้องเชื่อมั่นว่าไม่มีการบูชาด้วยดอกไม้ของหอมใด ๆ จะมีค่าเท่ากับปฏิบัติบูชามิใช่หรือ ?

ต. การบูชาด้วยดอกไม้ของหอมโดยตัวของมันเองแล้วมิใช่เป็นบุญกุศล หากเป็นเพียงพิธีกรรมเท่านั้นเอง แต่ว่าถ้าหากว่าบุคคลผู้บูชาดอกไม้นั้น ได้กระทำลงไปซึ่งเป็นการแสดงออกแห่งความคารวะจากดวงใจอันเปี่ยมด้วยศรัทธา และความบริสุทธิ์ใจอย่างสูงสุด ต่อพระพุทธเจ้าผู้บริสุทธิ์แล้วไซร้ การบูชาด้วยดอกไม้ก็คือ ปฏิบัติบูชาอันสูงค่ายิ่งนั่นเอง

๒๖๙. **ถ.** นอกจากปฏิบัติตามข้อ ๒๗๐ ข้างต้นแล้ว พระภิกษุต้องปฏิบัติอะไรอีก ?

ต. พระภิกษุต้องศึกษาพระธรรมวินัย พอพระอาทิตย์ตกดิน ท่านจะกวาดพระอารามอีก เมื่อตามประทีปเรียบร้อย ก็ฟังคำอบรมสั่งสอนจากพระเถระสารภาพความผิดหรืออาบัติที่ได้ล่วงละเมิด

๒๗๐. **ถ.** สติปัฏฐาน (การตั้งสติ) ๔ ประการที่พระภิกษุต้องเพ่งพิจารณาอย่างจริงจังได้แก่อะไร ?

ต. (๑) **กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน** (การตั้งสติกำหนดพิจารณากายให้รู้เห็นตามความเป็นจริงว่า เป็นเพียงกายมิใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา)

(๒) **เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน** (การตั้งสติพิจารณาเวทนาให้รู้เห็นตามความเป็นจริงว่าเป็นเพียงเวทนาไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา)

(๓) **จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน** (การตั้งสติพิจารณาจิตให้รู้เห็นตามความเป็นจริงว่าเป็นเพียงจิตไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา)

(๔) **ธัมมานุปัสนาสติปัฏฐาน** (การตั้งสติพิจารณาธรรม ให้รู้เห็นตามความเป็นจริงว่าเป็นแต่เพียงธรรม ว่าธรรมข้อนั้น ๆ คืออะไรมีเจริญในตนแล้วหรือยัง)

๒๗๑. **ถ.** อะไรคือเป้าหมายของความเพียรพยายามอันสำคัญยิ่งใหญ่ ๔ ประการ ?

ต. ความเพียรอันยิ่งใหญ่ ๔ ประการ คือ

(๑) **สังวรปธาน** เพียรระวังความชั่วที่ยังไม่เกิดไม่ให้เกิด

(๒) **ปหานปธาน** เพียรละความชั่วที่เกิดแล้วให้หมดไป

(๓) **ภาวนาปธาน** เพียรบำเพ็ญความดีที่ยังไม่มีให้มีขึ้น

(๔) **อนุรักขนาปธาน** เพียรรักษาความดีที่มีแล้วให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป

เป้าหมายของความเพียร ๔ ประการดังกล่าวข้างต้นนี้คือการขจัดอกุศลธรรม พัฒนากุศลธรรม

๒๗๒. **ถ.** ดวงปัญญาที่เกิดขึ้นแก่พระภิกษุทั้งหลายผู้บรรลุสัจธรรมสูงสุด จะเรียกว่า "เหตุผล" หรือ "สัญญาณ" จึงจะถูกต้องที่สุด ?

ต. เรียกว่า "สัญญาณ" ถูกต้องที่สุด เพราะเป็น "ภาวะแห่งจิต" อันมีความรู้แจ่มแจ้งอย่างฉับพลันเมื่อจิตได้บรรลุ สัจธรรมตามที่ปรารถนาแล้ว

๒๗๓. **ถ.** ความพัฒนาแห่งจิตเช่นว่านี้เกิดขึ้นเมื่อใด ?

ต. เมื่อบุคคลได้บำเพ็ญฌานจนบรรลุฌานที่ ๔ แล้ว

๒๗๔. **ถ.** ในขั้นสุดท้ายของฌาน หรือ ภาวะที่จิตเป็นสมาธิอันแน่วแน่นั้น เราเชื่อได้หรือไม่ว่าดวงจิตขาวบริสุทธิ์หรือความคิดถูกควบคุมไว้ได้หมดแล้ว ?

ต. ไม่ใช่เช่นนั้นเลย เมื่อบรรลุฌาน ๔ จิตสำนึกของบุคคลมีพลังมหาศาล อำนาจทางจิตของเขาที่จะได้รับความรู้ก็มีมหาศาลเช่นกัน

๒๗๕. **ถ.** จะยกอุปมาอุปมัยมาอธิบายให้กระจ่างได้หรือไม่ ?

ต. ในภาวะจิตปกติ ทรรศนะแห่งความรู้ของคนมีขอบเขตจำกัด ดุจสายตาคนผู้เดินตามถนนท่ามกลางซอกขุนเขาสูงตระหง่าน ส่วนจิตที่อยู่ในฌานหรือสมาธิเป็นดุจสายตาของนกอินทรีย์ ซึ่งโผบินอยู่ในห้วงนภากาศสูงเทียมฟ้า ย่อมสามารถมองเห็นภูมิประเทศล่าง – ทั้งหมดได้โดยง่ายดาย

๒๗๖. **ถ.** คัมภีร์พระไตรปิฎกของเราได้กล่าวอธิบายถึงความสามารถข้อนี้ของพระพุทธเจ้าไว้หรือไม่ ?

ต. คัมภีร์มากหลายกล่าวอธิบายให้พวกเราทราบไว้ชัดเจนว่า *เป็นประเพณีของพระพุทธเจ้าในปัจฉิมยามราตรีก่อนรุ่งอรุณ พระพุทธเจ้าจะเข้าฌานตรวจดูอุปนิสัยของสัตว์ว่า บุคคลผู้พร้อมที่จะ*

ตรัสรู้สัจธรรมอยู่ ณ ที่ใด พระองค์ก็จะเสด็จไปโปรดเขา ณ ที่นั้น เมื่อมีประชาชนมาเข้าเฝ้าสดับพระธรรมเทศนา พระองค์ก็จะทรงตรวจวาระจิต และเพ่งพิจารณาวัตถุประสงค์ในจิตแล้วจึงแสดงพระธรรมเทศนาตรงตามอุปนิสัยของพวกเขา

บทที่ ๔
การบังเกิดขึ้นและการแผ่ขยายของ
พระพุทธศาสนา

---

๒๗๗. **ถ.** เกี่ยวกับจำนวนพุทธศาสนิกชนนั้น พระพุทธ-ศาสนายุคปัจจุบันเมื่อเปรียบเทียบกับศาสนิกชนของศาสนาอื่น ๆ มีจำนวนมากน้อยเท่าใด ?

ต. พุทธศาสนิกชนมีจำนวนมากกว่าศาสนิกชนของศาสนาอื่น ๆ แต่ละศาสนา

๒๗๘. **ถ.** มีปริมาณมากน้อยเพียงไร ?

ต. ประมาณ ๕๐๐ ล้านนี้เท่าประชากร ๕ ใน ๑๓ ส่วนของประชากรโลก

๒๗๙. **ถ.** มีสงครามนองเลือดที่ยิ่งใหญ่และประเทศต่างๆ มากน้อยเพียงใดที่ถูกพิชิต สารธารโลหิตแดงฉานของมนุษย์เคยหลั่งเลือดทาแผ่นดินมากน้อยเพียงใดในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ?

ต. *ประวัติศาสตร์ไม่เคยจารึกความหฤโหด และอาชญากรรมที่เกิดขึ้นเพราะการประกาศพระพุทธศาสนา เลยแม้แต่ครั้งเดียว เท่าที่พวกเราได้*

ทราบมา ไม่เคยมีหยาดโลหิตแม้แต่หยดเดียวหลั่งลงบนพื้นดิน

๒๘๐. **ถ.** เมื่อเป็นเช่นนี้ อะไรคือความลับในความสำเร็จแห่งการประกาศพระศาสนาอันน่ามหัศจรรย์เช่นนี้ ?

ต. มิใช่ความลับอะไรเลย นอกไปจากความดีเลิศในคำสอนของพระพุทธศาสนาเอง รากฐานแห่งสัจธรรมอันสามารถพิสูจน์ได้ด้วยสัจจะ คำสั่งสอนทางศีลธรรมอันสูงส่งของพระพุทธศาสนา และความเหมาะสมของพระพุทธศาสนาสำหรับความต้องการ (ทางจิต) ของมนุษยชาติ

๒๘๑. **ถ.** พระพุทธศาสนาได้รับการเผยแผ่โดยวิธีใด ?

ต. ตลอดเวลา ๔๕ ปีแห่งพระชนมายุในฐานะเป็นพระบรมครู พระพุทธเจ้าเสด็จไปยังนครน้อยใหญ่ตามนิคมต่าง ๆ ในประเทศอินเดียและสั่งสอนพระธรรมแก่ประชาชน พระองค์ทรงส่งพระสาวกทั้งหลายผู้ฉลาดที่สุดและดีที่สุด ออกไปประกาศพระศาสนาดุจเดียวกับพระองค์ทั่วอินเดีย

๒๘๒. **ถ.** พระพุทธเจ้าทรงส่งสาวกชุดแรกออกประกาศพระพุทธศาสนาเมื่อใด ?

ต. ในวันเพ็ญเดือนมาฆบูชา

๒๘๓. ถ. พระองค์ตรัสสอนพระสาวกเหล่านั้นอย่างไร ?

ต. พระพุทธเจ้าตรัสแก่พระสาวกทั้งหลายว่า **"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ขอเธอทั้งหลายจงท่องเที่ยวไปเถิดจงเที่ยวไปและสั่งสอนพระธรรม เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่มหาชนทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงนำสายธารแห่งสันติสุขไปมอบให้แก่ประชาชนทุกคน ขอเธอทั้งหลายจงอย่าได้ท่องเที่ยวไปในทิศเดียวกัน ๒ รูป...."**

๒๘๔. ถ. เหตุการณ์นี้เกิดก่อนยุคของศาสนาคริสเตียนนานเท่าใด ?

ต. ประมาณ ๖๐๐ ปีก่อนศาสนาคริสเตียน

๒๘๕. ถ. พระราชาทั้งหลายทรงให้พระบรมราชูปถัมภ์บ้างหรือไม่ ?

ต. นอกจากชาววรรณแพทย์และวรรณศูทร์แล้ว พระราชาและมหาราชาทั้งหลายพากันกลับพระทัยมานับถือพระพุทธศาสนา และใช้พระบรมเดชานุภาพของพระองค์ช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วย

๒๘๖. ถ. นักบุญจาริกทั้งหลายเล่า ?

ต. นักบุญจาริกผู้ทรงปัญญามากหลายจากต่างประเทศ พากันเดินทางมายังประเทศอินเดีย แล้วได้นำพระคัมภีร์พระไตรปิฎกและพระธรรมเดินทางกลับไปยังประเทศของตน ๆ เพราะฉะนั้น ประชาชาติต่าง ๆ มากหลายต่างพากันเลิกนับถือลัทธิเดิมของตน หันมานับถือพระพุทธศาสนาตามลำดับ

๒๘๗. **ถ.** การที่พระพุทธศาสนาตั้งมั่นอย่างนิรันดรเช่นนี้ โลกเป็นหนี้บุญคุณของผู้ใด ?

ต. โลกเป็นหนี้บุญคุณของพระเจ้าอโศกมหาราช บางครั้งก็เรียกว่า " **พระเจ้าปิยทัสสี** " หรือ " **พระเจ้าธรรมาโศก** " พระองค์เป็นราชโอรสของพระเจ้าพินธุสารกษัตริย์แคว้นมคธ เป็นราชภาคิไนยของพระเจ้าจันทรคุปต์วีรกษัตริย์ผู้สามารถขับไล่กองทัพกรีกออกไปจากอินเดียได้

๒๘๘. **ถ.** พระเจ้าอโศกมหาราชครองราชสมบัติสมัยใด ?

ต. ในศตวรรษที่ ๓ ก่อนคริสต์ศักราช ประมาณ พ.ศ. ๒๐๐ หลังพุทธปรินิพพาน นักประวัติศาสตร์ยังมีความเห็นแย้งกันในเรื่องกาลที่แน่นอนแห่งรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช แต่เรื่องนี้ไม่สำคัญมากนัก

๒๘๙. **ถ.** อะไรสร้างพระองค์เป็นพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่เช่นนั้น ?

ต. พระเจ้าอโศกมหาราชเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงมหิทธานุภาพมากที่สุด ในประวัติศาสตร์ของอินเดีย ในฐานะที่ทรงเป็นทั้งนักรบและรัฐบุรุษ แต่อัตลักษณ์อันสูงที่สุดของพระองค์ก็คือ การรักสัจจะและความยุติธรรม การให้ราชูปถัมภ์กับศาสนาต่าง ๆ ความยุติธรรมในการปกครองไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน ความมีพระทัยเมตตากรุณาต่อคนยากจนเข็ญใจ คนป่วย และปวงสรรพสัตว์ พระนามของพระองค์ ได้รับการบูชาเทิดทูนตั้งแต่ประเทศไซบีเรียจนถึงประเทศลังกา

๒๙๐. **ถ.** พระเจ้าอโศกมหาราชนับถือพระพุทธศาสนาตั้งแต่ประสูติหรือ ?

ต. ไม่ใช่ พระองค์ทรงเปลี่ยนมานับถือพระพุทธศาสนาในปีที่ ๑๐ หลังจากการขึ้นครองราชสมบัติแล้ว โดยการตอบปัญหาของนิโครธะ สามเณรผู้บรรลุพระอรหัตต์

๒๙๑. **ถ.** พระเจ้าอโศกมหาราชทรงบำเพ็ญอะไรเพื่อพระพุทธศาสนาบ้าง ?

ต. พระองค์ทรงกำจัดพระภิกษุผู้อลัชชีทั้งหลาย ส่งเสริมพระภิกษุผู้ปฏิบัติดี ทรงสร้างพระอาราม และสถูปเจดีย์ทั่วดินแดนของพระองค์ สร้างสวนสาธารณะ สร้างโรงพยาบาลสำหรับมนุษย์และสัตว์ เป็นอัครศาสนูปถัมภ์ในการทำสังคายนาพระธรรมวินัย ครั้งที่ ๓ ณ นครปาฏลีบุตร ส่งเสริมสตรีเพศให้ศึกษาปฏิบัติพระศาสนา ส่งพระสาวกผู้ทรงความรู้ไปประกาศพระพุทธศาสนา ณ ดินแดนกรีก ๕ ประเทศ และประเทศสัมพันธมิตรอื่น ๆ ตลอดจนราชาแคว้นต่าง ๆ ของอินเดีย พระองค์ทรงสร้างพระสถูปเจดีย์ไว้ ณ สังเวชนียสถาน ๔ ตำบล คือ กบิลพัสดุ์ พุทธคยา อิสิปตนะ และกุสินารา ใช่แต่เท่านั้นก็หามิได้ ยังสร้างสถูปเจดีย์นับพัน ๆ แห่งทั่วชุมชนในอินเดีย

๒๙๒. **ถ.** อะไรคือข้อพิสูจน์ที่ดีที่สุดที่ยังเหลืออยู่อันแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์อันสูงส่งของพระองค์ ?

ต. เมื่อไม่กี่ปีมานี้ ทั่วประเทศอินเดีย มีการค้นพบศิลาจารึก ๑๔ หลักของพระเจ้าอโศกมหาราช ที่จารึกไว้บนแผ่นหินบนภูเขา ศิลาจารึก ๘ หลักจารึกไว้ที่เสา ซึ่งสร้างประดิษฐานไว้ตามคำสั่งของพระองค์

ศิลาจารึกเหล่านั้นได้เป็นเครื่องพิสูจน์เด่นชัดว่า พระองค์เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่ง ในบรรดากษัตริย์ผู้เฉลียดฉลาดที่สุด พระทัยสูงที่สุดเท่าที่เคยมีดำรงชีวิตในโลกนี้

๒๙๓. **ถ.** ศิลาจารึกเหล่านี้ได้ประกาศคุณลักษณ์อะไรแก่พระพุทธศาสนาบ้าง ?

ต. ศิลาจารึกแสดงให้ชาวโลกทราบว่า *พระพุทธศาสนานั้นเป็นศาสนาแห่งความอดทนอันสูงส่ง ศาสนาแห่งภราดรภาพสากล ศาสนาแห่งความถูกต้องและความยุติธรรม ไม่มีความเห็นแก่ตัวอันเลวทราม ไม่มีการถือลัทธิ หรือการไร้ความอดทน ศิลาจารึกเหล่านั้นมีอิทธิพลมหาศาลต่อการนับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งนักปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ชาวตะวันตกทั้งหลายปฏิบัติอยู่ในเวลานี้*

๒๙๔. **ถ.** พระเจ้าธรรมาโศก หรือพระเจ้าอโศกมหาราชทรงกระทำอะไรแก่พระพุทธศาสนาซึ่งจัดว่าเป็นของขวัญอันล้ำค่าที่สุด ?

ต. พระองค์ทรงส่งพระมหินทร์ราชโอรส และเจ้าหญิงสังฆมิตตาราชธิดาที่รักทั้งสองพระองค์เดินทางไปประกาศพระพุทธศาสนา ณ ประเทศลังกา

๒๙๕. **ถ.** ข้อเท็จจริงนี้ถูกจารึกอยู่ในประวัติศาสตร์ของประเทศลังกาหรือไม่ ?

ต. จารึกไว้ซิ ! เจ้าหญิงสังฆมิตตาทรงนำกิ่งต้นมหาโพธิ์ ที่พระพุทธเจ้าประทับนั่งตรัสรู้ไปปลูกไว้ในประเทศลังกาด้วย ต้นศรีมหาโพธิ์ต้นนี้ ปัจจุบันก็ยังคงมีอยู่

๒๙๖. **ถ.** ปลูกไว้ ณ ที่ใด ?

ต. ปลูกไว้เมืองอนุราธปุระ ประวัติศาสตร์ของต้นศรีมหาโพธิ์ถูกพิทักษ์รักษาไว้โดยทางราชการจนถึงปัจจุบัน ปลูกเมื่อ ๓๐๖ ปีก่อนคริสต์ศักราช นับเป็นต้นไม้ประวัติศาสตร์อันเก่าแก่ที่สุดของโลกทีเดียว

๒๙๗. **ถ.** สมัยนั้นเป็นรัชสมัยของพระมหากษัตริย์พระองค์ใด ?

ต. เป็นรัชสมัยของพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ พระนางอนุลาอัครมเหสีของพระองค์ ทรงเชิญเจ้าหญิงสังฆมิตตาไปประเทศลังกาเพื่อประดิษฐานภิกษุณีวงศ์

๒๙๘. **ถ.** ใครเดินทางมากับเจ้าหญิงสังฆมิตตาบ้าง ?

ต. นางภิกษุณีหลายรูปเดินทางมากับเจ้าหญิง กาลต่อมาเจ้าหญิงสังฆมิตตาได้ประกอบพิธีบวชพระนาง

อนุสากับนางสนมมากหลาย ตลอดจนสาวพรหมจารีอีก ๕๐๐ คน เป็นนางภิกษุณี

๒๙๙. **ถ.** เราสามารถค้นหาหลักฐานผลงานในต่างประเทศของคณะสมณทูตของพระเจ้าอโศกมหาราชได้หรือไม่ ?

ต. ราชโอรสและราชธิดาของพระเจ้าอโศกมหาราชนำพระพุทธศาสนาไปประเทศลังกา พระสงฆ์สาวกอื่น ๆ นำพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ยังภาคเหนือของประเทศอินเดีย ไปยังรัฐอินเดีย ๑๔ รัฐ นอกดินแดนของพระเจ้าอโศกมหาราชเองไปเผยแผ่ยังรัฐกรีก ๕ รัฐ พระเจ้าอโศกมหาราชทรงกระทำสนธิสัญญาแก่กัน อนุญาตให้พระสงฆ์ประกาศพระพุทธศาสนาได้ในรัฐของตน ๆ

๓๐๐. **ถ.** กษัตริย์ทั้ง ๕ พระองค์ที่นับถือพระพุทธศาสนานั้นคือใครบ้าง ?

ต. (๑) **พระเจ้าแอนติโอคัส** (Antiochus) แห่งซีเรีย

(๒) **พระเจ้าปโตเลมี** (Ptolomy) แห่งอียิปต์

(๓) **พระเจ้าแอนติโกนัส** (Anitgonus) แห่งเมซิโดเนีย

(๔) พระเจ้าเมอร์คัส (Mergas) แห่งไซเรน

(๕) พระเจ้าอเลกซานเดอร์ (Alexander) แห่งเอบิคอส

๓๐๑. **ถ.** เราทราบหลักฐานเหล่านี้ได้จากที่ใด ?

ต. จากศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราชเอง พระองค์ตรัสสั่งให้จารึกไว้บนแผ่นศิลาและเสาศิลา เสาศิลาเหล่านี้ยังคงตั้งอยู่ ทุกคนผู้ปรารถนาจะไปดูสถานที่เหล่านั้น ย่อมเห็นได้ด้วยตาตนเอง

๓๐๒. **ถ.** พระพุทธธรรมได้แทรกเข้าไปในความคิดของชาวตะวันตก โดยอาศัยภราดรภาพทางศาสนาตะวันตกนิกายใด ?

ต. นิกาย Therapeats แห่งอียิปต์และนิกาย Esenes of Palestine

๓๐๓. **ถ.** พระไตรปิฎกถูกนำเข้าไปในประเทศจีนเมื่อใด ?

ต. ประมาณศตวรรษที่๒ หรือที่ ๓ ก่อนคริสต์ศตวรรษ คัมภีร์สมันตปาสาทิกาและคัมภีร์สารัตถทีปนีกล่าวว่าพระสงฆ์ ๕ รูปของพระเจ้าธรรมาโศกราชถูกส่งไปแคว้น ๕ แคว้นของประเทศจีน

๓๐๔. **ถ.** พระพุทธศาสนาลัทธิมหายานจากประเทศใดเข้าไปสู่ประเทศเกาหลีเมื่อใด ?

ต. พระพุทธศาสนาลัทธิมหายานจากประเทศจีนเข้าไปประเทศเกาหลีในปี ค.ศ. ๓๗๒

๓๐๕. **ถ.** พระพุทธศาสนาลัทธิมหายานจากประเทศไหนเข้าไปสู่ประเทศญี่ปุ่น ?

ต. จากประเทศเกาหลีเข้าไปสู่ประเทศญี่ปุ่นในปี ค.ศ. ๕๕๒

๓๐๖. **ถ.** จากประเทศไหนและเมื่อใดพระพุทธศาสนาลัทธิมหายานแผ่เข้าไปสู่แหลมอินโดจีน ประเทศจีน ไต้หวัน ชวา มองโกเลีย ยอร์คกันด์ (Yorkand) บัลก์ (Bolk) โบขะระ (Bakhara) อาฟฆานิสถาน และประเทศเอเซียกลางอื่น ๆ อีก ?

ต. ประมาณศตวรรษที่ ๔ หรือที่ ๕ แห่งคริสต์ศักราช

๓๐๗. **ถ.** พระพุทธศาสนาแผ่จากประเทศลังกาไปสู่ประเทศใด และเมื่อใด ?

ต. ไปสู่ประเทศพม่าใน ค.ศ. ๔๕๐ จากนั้นเข้าสู่อาระกัน ประเทศกัมพูชา และเปกู ในศตวรรษที่ ๗ (ค.ศ. ๖๓๘) เข้าสู่ประเทศไทย และจากนั้นเป็นต้นมาพระพุทธศาสนาได้กลายเป็น "ศาสนาประจำชาติ" ของประเทศไทยมาตราบเท่าทุกวันนี้

๓๐๘. **ถ.** พระพุทธศาสนาลัทธิมหายานซึ่งออกจากแคว้น

แคชเมียร์ไปสู่ประเทศจีนแล้ว แผ่ไปยังประเทศใดอีก ?

ต. ไปประเทศธิเบต และประเทศเนปาล

๓๐๙. **ถ.** พระพุทธศาสนาซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นศาสนาที่แพร่-หลายไปทั่วประเทศอินเดีย เพราะเหตุใดปัจจุบันนี้จึงสูญไปจากประเทศอินเดียเล่า ?

ต. กาลครั้งแรกพระพุทธศาสนา คำสั่งสอนของพระ-พุทธเจ้าบริสุทธิ์และสูงส่งยิ่งนัก พระสงฆ์ สาวกเปี่ยมด้วยคุณธรรม ปฏิบัติพระวินัยเคร่งครัด พระ-พุทธศาสนาจึงพิชิตดวงใจทุกดวง และแผ่สันติสุขไปทั่วชาติต่าง ๆ มากหลาย ดุจแสงอาทิตย์ยามรุ่งอรุณส่งชีวิตให้แก่มวลดอกไม้นานาพันธุ์ แต่เมื่อหลายศตวรรษผ่านพ้นไปคนเลวได้รับการอุปสมบทเป็นพระภิกษุเข้ามามากมาย คณะสงฆ์ร่ำรวยมหา-ศาลพากันละเลยพระวินัย และคุณธรรม หันเหไปหมกมุ่นในโลกียสุข สัทธรรมปฏิรูปเกิดมีขึ้น ชาติอินเดียเลยทิ้งพระพุทธศาสนา

๓๑๐. **ถ.** สิ่งที่กล่าวมาใน ค.ศ. ๙ หรือ ค.ศ. ๑๐ ได้โค่นล้มพระพุทธศาสนาลงใช่หรือไม่ ?

ต. ใช่แน่นอน !

๓๑๑. ถ. นอกไปจากความเสื่อมโทรมแห่งคุณธรรมในจิตใจของพระภิกษุและความเสื่อมทางวินัยของคณะสงฆ์ ปฏิกิริยาของประชาชนหันเหจากอุดมการณ์อันสูงส่งของมนุษย์กลับมาเป็นการนับถือสิ่งต่าง ๆ อันไร้เหตุผล ซึ่งเป็นพลังโค่นล้มพระพุทธศาสนาแล้ว ยังมีอะไรอีกบ้าง ?

ต. กล่าวกันว่า กองทัพชาวมุสลิมเข้ารุกรานอินเดีย เมื่อมีชัยเหนือดินแดนส่วนใหญ่ของอินเดีย ก็ได้ทำลายล้างพระพุทธศาสนาในทุกหนทุกแห่ง

๓๑๒. ถ. ชาวมุสลิมได้กระทำพฤติกรรมโหดเหี้ยมทารุณอย่างใดบ้าง ?

ต. พวกเขาได้เผาผลาญ ทำลายวัดวาอารามทุกแห่ง ประหารพระภิกษุมากมายมหาศาล เผาคัมภีร์พระไตรปิฎก

๓๑๓. ถ. คัมภีร์พระพุทธศาสนาในประเทศอินเดียถูกเผาผลาญสูญไปหมดสิ้นหรือไม่ ?

ต. ไม่หมดดอก พระภิกษุผู้ที่หลบหนีรอดชีวิต ได้หนีข้ามดินแดนไปยังประเทศธิเบต และดินแดนที่

ปลอดภัยอื่น ๆ ท่านได้นำคัมภีร์พระพุทธศาสนาติดตัวไปด้วย

๓๑๔. **ถ.** ปัจจุบันนี้คัมภีร์เหล่านั้นถูกค้นพบแล้วหรือไม่ ?

ต. มีการค้นพบแล้ว บัณฑิตชาวเบงคอลผู้มีชื่อเสียงคือ ไร พาเนอร์ สะรัท จันทร ดาส พบคัมภีร์จำนวนร้อย ๆ เล่ม ในห้องสมุดต่าง ๆ ของวัด ในประเทศธิเบต ได้นำคัมภีร์ที่สำคัญที่สุดบางเล่มกลับมายังอินเดีย ปัจจุบันนี้รัฐบาลอินเดียกำลังคัดลอกและพิมพ์คัมภีร์เหล่านั้นอยู่

๓๑๕. **ถ.** เรามีเหตุผลที่ทำให้เชื่อได้ว่าคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธศาสนาในยุคแรกได้ถูกพิทักษ์รักษาไว้อย่างดีที่สุด และมีข้อบกพร่องน้อยที่สุด มีอยู่ในประเทศใด ?

ต. ในประเทศลังกา หนังสือเอนไซโครพิเดีย บริเตน-นิกา เขียนอธิบายไว้ว่า "ในเกาะลังกานี้ โดยเหตุผลพิเศษมากหลาย พระพุทธศาสนายังคงความบริสุทธิ์ผุดผ่องสืบต่อมาจนถึงยุคปัจจุบัน"

๓๑๖. **ถ.** ในยุคปัจจุบัน ประเทศลังกาเคยมีการชำระพระ-ไตรปิฎกบ้างหรือไม่ ?

ต. เคยมี การชำระพระวินัยปิฎกโดยละเอียดรอบคอบ

ได้กระทำใน ค.ศ. ๑๘๗๕ โดยสังคายนาของพระภิกษุผู้ทรงแก่เรียน ซึ่งมีพระสุมังคละ ปรธานะสถวีระ เป็นประธาน

๓๑๗. **ถ.** เคยมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นฉันท์มิตรเพื่อประโยชน์แห่งพระพุทธศาสนา ระหว่างพุทธศาสนิกชนนิกายเถรวาท กับนิกายมหายานบ้างหรือไม่ ?

ต. ในปี ค.ศ. ๑๘๙๑ ความพยายามอย่างสำเร็จผลได้ถูกกระทำขึ้น โดยการจัดให้ประธานนายกของทั้งสองนิกายประชุมร่วมกัน เพื่อพิจารณาหลักการ ๑๔ ข้อ ซึ่งเป็นคำสอนขั้นพื้นฐานที่นิกายทั้งสองได้ยอมรับและสั่งสอนกันมา หลักคำสอน ๑๔ ข้อนี้ พันเอก ออลคอตต์ เป็นยกผู้ร่าง ได้ถูกแปลเป็นภาษาพม่า ลังกา และญี่ปุ่น โดยละเอียด ที่ประชุมได้อภิปรายกันทีละข้อ ๆ ในที่สุดที่ประชุมลงมติรับรองเป็นเอกฉันท์ ประมุขสงฆ์คนสำคัญของนิกายต่าง ๆ จึงลงนามรับรอง และพิมพ์เผยแพร่ในเดือนมกราคม ๑๘๙๒

๓๑๘. **ถ.** มีผลดีอะไรเกิดขึ้นบ้างจากการกระทำดังกล่าว ?

ต. ผลดีก็คือก่อให้เกิดความเข้าใจดีต่อกันระหว่างนิกาย

เถรวาทและนิกายมหายาน พระภิกษุและสามเณร ชาวญี่ปุ่นจำนวนมากได้พากันเดินทางไปประเทศลังกาเพื่อศึกษาภาษาบาลี และภาษาสันสกฤต

๓๑๙. ถ. มีเครื่องบ่งชี้หรือไม่ว่าพระพุทธศาสนากำลังเป็นที่สนใจของประชาชนในประเทศที่มิได้นับถือพระ-พุทธศาสนา ?

ต. มีเครื่องบ่งชี้มากหลายในเรื่องนี้ การแปลคัมภีร์อันล้ำค่าปรากฏขึ้นมากมาย บทความอธิบายพระพุทธศาสนา วารสารและหนังสือพิมพ์ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา กำลังถูกจัดพิมพ์กัน พระสูตรอันดีเลิศจากต้นฉบับเดิม ถูกนักเขียนผู้มีชื่อเสียงแปลพิมพ์เผยแผ่ออกจากโรงพิมพ์ ผู้บรรยายทั้งที่เป็นพุทธศาสนิกชนและมิใช่พากันอภิปรายเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาให้ผู้ฟังจำนวนมากฟังในประเทศต่าง ๆ ในตะวันตก พระพุทธศาสนาลัทธิมหายานของประเทศญี่ปุ่น คือ นิกายชินชู ได้เปิดศูนย์เผยแผ่ที่โฮนูลูลู ซานฟรานซิสโก สคราเมนโต และเมืองอื่น ๆ ในอเมริกา

๓๒๐. ถ. หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ๒ ข้อ อะไรบ้างที่เป็นจุดสนใจสำคัญของชาวตะวันตก ?

ต. ได้แก่หลักที่ว่าด้วย

(๑) **กฎแห่งกรรม**

(๒) **หลักการเวียนว่ายตายเกิด**

จำนวนชาวตะวันตกที่เชื่อคำสอน ๒ ข้อนี้ เพิ่มจำนวนขึ้นรวดเร็วอย่างน่าประหลาดใจ

๓๒๑. ถ. อะไรเชื่อกันว่าเป็นคำอธิบายแห่งปรากฏการณ์ข้อนี้?

ต. หลักการ ๒ ข้อนั้นตรงกับสัญชาตญาณแห่งความยุติธรรมตามธรรมชาติ และความมีเหตุผลอันประจักษ์แจ้งโดยตัวของมันเอง เหมือนกับคน ๆ นั้น โดยมิใช่เป็นตัวตนจริง ๆ เลย

บทที่ ๕

พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์

---

๓๒๒. **ถ.** พระพุทธศาสนามีสิทธิ์ที่จะได้รับการพิจารณาว่าเป็น "ศาสนาแห่งวิทยาศาสตร์" หรืออาจจำแนกเป็น "ศาสนาที่ได้รับการดลบันดาล จากพระเจ้า" ?

ต. พระพุทธศาสนามิใช่ศาสนาที่ได้รับการดลบันดาลจากพระเจ้าแน่นอน พระพุทธเจ้ามิได้ทรงสั่งสอนเช่นนั้น ทั้งมิได้ถูกให้ทำให้เข้าใจว่าเป็นเช่นอีกด้วย ตรงกันข้าม พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนพระพุทธ-ศาสนาในฐานะเป็นการสั่งสอนสัจธรรมนิรันดร ซึ่งพระพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีตได้เคยสั่งสอนมาแล้วดุจพระองค์เหมือนกัน

๓๒๓. **ถ.** จงบอกให้ทราบว่าพระสูตรอะไรที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนพวกเรามิให้เชื่อการดลบันดาลใด ๆ ที่สมมติกันว่ามีอยู่ โดยปราศจากการทดสอบสิ่งนั้น ๆ ด้วยการหาเหตุผลทางปัญญาและประสบการณ์ของเราเสียก่อน ?

ต. ทรงสั่งสอนไว้ในกาลามสูตรแห่งคัมภีร์องคุตรนิกาย

๓๒๔. **ถ.** พุทธศาสนิกชนทั้งหลายยอมรับทฤษฎีที่ว่า พระเจ้า–ผู้สร้างได้สร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้นจากความว่างเปล่าหรือไม่ ?

ต. พระพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนว่า มีของ ๒ สิ่งที่ไร้ปฐมเหตุ (หาสาเหตุไม่ได้) คือ (๑) **อากาศ** และ (๒) **นิพพาน** โดยกระบวนการแห่งกฎ ว่าด้วยความเคลื่อนไหว ทุกสิ่งเกิดจากอากาศคงสภาพอยู่ระยะหนึ่งแล้วก็สลายตัวไปตามสภาวะของมัน ไม่มีสิ่งใดจะเกิดจาก "ความว่างเปล่า" พวกเรา–พุทธศาสนิกชนทั้งหลายไม่เชื่อเรื่องปาฏิหารย์ เพราะฉะนั้นพวกเราจึงปฏิเสธการสร้างสรรค์ ของพระเจ้าและไม่อาจยอมรับรองว่ามีสิ่งใดสิ่งหนึ่งถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาจากความว่างเปล่า ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ในภาวะแห่งการเปลี่ยนแปลง เปลี่ยนแปลงไปแล้วก็เกิดการปฏิรูปซึ่งรูปลักษณะใหม่ขึ้นมา สืบต่อเรื่อยไปตามกระบวนการแห่งกฎวิวัฒนาการ

๓๒๕. **ถ.** พระพุทธศาสนาขัดแย้งกับกระบวนการการศึกษาและการศึกษาทางวิทยาศาสตร์หรือเปล่า ?

ต. ไม่ขัดแย้งกันเลย ในสิงคาโลวาทสูตร พระพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนว่าหน้าที่ประการหนึ่งของครูอาจารย์

ที่ต้องกระทำต่อศิษย์ก็คือ "การสั่งสอนวิชาการต่าง ๆ" คำสั่งสอนขั้นสูงของพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้สำหรับบุคคลผู้เฉลียวฉลาด ผู้เป็นนักคิดและมีดวงตาเห็นธรรม

๓๒๖. **ถ.** ท่านสามารถแสดงหลักฐานข้อพิสูจน์ต่อไปอีกได้หรือไม่ว่า พระพุทธศาสนานั้นตรงกับหลักวิชาของวิทยาศาสตร์ ?

ต. คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ายืนยันว่ามนุษยชาตินั้นมีคุณลักษณะกำเนิดแตกต่างกัน จึงเกิดมีหลักว่าด้วยความแตกต่างกันระหว่างมนุษย์ เหตุนี้บุคคลบางคนจึงสามารถเกิดมี "**ดวงตาเห็นธรรม**" (Wisdom) และ "บรรลุพระนิพพาน" ได้รวดเร็วกว่าบุคคลอื่น ๆ

๓๒๗. **ถ.** มีคำสั่งสอนอะไรอีก ?

ต. พระพุทธศาสนาสนับสนุนคำสอนว่าด้วยสภาพอันถูกทำลายไม่ได้รองพลังงาน

๓๒๘. **ถ.** เมื่อเป็นเช่นนั้น พระพุทธศาสนาควรจะเรียกว่าเป็น "แผนภูมิทางวิทยาศาสตร์" หรือ "ประมวลหลักศีลธรรม" ?

ต. ถ้าจะกล่าวให้ถูกต้องแล้ว พระพุทธศาสนาเป็น

ปรัชญาทางศีลธรรมอันบริสุทธิ์ ระบบจริยศาสตร์ และ ระบบอภิปรัชญาสูงสุด พระพุทธศาสนาเน้นหนักด้วยปฏิบัตินิยม เหตุนี้เมื่อพระภิกษุมาลุงกยะทูลถามพระพุทธเจ้าเรื่องกำเนิดของโลก พระพุทธเจ้าจึงไม่ตรัสตอบปัญหา

๓๒๙. **ถ.** ทำไมพระพุทธเจ้าจึงไม่ตรัสตอบปัญหาของพระภิกษุมาลุงกยะ ?

ต. เพราะพระองค์ทรงถือว่า เป้าหมายสำคัญของคนเรานั้น ควรอยู่ที่การเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ตามสภาพความเป็นจริงของมันที่มีอยู่รอบตัวเรา แล้วพยายามทำสิ่งต่าง ๆ ให้มีมากขึ้น ๆ ไป ไม่ควรจะไปเสียเวลากับการคิดเดาเรื่องราวต่าง ๆ อันไร้สาระ

๓๓๐. **ถ.** พุทธศาสนิกชนจะอธิบายให้เหตุผลอย่างไรในกรณีที่บิดามารดาเป็นคนเลวแล้วมีบุตรธิดาเป็นคนดี ส่วนบิดามารดาเป็นคนดีกลับมีบุตรธิดาเป็นคนเลว ?

ต. ข้อนี้เป็นเพราะผลกรรมอันสัมพันธ์กันระหว่างบิดามารดากับบุตรนั่นเอง ทุกคนอาจได้รับผลกรรมดีหรือกรรมชั่ว เหตุนี้ความสัมพันธ์ผิดปกติจึงเกิดขึ้นในปัจจุบันชาติน

๓๓๑. **ถ.** มีคำกล่าวเกี่ยวกับพระวรกายของพระพุทธเจ้ามีรังสีออกมาหรือไม่ ?

ต. มี ! รังสีทิพย์เปล่งออกจากพระวรกายของพระพุทธ-เจ้าด้วยอำนาจความบริสุทธิ์ของพระองค์

๓๓๒. **ถ.** ภาษาบาลีเรียกว่าอะไร ?

ต. เรียกว่า "**พุทธรังสี**" รัศมีของพระพุทธเจ้า

๓๓๓. **ถ.** รัศมีของพระพุทธเจ้ามีกี่สี ?

ต. มี ๖ สี

๓๓๔. **ถ.** สีอะไรบ้าง ?

ต. ได้แก่

(๑) **นิละ** (สีเขียวเหมือนดอกอัญชัน)

(๒) **ปีตะ** (สีเหลืองเหมือนหรดาลทอง)

(๓) **โลหิตะ** (สีแดงเหมือนดอกตะวันอ่อน)

(๔) **โอทาตะ** (สีขาวเหมือนแผ่นเงิน)

(๕) **มัญเชฏฐะ** (สีหงสบาทเหมือนดอกหงอนไก่)

(๖) **ปภัสสระ** (สีเลื่อมพรายเหมือนแก้วผลึก)

๓๓๕. **ถ.** บุคคลอื่น ๆ เปล่งรัศมีได้หรือไม่ ?

ต. ได้ ! พระอรหัตต์ (เจโตวิมุติ) ทุกองค์เปล่งรัศมีกายได้ทั้งสิ้น ความจริงแล้วรัศมีจะทวีพลังแรงกล้า

มากขึ้นตามลำดับสัมพันธ์ส่วนแห่งความพัฒนาทางจิตที่มีมากขึ้น ๆ

๓๓๖. **ถ.** เราสามารถดูสีเหล่านี้ที่ทำแสดงไว้ได้ ณ ที่ใด ?

ต. ดูได้จากทุกวัดที่เขียนพระพุทธรูปไว้ สิ่งเหล่านี้ปรากฏในผืนธงพระพุทธศาสนา ซึ่งทำขึ้นครั้งแรกในประเทศลังกา แต่ปัจจุบันนี้ประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาทั่วโลกได้นิยมใช้ธงนี้

๓๓๗. **ถ.** พระพุทธเจ้าได้ตรัสเรื่องรัศมีพระวรกายไว้ในพระสูตรใด ?

ต. ตรัสไว้ในมหาปรินิพพานสูตร พระอานนท์พุทธอุปัฏฐาก เมื่อเห็นรัศมีผ่องใสออกจากพระวรกายของพระพุทธเจ้า จึงได้ทูลเรื่องนี้ พระพุทธเจ้าตรัสแก่พระอานนท์ว่า รัศมีจะเกิดขึ้น ๒ ครั้ง คือ (๑) ราตรีกาลที่ทรงตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ (๒) ราตรีที่จะเสด็จดับขันธ์ปรินิพพาน

๓๓๘. **ถ.** เราจะศึกษาได้ในคัมภีร์เล่มใดบ้างที่กล่าวว่า พระพุทธเจ้าในอดีตก็มีพระรัศมีเปล่งออกจากพระวรกาย ?

ต. ปรากฏในพระประวัติของสุเมธพุทธเจ้า และทีปังกรพุทธเจ้า ในนิทานกถาแห่งคัมภีร์ชาดก ซึ่ง

เป็นเรื่องชีวิตในอดีตชาติของสิทธัตถะ โคตมะ โพธิสัตว์

๓๓๙. **ถ.** อธิบายข้อนี้ได้อย่างไร ?

ต. ดุจทรงกรมแห่งความลึกของน้ำ

๓๔๐. **ถ.** ชาวอินเดียเรียกว่าอะไร ?

ต. เรียกว่า "เตชะ" (เดช) รัศมีของเตชะที่กระจายออกมานี้เรียกว่า "ปรากาษะ"

๓๔๑. **ถ.** ชาวยุโรปเรียกว่าอะไร ?

ต. เรียกว่า "รังสีของมนุษย์" (Human Radiance)

๓๔๒. **ถ.** นักวิทยาศาสตร์คนสำคัญ ๆ ทั้งหลายได้เคยค้นพบรังสีของมนุษย์จากการทดลองทางวิทยาศาสตร์บ้างหรือไม่ ?

ต. บารอน วอน ไรเคนแบค (Baron Von Reichenbadh) เป็นผู้ค้นพบปรากฏการณ์เช่นว่านี้ รายละเอียดการทดลองของเขาเขียนบรรยายไว้โดยละเอียดในหนังสือ Researches พิมพ์ในปี ค.ศ. ๑๘๔๔ – ๕ ดร. บาราดุค (Baraduc) แห่งนครปารีส นักวิทยาศาสตร์นามอุโฆษของโลกถ่ายรูป "รังสี" นี้ได้ด้วยตนเอง

๓๔๓. **ถ.** รังสีนี้เป็น "ปาฏิหาริย์" หรือเป็น "ปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ"

ต. เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ พิสูจน์ได้แน่นอนว่ามิไม่แต่เฉพาะร่างกายมนุษย์เท่านั้น แม้สัตว์ ต้นไม้ใหญ่ ต้นพืช และก้อนหินก็มีรังสีนี้เช่นกัน

๓๔๔. **ถ.** ในกรณีของพระพุทธเจ้า หรือพระอรหันต์มีอะไรเป็นพิเศษในเรื่องนี้บ้างไหม ?

ต. รัศมีของพระพุทธเจ้าย่อมสว่างไสวและแผ่ไปไกลมากกว่ารังสีของบุคคลอื่น เพราะรัศมีคือผลประจักษ์แห่งความพัฒนาทางจิตอันสูงสุดในอำนาจแห่งฤทธิ์ รัศมีเช่นกล่าวนี้มีประชาชนชาวลังกาเคยเห็นบ่อย ๆ ว่าเปล่งออกมาจากพระเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

๓๔๕. **ถ.** ศาสนิกชนของศาสนาอื่นๆนอกจากพระพุทธศาสนาและศาสนาฮินดู เชื่อเรื่องรังสีหรือไม่ ?

ต. เชื่อแน่นอน ภาพวาดต่าง ๆ ของจิตรกรชาวคริสเตียน รังสีนี้แสดงให้ปรากฏเป็นแสงที่เปล่งออกจากร่างกายของบุคคลผู้บริสุทธิ์ของศาสนาของเขา

๓๔๖. **ถ.** มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ใด ๆ บ้างหรือไม่ที่

สนับสนุนทฤษฎีปัจจุบัน เรื่องการแนะทางสกดจิต ?

ต. มีปรากฏอยู่ในเรื่องของพระจูฬปันถก ซึ่งเล่าไว้ในอรรถกถาบาลีคัมภีร์ธรรมปัฏฐกถา

๓๔๗. **ถ.** จงเล่ารายละเอียดให้ทราบด้วย ?

ต. พระจูฬปันถกเป็นพระอรหันต์ ในวันที่บรรลุพระอรหันต์นั้น พระพุทธเจ้าส่งคนไปบอกให้ท่านมาเข้าเฝ้า พอไปถึงพระวิหาร พบว่ามีพระภิกษุชุมนุมกันเต็มพระวิหาร จำนวนถึง ๓๐๐ รูป ทุกรูปมีรูปร่างเหมือนพระจูฬปันถก ชายคนนั้นจึงถามว่า ท่านรูปใดเป็นพระจูฬปันถก พระภิกษุทั้งหมดตอบพร้อมกันว่า "อาตมาคือพระจูฬปันถก"

๓๔๘. **ถ.** ชายคนนั้นทำอย่างไรกับเหตุการณ์เช่นนี้ ?

ต. ด้วยความว้าวุ่นใจ เขากลับมากราบทูลพระพุทธเจ้า

๓๔๙. **ถ.** พระพุทธเจ้าตรัสสั่งให้เขาทำอย่างไรต่อไป ?

ต. ตรัสสั่งให้กลับไปยังพระวิหารอีก ถ้าเหตุการณ์อย่างเดียวกันเกิดขึ้น จงจับมือของพระภิกษุรูปที่กล่าวว่า "อาตมาคือพระจูฬปันถก" ก่อนพระภิกษุรูปอื่น ชายคนนั้นได้ปฏิบัติดังกล่าว และนำพระ-

จูฬปันถกมาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงทราบว่าพระจูฬปันถกแสดงปาฏิหาริย์ให้ปรากฏแก่ชายคนนั้น

๓๕๐. **ถ.** อำนาจปาฏิหาริย์เช่นว่านี้ ภาษาบาลีเรียกว่าอะไร ?

ต. เรียกว่า "มโนมยิทธิ"

๓๕๑. **ถ.** รูปมายาของพระอรหันต์เป็นตัวตนจริงหรือ ? รูปเหล่านี้มีเนื้อหนังมังสาที่ชายผู้ไปตามพระจูฬปันถกสามารถจับต้องได้หรือ ?

ต. ไม่ใช่เช่นนั้นดอก รูปกายเหล่านี้เป็นเพียงภาพมายาอันเกิดขึ้นในดวงจิตของเขา เกิดจากอำนาจแห่งเจตจำนงที่ได้รับการฝึกฝน (ของพระจูฬปันถก) ครอบงำดวงจิตของชายคนนั้น

๓๕๒. **ถ.** ท่านจะอธิบายเปรียบเทียบเรื่องนี้อย่างไร ?

ต. เปรียบได้กับเงาของคนในกระจกเงา

๓๕๓. **ถ.** การสร้างภาพมายาให้เกิดในดวงจิตของคนส่งข่าวผู้นั้นอะไรเป็นหลักการที่จำเป็น ?

ต. พระจูฬปันถกเพ่งกระแสจิตให้เกิดภาพรูปร่างของท่านลงไปยังสมองที่ไวต่อความรับรู้อารมณ์ของชายส่งข่าว

๓๕๔. **ถ.** กระบวนการนี้เรียกว่าอะไร ?

ต. เรียกว่า "**การแนะทางสะกดจิต**" (Hypnotic Suggestion)

๓๕๕. **ถ.** กลุ่มชนสามารถเห็นภาพมายาด้วยหรือไม่ ?

ต. ข้อนี้ขึ้นอยู่กับเจตจำนงของพระอรหันต์หรือผู้สะกดจิต

๓๕๖. **ถ.** ท่านหมายความว่าอย่างไร ?

ต. สมมติว่า ณ สถานที่นั้นมีคนประมาณ ๕๐ หรือ ๑๐๐คน พระอรหันต์อาจใช้พลังจิตสร้างภาพมายาให้ทุกคนได้เห็นเหมือนกัน หรือถ้าหากท่านจะเลือกเจาะจง ท่านอาจสร้างภาพมายาให้คนส่งข่าวเห็นเพียงคนเดียวก็ได้

๓๕๗. **ถ.** วิทยาศาสตร์สาขานี้เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในยุคของเราหรือ ?

ต. รู้จักกันแพร่หลายทีเดียว วิชานี้รู้จักกันดีในหมู่นักศึกษาวิชาลัทธิสะกดจิต

๓๕๘. **ถ.** หลักวิชาทางวิทยาศาสตร์ยุคปัจจุบันสนับสนุนหลักคำสอนเรื่องทฤษฎีแห่งกรรมตามที่พระพุทธศาสนาสั่งสอนไว้หรือไม่ ?

ต. นักวิทยาศาสตร์ยุคปัจจุบันสอนว่ามนุษย์แต่ละยุคคือ

ทายาทแห่งผลของความดี และความเลวของยุคอดีต ข้อนี้มิใช่แต่ในกรณีมวลชนเท่านั้น แม้ในกรณีปัจเจกชนแต่ละคนก็เช่นเดียวกัน ตามหลักของพระพุทธศาสนานั้น สภาพชีวิตปัจจุบันของแต่ละคนคือภาพสะท้อนของสาเหตุแห่งชีวิตอดีตที่เขาได้กระทำไว้นี้คือหลักว่าด้วยกฎแห่งกรรม

๓๕๙. **ถ.** พระพุทธเจ้าตรัสถึงสาเหตุในธรรมชาติไว้ในวาเสฏฐสูตรอย่างไรบ้าง ?

ต. วาเสฏฐสูตรอธิบายว่า *"โลกอุบัติขึ้นโดยเหตุ สรรพสิ่งเกิดจากเหตุ สรรพชีวิตก็ผูกพันหรือเกิดจากเหตุเช่นกัน"*

๓๖๐. **ถ.** พระพุทธศาสนาสั่งสอนเรื่องความคงอยู่ชั่วนิรันดรของเอกภพที่มองเห็นได้ กล่าวคือ โลก พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดวงดาว สินแร่ พืชผัก สัตว์ และอาณาจักรมนุษย์ หรือเปล่า ?

ต. ไม่ได้สอนเช่นนั้นเลย พระพุทธศาสนาสอนว่าสรรพสิ่ง (รวมทั้งมนุษย์) เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและทุกสิ่งทุกอย่างต้องสลายไปเมื่อถึงกาลอันควร

๓๖๑. **ถ.** สรรพสิ่งจะปรากฏ (ตัว) ในรูปเดิมอีกหรือไม่ ?

ต. ไม่เลย! ตามหลักแห่งวิวัฒนาการ ซึ่งได้รับการสนับสนุนโดยกฎแห่งกรรม เอกชนและมวลชนตลอดจนเอกภพอื่นก็จะวิวัฒน์ไปพร้อมกับสรรพสิ่งในเอกภพนั้น ดุจเอกภพของเราได้วิวัฒน์มาจากอากาศ

๓๖๒. **ถ.** พระพุทธศาสนายอมรับหรือไม่ว่า โดยธรรมชาติของมนุษย์ มนุษย์มีอำนาจพิเศษที่จะสร้างปรากฏการณ์ที่เรียกว่า "ฤทธิ์" หรือไม่?

ต. พระพุทธศาสนายอมรับเรื่องนี้ แต่ถือว่าฤทธิ์เหล่านั้นเป็นไปตามธรรมชาติ มิใช่อิทธิปาฏิหาริย์ฤทธิ์เหล่านั้นอาจพัฒนาให้เกิดมีได้โดยการปฏิบัติทางจิตตามระบบที่ได้อธิบายไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค

๓๖๓. **ถ.** เป็นวิทยาศาสตร์สาขาใด?

ต. ภาษาบาลีเรียกว่า "**อิทธิวิธานา**"

๓๖๔. **ถ.** มีกี่ประเภท?

ต. ๒ ประเภท คือ (๑) พาหิระ คืออำนาจการกระทำปรากฏการณ์พิเศษใด ๆ อันอาจเกิดขึ้นได้เป็นครั้งคราว โดยการบำเพ็ญพรต หรือโดยอำนาจมายา หรือการร่ายมนต์ หรือโดยการช่วยเหลือของสิ่งพิเศษภายนอกร่างกายใดๆ (๒) สาสนิก คือ

อำนาจที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาจิตอันสูงกว่าโลกิยฤทธิ์

๓๖๕. **ถ.** คนประเภทใดจึงสามารถมีอำนาจเหล่านี้ ?

ต. คนที่พัฒนาจิตตามข้อปฏิบัติที่เรียกว่า "ฌาน"

๓๖๖. **ถ.** ฤทธิ์นี้เสื่อมได้หรือไม่ ?

ต. พาหิรฤทธิ์อาจเสื่อมได้ ส่วนสาสนิกฤทธิ์เมื่อเกิดขึ้นแล้วไม่เสื่อมคงมีอยู่ตลอดไป สาสนิกฤทธิ์-โลกุตตรวิชา เมื่อเกิดขึ้นแล้วไม่มีวันเสื่อม วิชานี้คือภาวะสมบูรณ์แห่งนิพพานที่พระอรหันต์ได้บรรลุแล้ว วิชานี้สามารถบำเพ็ญให้เกิดขึ้นได้ โดยการปฏิบัติตามทางอัฏฐังคิกมรรค อันเป็นทางชีวิตที่ประเสริฐยิ่ง

๓๖๗. **ถ.** พระพุทธเจ้าทรงมีโลกุตรฤทธิ์หรือไม่ ?

ต. มีอย่างสมบูรณ์ทีเดียว

๓๖๘. **ถ.** พระสงฆ์สาวกของพระองค์เล่ามีหรือไม่ ?

ต. มี ! แต่มีเฉพาะบางองค์เท่านั้น ไม่มีทั่วไปทุกองค์ นอกจากนี้ความสามารถของการแสดงฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ก็แตกต่างกันไปแต่ละองค์

๓๖๙. **ถ.** ยกตัวอย่างประกอบได้หรือไม่ ?

ต. บรรดาพระสาวกทุกองค์ของพระพุทธเจ้า พระโมคคัลลานะมีอิทธิปาฏิหาริย์เก่งกว่าทุกองค์ ส่วนพระ

อานนท์ตลอดเวลา ๒๕ ปีที่เป็นพุทธอุปัฏฐากผู้ใกล้ชิดของพระพุทธเจ้า ไม่สามารถแสดงฤทธิ์ปาฏิหาริย์ใดได้เลย กาลเวลาต่อมา (หลังพุทธปรินิพพาน) พระอานนท์จึงสามารถแสดงฤทธิ์ปาฏิหาริย์ได้ตามที่พระพุทธเจ้าได้ทรงพยากรณ์ไว้

๓๗๐. **ถ.** มนุษย์มีฤทธิ์ปาฏิหาริย์โดยฉับพลันหรือค่อยมีค่อยไป ?

ต. โดยปกติแล้ว คนทั้งหลายจะพัฒนาตนเองตามลำดับดุจพระสาวกสามารถควบคุมธรรมชาติฝ่ายต่ำ ของท่านเพิ่มมากขึ้นๆ ตามกาลที่ผ่านไปแห่งวัฏฏสะสาร

๓๗๑. **ถ.** พระพุทธศาสนาเคยเสแสร้งสั่งสอนไว้หรือไม่ว่าคนตายไปแล้วมีปาฏิหาริย์ฟื้นคืนชีพขึ้นมาได้อีก ?

ต. ไม่เคยเสแสร้งสอนเช่นนั้นเลย พระพุทธเจ้ากลับทรงสั่งสอนตรงกันข้าม เช่น เรื่องของนางกีสาโคตมีกับเมล็ดพันธุ์ผักกาด แต่เมื่อคนซึ่งดูเหมือนว่าได้ตายไปแล้ว แต่ความจริงไม่ได้ตายเลย การฟื้นคืนชีวิตอาจเป็นไปได้

๓๗๒. **ถ.** จงอธิบายให้ทราบถึงขั้นตอนแห่งการพัฒนาโลกุตตรฤทธิ์ ?

ต. สำหรับพระอรหันต์มี ๖ ขั้น ขั้นที่สูงกว่า ๖ ขั้นนั้นพระพุทธเจ้าพระองค์เดียวเท่านั้นที่บรรลุได้

๓๗๓. **ถ.** โปรดอธิบาย ๖ ขั้นนี้ด้วยซิ ?

ต. ทั้ง ๖ ขั้นแบ่งออกเป็น ๒ ชั้น ชั้นที่ ๑ ได้แก่ (๑) ความรู้เรื่องอดีต (อดีตังสญาณ) คือรู้กำเนิดของสรรพสิ่งได้ (๒) ความรู้อนาคต (อนาคตังสญาณ) หรือมีอำนาจพยากรณ์ชีวิตอนาคตได้ (๓) ปัจจุบันนังสญาณ หรือความสามารถขจัดตัณหาและการเกาะเกี่ยวกับกิเลสวัตถุน้อยลง ๆ

๓๗๔. **ถ.** ชั้นที่ ๒ เล่ามีกี่อย่าง ?

ต. ชั้นที่ ๒ นี้ ความสามารถใน ๓ อย่างดังกล่าวข้างต้นบรรลุถึงขั้นสูงสุด เพราะฉะนั้น พระอรหันต์ทุกองค์จึงมีความสามารถอย่างสมบูรณ์ในเรื่อง

(๑) *ความรู้เรื่องอดีต*

(๒) *ความรู้เรื่องอนาคต*

(๓) *กิเลสาสวะดับสูญ*

๓๗๕. **ถ.** วิธีบรรลุฤทธิ์มีอะไรบ้าง ?

ต. (๑) *สร้างพลังเจตจำนง*

(๒) *พัฒนาจิต*

(๓) *แยกความถูกความผิดได้แน่นอน*

๓๗๖. **ถ.** ในคัมภีร์กล่าวถึงปาฏิหาริย์ที่พระอรหันต์กระทำได้เป็นจำนวนร้อย ๆ อย่าง ความสามารถที่จะกระทำปาฏิหาริย์นี้เรียกว่าอะไร ?

ต. เรียกว่า *"อิทธิวิธี"* บุคคลผู้มีอิทธิวิธีย่อมสามารถสร้างปรากฏการณ์ต่าง ๆ อันน่ามหัศจรรย์ได้ดุจนานาชนิดตามที่เขาเลือกทดลอง

๓๗๗. **ถ.** พระพุทธเจ้าทรงสนับสนุนให้พระสาวกแสดงฤทธิ์หรือไม่ ?

ต. ไม่สนับสนุนเลย พระพุทธเจ้าตรัสห้ามพระสาวกไว้แน่ชัดเพราะเป็นการสร้างความสับสนให้เกิดขึ้นในดวงจิตของบุคคลทั้งหลายผู้ไม่คุ้นเคยกับพฤติกรรมเช่นกล่าวมา อำนาจมายาศาสตร์เป็นหลุมพรางให้คนผู้มีความสามารถกระทำได้กระทำลงไปเพียงเพื่อตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นโง่ ๆ ของตนเองกับทำเพื่อฆ่าเวลาชีวิตของตนเองเท่านั้น นอกไปจากนี้ นักเล่นกลกับผู้สำเร็จโลกิยฤทธิ์ก็สามารถแสดงปาฏิหาริย์ได้ พระพุทธเจ้าปรับอาบัติแก่พระภิกษุผู้แสดงอิทธิปาฏิหาริย์ให้ประชาชนดู

๓๗๘. **ถ.** ท่านเคยกล่าวถึงเรื่องเทวดามาปรากฏแก่เจ้าชายสิทธัตถะในรูปร่างต่าง ๆ พุทธศาสนิกชนทั้งหลายเชื่อหรือไม่ว่า เชื้อชาติเทวที่มองเห็นด้วยตาไม่ได้นี้มีความสัมพันธ์กับมนุษยชาติ ?

ต. พุทธศาสนิกชนทั้งหลายเชื่อว่ามีเทวดาที่มองเห็นไม่

ได้อยู่ในโลกหรือพิภพของตนเอง หลักของพระพุทธศาสนามีอยู่ว่า โดยการพัฒนาจิตใจของตนเอง และขจัดกิเลสาสวะได้ พระอรหันต์ย่อมกลายเป็นอริยบุคคลผู้สูงส่งกว่าเทวดาทั้งปวง อาจปกครองและควบคุมระดับชีวิตชั้นต่ำได้

๓๗๙. **ถ.** เทวดาแบ่งออกเป็นกี่ประเภท ?

ต. แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ

(๑) **กามาวจรเทพ** (สวรรค์ ๖ ชั้น ตั้งแต่จาตุมหาราชถึงชั้นปรนิมมิตวสวัตตี)

(๒) **รูปาวจรเทพ** (พรหมมีรูป ๑๖ ชั้น ตั้งแต่ชั้นพรหมปาริสัชชะถึงชั้นอกนิฏฐะ)

(๓) **อรูปาวจรเทพ** (พรหมไม่มีรูป ๔ ชั้น ตั้งแต่ชั้นอากาสานัญจายตนะถึงชั้นเนวสัญญานาสัญญายตนะ)

๓๘๐. **ถ.** พวกเราควรหวาดกลัวเทพเหล่านี้หรือไม่ ?

ต. คนที่บริสุทธิ์และจิตใจเปี่ยมด้วยเมตตากรุณา กับทั้งจิตใจกล้าหาญ ไม่จำเป็นต้องกลัวสิ่งใด มนุษย์ เทวดา พรหม มาร ไม่สามารถทำร้ายคนผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวข้างต้นได้ แต่เทพอาจลงโทษคนชั่วไม่บริสุทธิ์และคนที่อัญเชิญเทพก็ได้

บทที่ ๖

สารัตถะของพระพุทธศาสนา

---

๑. พุทธศาสนิกชนทั้งหลายได้รับการสั่งสอนจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้มีความอดทน รักมวลมนุษย์ฉันท์ภราดร โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างกัน มีเมตตากรุณาอย่างไม่มีขอบเขตต่อสรรพสัตว์ทุกประเภท

๒. เอกภพวิวัฒน์ไปตามธรรมชาติไม่ได้เกิดจากการสร้างสรรค์ของพระเจ้า การหน้าที่ของเอกภพเป็นไปตามกฎธรรมชาติ มิใช่ตามกำหนดของพระเจ้าองค์ใด ๆ

๓. สัจธรรมที่เป็นรากฐานของพระพุทธศาสนาเป็นของมีอยู่แล้วในโลก สัจธรรมเหล่านั้นเคยมีการสั่งสอนกันมาแล้วในกัลป์อันต่อเนื่องยาวนาน โดยพระพุทธะทั้งหลาย พระนามว่า "พระพุทธะ" หมายความว่า "พระผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ"

๔. พระบรมศาสดาองค์ในพุทธกัลป์นี้คือ **"พระศากยมุนี"** หรือ **"พระโคตมพุทธะ"** ผู้ประสูติในราชตระกูลประเทศอินเดีย เมื่อ ๕๐๐ ปีล่วงมาแล้ว พระองค์เป็นบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ พระนามคือ **สิทธัตถะ โคตมะ**

๕. พระศากยมุนีทรงสั่งสอนว่า อวิชชาสร้างตัณหา ตัณหาอัน

ไม่รู้อิ่ม คือสาเหตุของการเวียนเกิดเวียนตายและเป็นสาเหตุแห่งความทุกข์ของชีวิต เพราะฉะนั้นการจะขจัดความทุกข์ให้ได้ จึงจำเป็นต้องหลบหนีให้พ้นจากการเวียนเกิดเวียนตาย การจะหลุดพ้นจากการเวียนเกิดเวียนตาย จำเป็นต้องดับตัณหา จะดับตัณหาได้จำต้องทำลายอวิชชาให้สิ้นซาก

๖. อวิชชาเป็นกำเนิดของความเชื่อถือว่า การเวียนเกิดเวียนตายเป็นสิ่งจำเป็น เมื่ออวิชชาถูกทำลายหมดสิ้น ความไร้คุณค่าของการเวียนเกิดเวียนตายได้ก็ย่อมเป็นที่เข้าใจได้ และความต้องการนิรันดรที่จะปรับกระบวนการชีวิตอันเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเวียนเกิดเวียนตายย่อมยุติลง นอกจากนี้อวิชชานี้ยังเป็นสาเหตุให้เกิดความคิดมายาและความคิดผิด ๆ อีกว่ามีภาวะอมฤตภาพสำหรับมนุษย์อยู่เหตุนี้มายาการจึงเกิดขึ้นว่าชีวิตอมฤตภาพนี้เป็นที่มาแห่งสภาวะของความสุขหรือความทุกข์อันเที่ยงแท้นิรันดร

๗. การขจัดอวิชชาให้หมดสิ้นไป สามารถบรรลุได้โดยการบำเพ็ญตนเป็นคนไม่เห็นแก่ตัวอย่างต่อเนื่องพัฒนาสติปัญญาเฉลียวฉลาดในความคิดและทำลายกามตัณหาให้หมดสิ้นไป

๘. ความปรารถนาเพื่อจะมีชีวิตอยู่เป็นต้นเหตุการเวียนเกิดเวียนตาย เมื่อไม่มีการความปรารถนา การเวียนเกิดเวียนตายก็ไม่มี อริยบุคคลย่อมบรรลุภาวะแห่งสันตินิรันดรที่เรียกว่า

"พระนิพพาน" ได้โดยการบำเพ็ญสมถะภาวนาและวิปัสนาภาวนา

๙. พระศากยมุนีทรงสั่งสอนไว้ว่า อวิชชาสามารถขจัดได้ ความทุกข์ย่อมกำจัดได้ด้วยการรู้แจ้งซึ่งอริยสัจจ์ ๔ ประการ ดังต่อไปนี้

(๑) **ทุกข์**

(๒) **สมุทัย** เหตุเกิดทุกข์ ได้แก่ตัณหาอันใฝ่หาความสุขให้แก่ตนเองโดยที่แม้บุคคลก็ไม่อาจค้นพบจุดจบ

(๓) **นิโรธ** ความดับทุกข์

(๔) **มรรค** คือวิธีการทำลายตัณหา วิธีนี้พระพุทธเจ้าทรงเรียกว่า "**อริยมรรคมีองค์แปด**" ได้แก่

(๑) สัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ (๒) สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ (๓) สัมมาวาจา เจรจาชอบ (๔) สัมมากัมมันตะ ทำการงานชอบ (๕) สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ (๖) สัมมาวายามะ พยายามชอบ (๗) สัมมาสติ ระลึกชอบ (๗) สัมมาสมาธิ ตั้งจิตมั่นชอบ

๑๐. สัมมาสมาธิ นำไปสู่การพัฒนาทางจิต หรือการพัฒนาสมรรถนะที่ทำให้คนเป็นพุทธ ซึ่งมีแฝงอยู่ในตัวคนทุกคน

๑๑. หัวใจของพระพุทธศาสนา เท่าที่พระตถาคต (พุทธะ) ทรงสรุปไว้นั้น ได้แก่

(๑) **การไม่กระทำความชั่วทั้งปวง**

(๒) **การประกอบความดีให้บังเกิดขึ้น**

(๓) **การกระทำจิตใจให้บริสุทธิจากกิเลส**

๑๒. เอกภพขึ้นอยู่กับกฎแห่งเหตุผลตามธรรมชาติที่เรียกว่า "กรรม" กุศลกรรมหรืออกุศลกรรมของคนในชาติอดีต เป็นองค์กำหนดลักษณะชีวิตของเขาในปัจจุบันชาติ เพราะฉะนั้น คนทุกคนได้ประกอบเหตุแห่งผลของพฤติกรรมไว้เรียบร้อยแล้ว ซึ่งเขาต้องประสบในชีวิตนี้

๑๓. อุปสรรคแห่งการบรรลุกุศลกรรมอาจขจัดลงได้ โดยการปฏิบัติศีลต่อไปนี้ ซึ่งครอบคลุมประมวลศีลธรรมของพระพุทธศาสนาไว้ทั้งหมด คือ (๑) เว้นการฆ่าสัตว์ (๒) เว้นจากการลักทรัพย์ (๓) เว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร (๔) เว้นจากการพูดเท็จ (๕) เว้นจากการดื่มสุราเมรัย

ส่วนศีลอีก ๕ ข้อซึ่งไม่ได้ระบุไว้ในที่นี้ เป็นสิ่งที่คนทั้งหลายผู้ปรารถนาจะหลุดพ้นจากทุกข์ และการเวียนเกิดเวียนตายอย่างรวดเร็วกว่าฆราวาสคนอื่น ๆ ควรประพฤติปฏิบัติ

๑๔. พระพุทธศาสนาคัดค้านลัทธิไสยศาสตร์ทุกรูปแบบ พระ

โคตมะพุทธะทรงสั่งสอนว่า เป็นหน้าที่ของบิดามารดาทั้งหลายที่จะให้บุตรธิดาของตนได้รับการศึกษาเล่าเรียนวิชาการทั้งหลาย พระองค์ทรงสั่งสอนด้วยว่าบุคคลไม่ควรเชื่อสิ่งใด ๆ เพียงที่นักปราชญ์สอนไว้ เพียงมีเขียนไว้ในตำราเล่มใดเล่มหนึ่ง หรือเพียงปฏิบัติกันมา โดยขนบประเพณีเว้นไว้แต่จะได้วิเคราะห์ด้วยเหตุผลแน่ชัดว่าอะไรถูกอะไรผิดแล้วจึงเชื่อสิ่งที่ถูก

สารัตถะของพระพุทธศาสนา ๑๔ ข้อนี้ได้ร่างขึ้นโดยยึดถือหลักสำคัญ (ของพระพุทธศาสนา ทั้ง ๒ นิกาย คือ ลัทธิเถรวาท และลัทธิมหายาน) ที่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายทุกคนสามารถยอมรับเป็นหลักปฏิบัติได้

(ลงชื่อ) **พันเอก เฮนรี่ เอส โอลคอตต์**

(Henry S. Olcott)

พิมพ์ที่บัณฑิตการพิมพ์
หลังวิทยาลัยครูเพชรบุรี กรุงเทพมหานคร โทร. ๒๑๕๙๙๔๒
นายเจี่ยง รุ่งเรืองธรรม ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๓๐

ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ พระราชปฏิภาณโสภณ (กุญชร ประสังสิต)